ШЕВЧЕНКІВСЬКІ ЧИТАННЯ

МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнського міждисциплінарного семінару,
присвяченого 200-річчю від дня народження
Тараса Шевченка

27 березня 2014 року,
м. Чернігів

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Чернігівський національний технологічний університет

ШЕВЧЕНКІВСЬКІ ЧИТАННЯ

МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнського міждисциплінарного семінару,
присвяченого 200-річчю від дня народження
Тараса Шевченка

27 березня 2014 року,
м. Чернігів

Чернігів
ЧНТУ
2014

УДК 821.161.2.09+929 Шевченко
ББК 83.3(4Укр)1-8 Шевченко

Редакційна колегія:

Личковах Володимир Анатолійович, доктор філософських наук, професор, професор кафедри гуманітарних дисциплін Чернігівського національного технологічного університету

Крук Олександр Іванович, кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін Чернігівського національного технологічного університету

Ємець Наталія Анатоліївна, кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри гуманітарних дисциплін Чернігівського національного технологічного університету

Гаценко Ірина Олександрівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін Чернігівського національного технологічного університету

Киселиця Світлана Володимирівна, старший викладач кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін Чернігівського національного технологічного університету

Шевченківські читання : матеріали Всеукр. міждисц. сем. молодих учених, аспірантів і студентів (27 бер. 2014 р., м. Чернігів) / ред. кол. В.А. Личковах, О.І. Крук, Н.А. Ємець, І.О. Гаценко, С.В. Киселиця; ЧНТУ. – Чернігів : Вид-во ЧНТУ, 2014. – 133 с.

У збірнику подано матеріали Всеукраїнського міждисциплінарного семінару молодих учених, аспірантів і студентів **„**Шевченківські читання”, присвяченого 200-річчю від дня народження Тараса Шевченка. Учасники семінару працювали над проблемами „Філософія свободи Тараса Шевченка”, „Світоглядно-філософські та культурологічні аспекти життя і творчості Т.Г. Шевченка”, „Лінгвокультурологічний аналіз художніх творів Кобзаря”, ”Історико-політичний аспект діяльності Т.Г. Шевченка”.

Рекомендовано до друку Вченою радою Чернігівського національного технологічного університету
(протокол № 6 від 30 червня 2014 року)

УДК 821.161.2.09+929 Шевченко
ББК 83.3(4Укр)1-8 Шевченко

ЧНТУ, 2014

Зміст

СЕКЦІЙНІ ЗАСІДАННЯ

СЕКЦІЯ 1. ФІЛОСОФІЯ СВОБОДИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Завальна Ірина В'ячеславівна, аспірантка кафедри технологій зварювання та будівництва Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів) 11-13

АТЕЇЗМ-ДЕЇЗМ ШЕВЧЕНКІВСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ

Герасименко Оксана Юріївна, аспірантка кафедри інформаційних та комп'ютерних систем Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів)

ІДЕЯ ВІРИ У СПРАВЕДЛИВОГО БОГА Т. ШЕВЧЕНКА 13-17

Завгородня Наталія Володимирівна, аспірантка кафедри економічної теорії та економіки підприємства Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів)

КРИТИКА ДЕРЖАВНОГО ЛАДУ ТА СОЦІАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ «ПІЗНЬОГО» Т. ШЕВЧЕНКА 17-19

Йовенко Анна Сергіївна, аспірантка Інституту сільськогосподарської мікробіології та агропромислового виробництва Національної академії аграрних наук України (м. Київ)

СІМ'Я ЯК ПЕРШОДЖЕРЕЛО РОЗБУДОВИ СУСПІЛЬСТВА 19-21

Кислинський Станіслав Станіславович, аспірант кафедри менеджменту та державного управління Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів)

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ЦІННОСТІ У СВІТОГЛЯДНІЙ СПАДЩИНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА 21-23

Кучерявенко Оксана Олександрівна, аспірантка Інституту сільськогосподарської мікробіології та агропромислового виробництва Національної академії аграрних наук України (м. Київ)

ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА 24-27

Максьом Катерина Володимирівна, здобувач наукового ступеня, Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів)

ПРИРОДА ХУДОЖНЬОГО ТАЛАНТУ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ 27-29

Мурашко Антоніна Миколаївна, здобувач наукового ступеня, Аудиторська фірма ТОВ «Фінком-аудит» (м. Київ)

ЩАСТЯ У ТЛУМАЧЕННІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА 29-32

Отрошко Валентина Анатоліївна, аспірантка кафедри товарознавства та комерційної діяльності Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів)

ПОНЯТТЯ ДОЛІ У СВІТОРОЗУМІННІ Т. ШЕВЧЕНКА 33-35

Подорван Андрій Федорович, аспірант кафедри менеджменту та державного управління Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів)

ТВОРЧІСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ТА СУЧАСНА ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА 35-36

Посадська Ірина Сергіївна, аспірантка кафедри програмної інженерії Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів)

СОЦІАЛЬНА НЕРІВНІСТЬ ЯК КАТЕГОРІЯ ТА ХУДОЖНІЙ ОБРАЗ У СВІТОВІДЧУТТІ Т. ШЕВЧЕНКА 36-39

Симоненко Євген Петрович, аспірант Інституту сільськогосподарської мікробіології та агропромислового виробництва Національної академії аграрних наук України (м. Київ)

ВОЛЯ ЯК ІДЕАЛ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ У СВІТОСПРИЙНЯТТІ Т. ШЕВЧЕНКА 39-42

Ніпорко Наталія Іванівна, аспірантка кафедри обліку й аудиту Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів)

ХРИСТИЯНСЬКИЙ СВІТОГЛЯД Т.Г. ШЕВЧЕНКА 42-44

Прокопенко Олена Олександрівна, аспірантка кафедри фінансів Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів)

ГУМАНІСТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ СВІТОГЛЯДУ Т.ШЕВЧЕНКА 44-45

Ющенко Світлана Михайлівна, аспірантка кафедри теоретичної та прикладної механіки Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів)

ПРОБЛЕМА СВОБОДИ У ФІЛОСОФСЬКІЙ ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ГРИГОРОВИЧА ШЕВЧЕНКА 45-48

СЕКЦІЯ 2. СВІТОГЛЯДНО-ФІЛОСОФСЬКІ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Топал Анастасія Сергіївна, студентка Чернігівського державного інституту економіки і управління (м. Чернігів)

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ Т.Г. ШЕВЧЕНКА 49-50

Компанець Катерина Станіславівна**,** студентка Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів)

ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ МОТИВИ У ТВОРЧОСТІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА 50-52

Прядко Владислав Олександрович, студент Київського національного університету харчових технологій (м. Київ)

ГУМАНІСТИЧНІ ІДЕЇ У ТВОРЧОСТІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА 52-54

Біжовець Юлія Сергіївна, студентка Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів)

ІДЕЇ КИРИЛО-МЕФОДІЇВСЬКОГО БРАТСТВА У ТВОРЧОСТІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА 55-56

Згерська Ірина Миколаївна, студентка Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів)

ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ Т. ШЕВЧЕНКА 57-59

Булко Катерина Григорівна, студентка Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів)

ЖІНКИ В ЖИТТІ І ТВОРЧОСТІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА 59-62

Улюшева Анастасія Юріївна, студентка Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка (м. Чернігів)

ВПЛИВ ЛУКЕРІЇ ПОЛУСМАК НА ТВОРЧЕ ТА ОСОБИСТЕ ЖИТТЯ ТАРАСА ГРИГОРОВИЧА ШЕВЧЕНКА 62-65

Пуліна Вікторія Іванівна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та культурології Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка (м. Чернігів)

ЕСТЕТИЧНІ ПОГЛЯДИ Т.Г. ШЕВЧЕНКА 65-67

Колотова Оксана Олександрівна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філології Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів)

ШЕВЧЕНКІВСЬКА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ МІФУ ПРО НАРЦИСА 67-68

Печерна Катерина Миколаївна, студентка Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка (м. Чернігів)

ЕТНОГРАФІЧНІ ЕЛЕМЕНТИ І ТИПОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ П'ЄС Т.Г. ШЕВЧЕНКА ТА І. НЕЧУЯ - ЛЕВИЦЬКОГО 68-71

Тоцька Світлана Юріївна, студентка Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів)

АРХЕТИПИ УКРАЇНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ І СУЧАСНЕ МИСТЕЦТВО 71-74

Колесник Олена Сергіївна, кандидат філософських наук, доцент, докторант Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва (м. Київ)

АРХЕТИПНА СИМВОЛІКА КАРТИНИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА «КАТЕРИНА» 74-75

Конюшковер Катерина Євгеніївна, студентка Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів)

КАТЕРИНА ЯК ОБРАЗ УКРАЇНИ 75-77

Файзулліна Ганна Станіславівна, аспірантка кафедри культурології та інноваційних культурно-мистецьких технологій Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (м. Київ)

ШЕВЧЕНКО ЯК ХУДОЖНИК І ПОЕТ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЇ 77-79

Семак Оксана Валеріївна, студентка Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів)

ТАРАС ШЕВЧЕНКО – ВИДАТНИЙ ПОРТРЕТИСТ 79-81

СЕКЦІЯ 3. ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ КОБЗАРЯ

Мехед Ірина Леонідівна, студентка Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів) 82-83

Автобіографізм у ліриці Т.Г. Шевченка

Погребець Олена Миколаївна, студентка Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів)

ІДЕЙНО-ПОЕТИЧНА СПАДЩИНА Т. ШЕВЧЕНКА ЯК НАСТАВНИКА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ 83-85

Пучка Владислав Сергійович, студент Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів)

УКРАЇНСЬКИЙ РОМАНТИЗМ У ВІРШАХ Т.Г. ШЕВЧЕНКА 85-86

Кусок Владислав Олександрович, студент Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів)

ХУДОЖНЯ ТРАНСФОРМАЦІЯ ВНУТРІШНІХ КОНФЛІКТІВ У ПОЕЗІЯХ Т.Г. ШЕВЧЕНКА 86-88

Стецикевич Богдан Романович, студент Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів)

АРХЕТИПНІ ОБРАЗИ У ТВОРЧОСТІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА 88-89

Лесь Тетяна Вікторівна, студентка Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (м. Умань)

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ДЕМОНОЛОГІЇ У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА 89-91

Шуляченко Дарина Ігорівна, студентка Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів)

КОМПАРАТИВНИЙ ПРОСТІР У ТВОРЧОСТІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА 91-92

Легкобит Яна Олександрівна, студентка Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів)

ВІДОБРАЖЕННЯ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ У ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА) 92-94

Михальченко Ольга Вікторівна, студентка Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (м. Умань)

ПРОБЛЕМА СИРІТСТВА У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА І ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА 94-97

Федорів Марія Михайлівна, студентка Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (м. Умань)

ОБРАЗ МАТЕРІ У ТВОРАХ Т. ШЕВЧЕНКА 98-100

Ертман Христина Романівна, студентка Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів)

ТЕМА ЖІНОЧОЇ ДОЛІ У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА 100-103

Чепіга Катерина Володимирівна, студентка Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів)

МОВОТВОРЧА ОЦІНКА ЗА ТВОРАМИ Т. ШЕВЧЕНКА 103-105

Рогова Дарія Григорівна, студентка Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів)

Т.Г. ШЕВЧЕНКО. МОВА І СТИЛЬ "ЩОДЕННИКА" 105-106

СЕКЦІЯ 4. ПРОВІСНИК ДОЛІ УКРАЇНИ: ІСТОРИКО-ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ ДІЯЛЬНОСТІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Марар Роман Андрійович, студент Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів)

УКРАЇНА ТА УКРАЇНСТВО У ТВОРЧОСТІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА 107-108

Федусь Дарія Михайлівна, студентка Інституту історії, етнології та правознавства імені О.М. Лазаревського Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка (м. Чернігів)

Т.Г. ШЕВЧЕНКО В НАЦІОНАЛЬНІЙ ІДЕЇ УКРАЇНИ 108-109

Матвієнко Олександр Михайлович, студент Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів)

ТАРАС ШЕВЧЕНКО І КИРИЛО-МЕФОДІЇВСЬКЕ БРАТСТВО 109-113

Іванова Яна Сергіївна, Побожа Марина В'ячеславівна, студенти Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів)

ІСТОРИКО-ПОЛІТИЧНІ ПОГЛЯДИ Т.Г. ШЕВЧЕНКА. ЙОГО РОЛЬ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ У КИРИЛО-МЕФОДІЇВСЬКОМУ БРАТСТВІ 113-115

Товстуха Альона Сергіївна, студентка Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів)

Т.Г. ШЕВЧЕНКО У КИЇВСЬКІЙ АРХЕОГРАФІЧНІЙ КОМІСІЇ 115-117

***Кисловець Андрій Сергійович*,** студент Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів)

ТАРАС ШЕВЧЕНКО – БОРЕЦЬ ЗА ДЕРЖАВНІСТЬ 117-119

Скрипка Олексій Анатолійович, студент Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів)

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ЗАСАДИ ПОЛІТИЧНОГО ІДЕАЛУ Т.Г. ШЕВЧЕНКА 119-121

Ходюк Катерина Юріївна, студентка Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів)

СУЧАСНА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ У ТВОРЧОСТІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА 121-123

Петрук Оксана Михайлівна, студентка Київського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Київ)

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПОСТАТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПОЛІТИЦІ 123-125

Лубенець Єлизавета Анатоліївна, студентка Київського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Київ)

ПРОБЛЕМИ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ У ТВОРАХ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА 125-127

Юхимець Альона Сергіївна, аспірантка кафедри історії України Інституту суспільства Київського університету імені Бориса Грінченка (м. Київ)

ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ СВЯТКУВАННЯ 100-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ Т.Г. ШЕВЧЕНКА У КИЄВІ В 1914 РОЦІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПЕРІОДИКИ) 127-129

Мусіяченко Ольга Сергіївна, аспірантка кафедри історії України Інституту суспільства Київського університету імені Бориса Грінченка (м. Київ)

РОЛЬ ОБРАЗУ Т.Г. ШЕВЧЕНКА В МУЗИЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ КИЄВА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ 130-132

Авраменко Оксана Олександрівна**,** студентка Чернігівського національного технологічного університету (м. Чернігів)

МУЗА Т.Г. ШЕВЧЕНКА 132-135

СЕКЦІЯ 1. ФІЛОСОФІЯ СВОБОДИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Завальна І.В., асп. кафедри технології зварювання та будівництва

Чернігівський національний технологічний університет

АТЕЇЗМ-ДЕЇЗМ ШЕВЧЕНКІВСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ

Світогляд великих людей – це та загальна духовна опора, на якій він стоїть, з точки зору якої дивиться на світ, осягає його і передає нам унікальне світобачення. Це – не лише духовна основа людини, а власне людина в її духовно-особистому вимірі.

Релігійність – надзвичайно складне духовне, теоретичне та соціальне явище. Воно охоплює як теїстичне світобачення особи, так і зумовлене ним філософське світовідношення [1]. Значуща постать у вітчизняному культурно-антропологічному просторі Тараса Григоровича Шевченко є мисленником, який відображав своєрідний релігійний дух України. Розглядаючи його ставлення до віри в Бога і до церкви, можна збагнути світоглядну суперечливість творчих устремлінь автора. Ця релігійна суперечливість і досі викликає неоднозначні думки у багатьох його послідовників та дослідників.

Не варто вдаватися до швидких і поверхневих висновків про світогляд поета. Як плоть від плоті свого народу він увібрав у себе народний світогляд, який об'єднує в собі різні проекції народної душі. На думку дослідників, Шевченко як поет ніколи не намагався скристалізувати свого релігійного світогляду й звести його до якоїсь сталої системи [2].

Тривалий час в Україні, а подеколи і за її межами у наукових розвідках про Шевченка обстоювалася думка про його атеїзм. Духовний образ поета як «бездоганного християнина», для якого життєві труднощі були своєрідним «посланим іспитом», категорично відкидали. Певну роль у цих хибних твердженнях відіграло те, що релігійність свою Шевченко висловлював не в якихось умоглядних категоріях філософії, а на рівні конкретно-індивідуального синтезу почувань та вражень особистого життя [3].

Діалог Шевченка з Богом у його творчості, почався ще з раннього дитинства. Проте вже у першому його вірші «Причинна» можна прослідкувати закиди Богові, у яких він виражає своє незадоволення від не відповідності реального життя ідеалу справедливості, який мав би втілювати Господь Бог: «Така її доля…О боже мій милий! / За що ти караєш її, молоду? / За те, що так щиро вона полюбила / Козацькії очі? ...Прости сироту» [4, т.1, с. 74].

Висловлюючи своє невдоволення тією байдужістю, яку Бог виявляє до людей у поемі «Княжна», Т.Шевченко відзначає, що саме таке ставлення його до земних справ неодмінно породжує сумнів, небажання вірити в нього: «Як же його вірить, заплющивши очі, ох рад би я вірить, та серце не хоче» [6].

Думки, які б прямо заперечували існування Бога, лише двічі трапляються в творах Т.Шевченка. Деякі дослідники, обґрунтовуючи положення, що поет був

атеїстом, при цьому посилаються на таке його категоричне судження [3] у комедії «Сон»: «…Бо немає / Господа на небі! /А ви в ярмі падете /Та якогось раю /На тім світі благаєте? /Немає! Немає!» [4, т.1, с. 265]

Саме ці слова радянська критика виносила як програмні у атеїстичних поглядах Т.Шевченка, бо сам Шевченко в них, нібито, відцурається від Господа. Насправді, цей уривок це логічне продовження роздумів Шевченка про те, що на світі робиться: один мурує, інший руйнує; один свата обирає, інший гострить ніж на брата, ще один запустить пазурі в печінки, другий розкрадає і мучить своє ж «отечество»- і після всього сказаного вище Шевченко доходить висновку - що немає Господа на небі, раз така гидота твориться на землі.

Аналогічним чином можна оцінити слова поета у вірші «Лічу в неволі дні і ночі», що «немає нічого»: «Нема навіть кругом тебе Великого Бога» [4, т.2, с. 208].

У «Якби ви знали паничі…» знаходимо подібне твердження атеїстичного спрямування: «Ні, ні нічого нема / Святого на землі. / Мені здається, що й / Самого тебе вже / Люди прокляли» [4, т.2, с.223].

У своєму «Заповіті» Т.Шевченко, доходить краю. Він вимагає «крові ворожої», а інакше він зрікається Бога. Тут можна прослідкувати два аспекти: по-перше, Шевченко вимагає смерті ворогів, а християнська мораль передбачає всепрощення, по-друге, оцей своєрідний торг з Богом «як понесе з України …» отоді він піде молитися, все забувши і покинувши, а ні так до того часу він не знатиме Бога: «Як понесе з України / У синєє море / Кров ворожу… отоді я / І лани, і горе - / Все покину і полину / До самого Бога / Молитися… а до того / Я не знаю бога» [4, т.1, с.371].

Ці всі докори, чи краще закиди Богу - не можуть бути прийняті як свідчення «атеїзму» Шевченка, у тому значенні як його трактувала радянська критика та церковники. Скоріше таке ставлення до Бога було викликано, по-перше тим, що він бачив і пережив багато горя як свого так і чужого. По-друге більшість з його так званих «атеїстичних віршів» написанні саме в ранній період до заслання.

Не дивлячись на всю критику Шевченка та приписування йому антирелігійності, у багатьох творах поета можна зустріти деїстичні світоглядні спрямування: «Якби не Бог поміг мені, То душа б живая, Во тьмі ада потонула, Проклялась на світі. Ти, Господи, помагаєш по землі ходити. Ти радуєш мою душу і серце врачуєш» [4, т.1, с.362-363].

Автор [3] зазначає, що у тих самих Давидових псалмах – 52 «Пребезумний в серці скаже...» того, хто каже, «що Бога немає», «взискає Бога», Т.Шевченко називає пребезумним, таким, що не має добра [4, т.1, с. 360]. У «Щоденнику» прекрасне майбутнє він іменує «прекрасним Богом». При цьому поет зауважує, що, якби не вірив у цю «чарівну надію», у Бога, то «був би байдужим, холодним атеїстом» [4, т.5].

У багатьох свої творах поет часто описував про Божу причинність. Так у вірші «Варнак» він зазначав, що: «Все од Бога, од Бога все! А сам нічого дурний не вдіє чоловік!» [4, т.2, с.72]. Від Бога Шевченко виводить все багатство розуму, шляхетність духу людини, її славу й волю, навіть духовну

недосконаліть та сірість [3]: «І талан, і безталання – / Все, каже, од Бога! / Вседержителя святого, / А більш – ні од кого» [4, т.2, с.240].

А оскільки Бог був таким щедрим щодо людини, то вона за допомогою розуму, серця і свобідної волі зобов'язана так облаштувати своє життя, щоб воно було не образою Бога, а його образом, давало можливість в руслі християнського людинолюбства вільно жити [3].

Підводячи підсумки, слід сказати, що не можна чітко розділити творчість Тараса Шевченка на дві частини. Його атеїстичні і релігійні погляди переплітаються і на початку його творчого шляху можемо знайти слова, що підтверджують його віру в Бога («Кавказ», «Чи ми ще зійдемося знову»), а на прикінці життя у вірші «Юродивий» знаходимо такі слова: «А ти всевидящеє око! /Чи ти дивилось звисока, /Як сотнями в кайданах гнали / В Сибір невольників святих, / Як мордували, розпинали /І вішали?! А ти не знало? / І ти дивилося на них /І не осліпло?! Око, Око! / Не бачиш ти глибоко» [4, т.2, с.259-260].

Уважне читання поезій Шевченка не залишає сумнівів: він не був щасливою людиною. Тяжка доля поета нерідко доводила його до розпачу та безнадійності. Звісно, Шевченко не був атеїстом, але й назвати його глибоко церковною людиною теж навряд чи можливо. Усе своє життя Кобзар перебував у духовному пошуку.

Однозначно оцінити світоглядні вподобання видатного мисленника українського народу дуже важко, бо дуже часто його антиклерикалізм ототожнювали з атеїзмом. Антиклерикалізм не заперечує існування Бога і саму релігію, він заперечує роль церкви в суспільному житті, що, на мою думку, більш гармонійніше проявляє релігійно-філософський суперечливість світогляду Шевченка.

Список літературних джерел

1.Дулуман Є.К. Християнство і духовна культура // Християнство і духовність: збірник матеріалів міжнародної наукової конференції циклу наукових конференцій Християнство: історія і сучасність. – Київ: Знання, 1998.

2.Блаженніший Володимир, Митрополит Київський і всієї України. Доповідь на пленарному засіданні II студентської конференції «Студентська наука в духовній школі» Київська духовна академія УПЦ 15 березня 2011 року. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.religion.in.ua/zmi/ukrainian_zmi/17675-religijne-svitobachennya-tarasa-shevchenka.html, 2012.

3.Колодний А. Бог і Шевченківська людина. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/monitoring/religious_digest/41167, 2011.

4.Шевченко Т.Г., Повне зібрання творів. У 6-ти томах. – К.: Основи, 2003

Герасименко О.Ю., асп. кафедри інформаційно-комп'ютерних систем

Чернігівський національний технологічний університет

ІДЕЯ ВІРИ У СПРАВЕДЛИВОГО БОГА У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Діяльність Кирило-Мефодіївського товариства – одна з найяскравіших сторінок історії та культури України. Його представниками започатковано новий напрям у вітчизняній філософській думці, який можна ідентифікувати як «розробку філософії української національної ідеї» [2, с.152]. Неоціненним вкладом є світоглядно-теоретичний доробок Т.Г. Шевченка, П.О. Куліша, М.І. Костомарова. Звернувшись до питань віри членів товариства, доцільно процитувати Д.Чижевського "Християнство кирило-методієвців досить виявлено в усіх їх писаннях того часу – листах, зізнаннях тощо ... Але християнство братчиків було своєрідним. Гостре почуття національної проблеми, деяка свідомість проблем соціяльних (кріпацтво), приводили їх до шукання в християнстві відповідів" [12, с.144-145]. Враховуючи загострене відчуття братчиками тогочасних проблем українського народу, не дивно, що Бог для них виступає, крім усього іншого, як гарант здійснення вищої справедливості. Особливо яскраво це проявляється у творах Т.Г. Шевченка – всеукраїнського Кобзаря.

З приводу ставлення Шевченка до Бога суперечки між дослідниками точаться і до цього часу. Наприклад, в одних джерелах можна знайти твердження, "що був се чоловік глубоко релігійний...Для прикладу вкажу, що чоловік, який писав ... не міг бути атеїстом" [1, с.3-4]. В інших джерелах стверджується, що "ярко выраженная материалистическая и атеистическая направленность его поэтического слова придала неповторимое своеобразие его философской концепции, которую сегодня характеризуют как «философию трагедии»" [11, с. 27-28].

Дійсно, у творах Шевченка можна знайти різноманітні вислови критики чи "заперечення" Бога. Для прикладу можна навести рядки "... а до того Я не знаю Бога" ("Заповіт"[10]), "Нема ні пекла, ані раю, Немає й бога, тілько я!" ("І мертвим, і живим, і ненародженим"[10]), "... бо немає Господа на небі!" ("Сон (Комедія)"[10]). Проте, на мою думку, на основі подібних висловлювань робити висновок про атеїзм автора недоречно, оскільки, вирвані із контексту, ці рядки не несуть уже того змістовного навантаження, яке хотів передати поет. Так Чижевський зазначає: "перечитавши уважно «богохульні», «блюзнірські» місця творів і щоденника Шевченка, ми побачимо, що їх зміст є завше – виступ проти чогось, на думку Шевченка, для релігійного змісту зовнішнього та випадкового, що затемнює, псує, закриває якийсь вічний, святий, дійсний зміст релігії" [12, с.130]. Щоб зрозуміти "вічний, святий, дійсний зміст релігії" з точки зору Шевченка, звернемось до його творів. Так знаходимо у поетичних творах Кобзаря "... жива правда у господа бога!" ("Сон (Комедія)"[10]), "Молітесь Богові одному, Молітесь Правді на землі" ("Неофіти"[10]), "Правдою торгують. І Господа зневажають" ("І мертвим, і живим, і ненародженим"[10]), "Святої правди на землі ... поки встане Правда на сім світі" ("Чигирине, Чигирине..."[10]), "Вам Бог помагає! За вас правда, за вас слава і воля

святая! ... Сонце правди показати" ("Кавказ" [10]). Оскільки можна навести дуже багато текстових рядків з поетичних творів Шевченка, де вживається лексема "правда" або інші спільнокореневі одиниці до слова "правда", то, очевидно, це слово мало для автора важливе сутнісне значення; "концепт правда – це основоположний, центральний, текстоутворюючий концепт у творчості Тараса Шевченка. Ідеєю правди, відстоювання правди, боротьби за правду пронизана вся його поезія" [3], "дух Правди – ось що пронизує всю художню і поетичну творчість поета" [4].

Лексема "правда" у творах Шевченка вживається у декількох значеннях, наприклад, у значеннях справедливий соціальний устрій; справедливість; істина; те, що відповідає дійсності; правота, але "саме значення "справедливість" є першорядним, найчастотнішим і виразно домінуючим у Шевченковому слововживанні" [3]. Можна стверджувати, що і в питанні віри слово "правда" для Шевченка має особливе значення. "Символ "правда", центральний символ у поетичних текстах Т. Шевченка, вживається переважно у значенні «божественна справедливість»" [3], отже, Шевченко сприймає Бога як вищу справедливість, істину останньої інстанції, але не ототожнює істинну, правдиву віру з релігією. Так у Чижевського зазначено, що Шевченко з християнської релігії відкидав "все те, що так або інакше робить з релігії якусь абстрактну силу, що не тільки байдуже до живої конкретної людини, а й виступає проти індивідуума, перешкоджає свобідному розвитку особистості, перешкоджає задоволенню внутрішніх потреб людини... Тому він проти тих рис православ'я, що здаються йому антиестетичними ... проти усякого суєвір'я, проти зловживання релігією з політичною метою, проти «пролиття крові і сліз» в ім'я релігійних цілей, проти релігійних війн, проти інквізиції і автодафе" [13, с.131]. Можна сказати, що Шевченко "був віруючим християнином, але віра його, глибока й чиста, не була ортодоксально-канонічною. В цьому плані можна погодитись з драгоманівською оцінкою, згідно з якою Шевченко був «більш «євангельцем», ніж благочестивим «візантійцем», оскільки в Біблії шукав головним чином «духа народолюбного пророкування, проповіді суду божого над неправедними»" [12, с.589]. Отже, Шевченку притаманний антиклерикалізм у ставленні до православної церкви.

Таким чином, можна стверджувати, що Шевченко не був атеїстом. На мій погляд, знаковим у цьому питанні є те, що навіть представники церкви зазначають "... Шевченко був релігійний, віруючий від молодости аж до могили. Але в нього життя було таке неймовірно тяжке, що він не раз упадав у чорну безнадію та чорний розпач!" [8, с.99], "Усі Шевченка вважали оборонцем народу від усякої панщини, як борця за Божу Правду та Волю" [8, с.12]. Отже, для Шевченка Бог, у першу чергу, Бог Правди, Бог Істини, гарант здійснення вищої справедливості в усіх сферах людського буття.

М.І. Костомаров – історик, письменник, один з керівників Кирило-Мефодіївського товариства. Про його світогляд Чижевський зазначає, що в ньому є "... сполучення тих самих двох елементів, що і в світогляді усіх кирило-методієвців: християнства і романтизму" [12, с.152]. Костомаров був релігійною людиною, про Бога він пише "розумніший і найсправедливіший

єсть Бог" [5, с.12], також епітети до слова Бог можна знайти в такому вигляді "... пришествия сына Божия, солнца правды, света истины ..." [6, с.227]. Але Костомаров розуміє, що "религия, в вульгарном смысле, нисходила до ханжества или бессмысленной приверженности к символической букве" [7, с.558].

Пантелеймон Куліш – одна з найвизначніших постатей української культури. Його світоглядні ідеї значно змінювалися впродовж життя, "протягом життя він не раз від однієї позиції переходив до іншої, відмінної" [2, с.160]. Релігійна свідомість не стала виключенням "релігійна свідомість П. Куліша зазнала певної еволюції, зумовленої його філософською лектурою та власними роздумами над феноменом надприродного" [9, с.487], але атеїстичних поглядів у нього ніколи не було. "Кулішеве світорозуміння ґрунтувалося на релігійній, головним чином християнській, вірі в Бога як розумну й добру «велику силу, що породила закон жизні», дала початок усьому сущому, яка скеровує розвиток людства до добра й істини і є запорукою «переваги правди над кривдою». Спрямовуваний Богом суспільно-історичний процес має, ... високу, шляхетну мету: «Людський рід, серед своєї темноти і помилок, безустанно чинить божественне діло правди і жизні»; збірна «людська душа ні на хвилину не зупиняється в своєму праведному заході коло впорядкування роду людського». Хоча «прямування її окрива часом темрява», Куліш не сумнівався, що врешті-решт «вона прямує до Бога, до його розуму, його правди»" [9, с.487]. Куліш вважав сенс існування людини – служба «Богові жизні, Богові правди», яка неможлива без високих моральних ідеалів людини "Ідею правди-істини й піднесеної моральності Куліш мав за божественний імператив, покладений в основу людського буття, його розвитку й оновлення ... З Кулішевого погляду, те, що зробить «у чистоті думки своєї» навіть «найнезначніща добра людина», «на вічних терезах духа Божого» заважить більше, ніж тимчасова найбезсоромніша перевага «людської помилки або зла над щирою правдою»" [9, с.488]. Отже, для Куліша Бог – справедливий Бог, Бог Істини, а найбільша цінність для Бога у людині – висока моральність.

Наостанок, можна ствердувати, що члени Кирило-Мефодіївського товариства були віруючими людьми, але окрім усього іншого, Бог для них – вища міра справедливості: Правди, Світла, Істини. На мою думку, не останню роль у креативності таких поглядів справило членство непересічних духовно-споріднених товаришів, які гостро відчували та переживали тогочасні проблеми українського народу, особливо кріпацтво та несправедливість щодо соціального, освітнього та релігійного ладу.

Список літературних джерел

1. Барвінський Б. Шевченко яко "атеїст" та поет "ненависті"; Безименні "герої" і їх кертична робота. – Львів-1910. – 16 с.
2. Горський В.С. Історія української філософії. Курс лекцій: Навч. посіб. для студ. ВНЗ. 3-е вид. – К.: "Наукова думка", 1997. – 286 с.

3. Єщенко Н. Концепт ПРАВДА у поетичних творах Тараса Шевченка. [Ел. ресурс] / Спосіб доступу: http://www.univ.kiev.ua/pdfs/shevstud-16/26_Eshchenko_N.pdf
4. Колодний А. Бог і шевченківська людина. [Ел. ресурс] / Спосіб доступу: http://www.religion.in.ua/main/8690-bog-i-shevchenkivska-lyudina.html
5. Костомаров М.І. Закон Божий (Книга буття українського народу). – К.: Либідь, 1991. – 40с.
6. Костомаров Н.И. Славянская мифология // Костомаров М. І. Слов'янська міфологія. – К.: Либідь, 1994. – С. 201-256.
7. Костомаров Н.И. Студенческие смуты. Закрытие университета. Публичные лекции. Скандал в Думе. Выход в отставку от университетской кафедры // Костомаров Н. И. Исторические произведения. Автобиография. — К., 1990. — С. 546-560
8. Митрополит Іларіон. Релігійність Тараса Шевченка: Ювілейне видання з приводу 150 ліття з дня народження Тараса Шевченка. – Вінніпег: Видавнича комісія при товаристві "Волинь" – 120с.
9. Нахлік Є. Особливості релігійно-філософського світогляду Пантелеймону Куліша // Confraternitas. Ювілейний збірник на пошану Ярослава Ісаєвича / Відп. редактор Микола Крикун, заступник відп. редактора Остап Середа. Львів, 2006-2007 (Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Збірник наукович праць. Вип. 15 / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНА України). 940 с., 16 с. іл. – С. 487–497.
10. Тарас Шевченко. Зібрання творів: У 6 т. – К., 2003. – Т. 1-6.
11. Украинская философия. Учебное пособие. О.В. Ковалевская. – Харьков. Национальный аэрокосмический университет «Харьковский авиационный институт», 2004. – 37 с.
12. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. – К.: Вид-во "Орій" при УКСП "Кобза", 1992. – 230 с.

Завгородня Н.В., асп. кафедри економіки та підприємництва

Чернігівський національний технологічний університет

КРИТИКА ДЕРЖАВНОГО ЛАДУ ТА СОЦІАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ «ПІЗНЬОГО» Т. ШЕВЧЕНКА

У XIX столітті через найбільш поширені у світі ідейні та соціально-політичні течії сформувався лібералізм, який окреслив самостійний напрям, що з появою національно-зорієнтованих партій набув особливого етико-психологічного розвою і світоглядно-теоретичного значення. Історично виникнення класичного лібералізму пов'язане з появою нового для феодального суспільства класу – буржуазії. Однак, у класичному лібералізмі свобода не вступила в драматичні відносини з новими капіталістичними

відносинами. Вона розглядається як рівність та свобода для всіх, а індивідуалізм як самовизначення особистості.

Розвиток політичної та правової думки XIX століття в Україні відбувався під впливом соціально-економічних відносин, визначених занепадом феодалізму і зародженням капіталізму. Для українського народу яскравим прикладом тогочасної боротьби із соціальною нерівністю між буржуазією та звичайним народом став внесок видатного українського громадського діяча, поета, художника, філософа Т.Г. Шевченка. Саме він визначально вплинув на національно-політичні погляди членів Кирило-Мефодіївського товариства, насамперед силою свого поетичного слова. Але в його творах немає цілісної соціальної концепції, йдеться лише про погляди на окремі проблеми державності, політичних відносин, суспільного ладу загалом.

Шевченкові тексти вивчаються системно, як одне ціле, або на окремих рівнях їх художньої, поетичної, філософської, історичної структури. Попри те, що поезія Кобзаря не перестає бути предметом зацікавлення багатьох науковців, у роботах яких було висловлено низку цікавих міркувань та спостережень, вивчення поетичного внеску Кобзаря не можна вважати вичерпаною.

Прагнення Т. Г. Шевченка запровадити ціннісні норми в життя суспільства XIX століття було надзвичайною місією на шляху демократизації та реформування соціально-політичних основ тогочасної України. Серед невід'ємних прав, на думку непересічного мисленника, було право України на незалежність, демократичний розвиток суспільства, особисту свободу та справедливі закони, рівні для всіх.

Т. Шевченко працює над проблемою відсутності єдності українського народу. Різко засуджує не стільки самодержавство, як класове розшарування українського народу, причини рабського становища якого він вбачає не лише в діях зовнішніх сил та внутрішніх чварах, а невідповідності української правлячої еліти – гетьманів і козацької старшини – завданням національного й соціального визволення. [3,с.67].

Деякі поеми яскраво засвідчують злочинну діяльність урядників та порушення природних прав людини. Зрозуміло, що в творах звучить прихована критика царського законодавства та викриваються найтяжчі злочини – торгівля людьми та порушення елементарних громадянських прав.

У творах пізнього періоду, таких як: поема «Неофіти», незавершений твір «Юродивий», автобіографічний триптих «Доля», «Муза», «Слава», поема «Марія», переспіви біблійних мотивів та давньоруських літературних пам'яток («Плач Ярославни»), вірш «Марку Вовчку», «Я не нездужаю, нівроку…», «Світе ясний», « Ісаія. Глава 35.», Т. Шевченко продовжує висловлювати гнів проти тиранів народу. Наснаги поетові надавало зростання селянського руху в Україні, листи-скарги, що систематично надходили Тарасові Григоровичу, у яких люди бідкалися щодо соціального ярма («Пани останню кров висисають, попи, звичайно, службу правлять, а народ бідний терпить та сльози нищечком витирає»).

У поемі «Неофіти» Кобзар розвіює марні сподівання на милість царів, які не здатні до помилування. Він закликає український народ позбутися ілюзій

щодо панівної верхівки і, покладаючись тільки на самих себе, брати зброю в руки і відвойовувати покращення власної долі. Поет пророкує царю ганебний фінал за розстріляних і повішених, за криваві сльози матерів, дружин, дітей-сиріт.

Вважаємо істинним, що величний український народ мріяв про утвердження соціальної рівності й політичної свободи. Віддаючи перевагу буржуазній республіці перед самодержавством, Шевченко як ідейний представник українського суспільства, не розглядав її у вигляді ідеального суспільного ладу, бо в ньому є, на жаль, повсякденна соціальна нерівність і насильство. Тож, політичним ідеалом Т. Шевченка була демократична республіка – суспільство із самоврядуванням народу, колегіальною формою реалізації влади як гарантією від її сваволі. Вирішальна роль у такому суспільстві мала належати трудівникам, що працюють на своїй землі.

Список літературних джерел

1. Брижицька С. Сприйняття робітниками постаті Тараса Шевченка у 1927-1928 роках / Шевченкознавчі студії, збірник наукових праць, випуск шістнадцятий. – 249 с.

2. Коваленко О. Проблема внутрішнього конфлікту в інтимній ліриці Т.Г.Шевченка періоду після заслання // “З його духа печаттю...” Шевченкознавчі студії: Збірка статей. – Одеса: Астропринт, 2004.–391 с.

3. Політологія для вчителя : [навч. посібн. для студ. педагогічних ВНЗ] / за заг. ред.: К. О. Ващенка, В. О. Корнієнка. — К. : Вид–во імені М. П. Драгоманова, 2011. – 312 с.

4. Сліпушко О. Суспільно-політичні ідеї Кирило-Мефодіївського братства у художньому просторі поезій Тараса Шевченка / Шевченкознавчі студії, збірник наукових праць, вип. 18. – К.: Мрія, 1999.– 266 с.

Йовенко А.С., асп.

Інститут сільськогосподарської мікробіології та агропромислового виробництва НААН України

СІМ’Я ЯК ПЕРШОДЖЕРЕЛО РОЗБУДОВИ СУСПІЛЬСТВА

Ідея гармонійної сім’ї в художньому світобаченні Т.Г. Шевченка посідає одне з основних місць. Як зазначає Франко І.: "Основою суспільності, по думці Шевченка, є сім’я… Сімейне життя, патріархальне і сумирне – то найбільша святість" [2, с.252]. На думку Г. Грабовича поняття індивід, родина та суспільство взаємопов’язані та взаємозумовлені в творчості поета, що дозволяє художньо осмислити проблеми світу через розгляд родинного та особистісного життя [1, с.74].

У світоглядній системі поета родина розглядається як мала і велика. Сім'я – мікродина є основою держави – макродини, яка у свою чергу має сприяти гармонійному улагодженню сім'ї [7, с. 213-232]. Основу родини формує два начала: чоловіче і жіноче, які несуть в собі чистоту, непорочність і моральність. Типовим для Шевченкової творчості є зображення українського жіночого світу. Від впливу та виховання матері залежить доля майбутніх поколінь. «Мати всюди неоднакова мати. Коли розумна та щира, то й діти виростуть, хоч попідтинню; а хоч і одудкована, та без розуму, без серця, то і діти виростуть. як ледащо в шинку» - зазначає Т.Г. Шевченко розкриваючи образ матері [5, с. 190].

Жінка в розумінні Шевченка відігравала значну роль в збереженні традицій, мови і віри. В обов'язки матері входило навчити доньку молитов, народних пісень, хатньому господарству. Синів же навчали батьки грамоті, історії за переказами і ремеслу. Саме до такого росподілу схилявся автор: «Я-то буду учить его письма, сколько сам, грешный разумею. А вот чтобы ты его сначала научила! … всему доброму! Вот что! » [4, с. 288].

Шевченко описує дружню і міцну сім'ю у простих селянських родинах. У повісті «Художник» він говорить: «мені більше подобається сімейний побут простих людей»[6, с.120-207]. Ідеалістичну картину з життя селянських родин художник змалює в живописі – «Селянська родина». Шевченко вшановує жінку-матір, яка гідно виконує свої обов'язки і є першотворцем суспільства. В Шевченковому «Заповіті» йдеться про те, що в сім'ї братам потрібно обійнятись і тоді «мати усміхнеться, заплакана мати. / Благословить своїх дітей» [3, с.371]. В його розумінні поняття матір тотожне з поняттям Україна, а діти з українським народом.

Тож, почуття любові до матері переноситься і на постаті що гармонізуються з її праобразом [8, с.10]. Саме тому в багатьох творах Шевченка розгортаються сцени дитинства. У першому ж прозовому творі він звертається до теми сирітства, яка була для нього показником розладу в тогочасному суспільстві. Відтак, родинні зв'язки ґрунтуються на спільних загальнолюдських цінностях, що забезпечують взаєморозуміння між всіма її членами. Через морально-етичні принципи регулюється поведінка людей, які зміцнюють єдність суспільства через патріархально-особистісні стосунки. Роль особливих скріплень суспільства відіграють моральні цінності, що, зазвичай, формуються в сім'ї і пізніше трансформуються в соціально-ліберальні та національно-визвольні ідеї.

Список літературних джерел

1. Грабович Гр. Шевченко як міфотворець: Семантика символів у творчості поета / Пер. з англ. С. Павличко / Григорій Грабович. – К.: Радянський письменник, 1991. – 212 с.

2. Франко І. "Наймичка" Т. Шевченка // Шевченкознавчі студії / Упоряд. М. Гнатюк. – Львів, 2005.

3. Шевченко Т.Г. Зібрання творів: У 6 т. – Т. 1. Поезія 1837 – 1847. – К.: Основи, 2003.

4. Шевченко Т.Г. Повне зібрання творів: У 12 т. – Т. 3. – К: Дніпро, 2003.

6. Шевченко Т.Г. Зібрання творів: У 6 т. Т. 4. – К.: Основи, 2003.
7. Шевчук В. Родина // Теми і мотиви поезії Тараса Шевченка / Ю.Барабаш, О. Боронь, І. Дзюба та ін.; НАН України, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка. – К.: Наукова думка, 2008. – 232 с.
8. Ярема Я. Дитячі переживання і творчість Шевченка: Зі становища психоаналізу. – Л.: Світоч, 1933. – 432 с.

Кислинський С.С., асп. кафедри менеджменту та державного управління

Чернігівський національний технологічний університет

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ЦІННОСТІ У СВІТОГЛЯДНІЙ СПАДЩИНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Задаючись питанням самобутності українського народу протягом усієї історії нашої держави, знаходимо яскраве утвердження патріотичного націоналізму у постатях так званих “українофілів”. За визначенням мови українофіл – це прихильник українців і всього українського; протилежне українофоб [8].

Найістотніше розкриває це поняття М.Костомаров у своїй роботі “Українофільство”, де зазначено: «Українофільство» стало прагненням деяких малоросів писати своєю рідною говіркою і, разом з тим, вивчати багату скарбницю народної поезії. Воно явилося на світ в першій чверті поточного сторіччя появою там і сям нечисленних малоросійських творів і, зростаючи хоча повільно, але поступово, розцвіло в Харкові в 1830 і 1840 роках, зосереджуючись у колі молодих університетських людей, потім перейшло в Київ, а на основі Новоросійського університету торкнулося і Одеси» [2, с.338].

Особливості зародження та представників українофільського руху приводить Орест Субтельний у своїй значущій для вітчизняної історії праці “Україна: історія”: «Щойно народжений український рух, що зазнав жорстокого удару від розгрому в 1847р. Кирило-Мефодіївського товариства, виявив нові ознаки життя після смерті у 1855р. архіконсервативного Миколи І. Звільнені із заслання Микола Костомаров, Василь Білозерський і, згодом, Тарас Шевченко з'їхалися до Петербурга, де до них приєднався Пантелеймон Куліш. Ці піонери українського руху (деякі з них зайняли відповідальні посади, наприклад, Костомаров став відомим професором історії) згуртували навколо себе більше десятка молодих українців, утворивши в столиці імперії так звану громаду» [3, с.248].

Тож, розглянемо творчий доробок Тараса Григоровича Шевченка як основоположника “українофільства” і яскравого самобутнього представника української інтелігенції. В осерді його філософії знаходимо патріотизм як мірило морально-етичних цінностей та гуманістичних поглядів. Все своє

трагічне, сповнене страждання життя, він щиро вірив у можливість народу бути вільним, ліквідацію самодержавства та становлення України, у якій буде можливість всебічного розвитку кожної особи. Поет демонстрував у своїй творчості цінність милосердя, співчуття людини до інших, доброти і допомоги у тяжку хвилину. Одночасно, на противагу цим світлим морально-етичним життєствердним принципам, він засуджував ненависть та закликав до боротьби з кривдниками, гнобителями, лицемірами, які чинили зло та приносили страждання українцям.

Отож, морально-етичні цінності у філософії Шевченка мали дуалістичний характер. І це пов'язано, перш за все, з особливостями характеру Тараса Григоровича, який був дуже емоційною та імпульсивною натурою, і часто імпульсивно реагував на жорстокість та несправедливість. У його громадянській позиції виявляється людяність, висока моральність та героїзм простого українця, світоглядно протиставлені його негативним персонажам. Потворні сюжети кріпацтва, національного гніту і мілітаризму мають сильний викривальний ефект у рядках періоду "трьох літ": «Серце люди полюбило / І в людях кохалось, / І вони його вітали, / Гралися, хвалили… / А літа тихенько крались / І сльози сушили, / Сльози щирої любові; / І я прозрівати / Став потроху… Доглядаюсь, – / Бодай не казати. / Кругом мене, де не гляну, / Не люди, а змії… / І засохли мої сльози, / Сльози молодії» [7,с. 272-273].

Шевченкова поезія 1847–1860 рр. демонструє тугу автора за людяністю, чесністю та християнською здатністю очищення через прощення. Особливо це помітно у поемах «Відьма», «Неофіти» та «Москалева криниця». Також поет вірить у очищення власної душі за період своїх страждань за Уралом. "Воно навчило мене, – писав Шевченко до Анастасії Толстої, – "як любити ворогів і ненавидящих нас. А цього не навчить ніяка школа, окрім тяжкої школи іспитів і довгої розмови з самим собою. Я тепер почуваю себе як не досконалим, то принаймні бездоганним християнином" (лист від 9 січня 1857 р.) [6, с.147]. І на початку «Щоденника» Т.Г.Шевченка зустрічаємо: "…Забудьмо й простімо темних мучителів наших, як простив милосердний Чоловіколюбець свої жорстоких розпинателів!" («Щоденник», 13 червня 1857 р.) [5, с.11].

Хочеться зазначити деяке про характер самого поета. Попри власну пристрасність, деяку нервовість та імпульсивність (княжна Варвара Рєпніна підкреслювала миттєві зміни настрою поета [1, с.63]), Шевченко мав м'яку та чуйну вдачу. Про це наголошували люди, які особисто знали великого митця. Так перший біограф Шевченка – Василь Маслов – сверджував, що особливою рисою характеру поета була "надзвичайна доброта й м'якість, ба навіть ніжність" [1, с. 365].

"Доля, – зазначав Іван Франко, – кинула його в тяжкі відносини, заставляла його не раз співати про страшні події, про розлив крові, про надмір терпіння індивідуального і народного, фізичного і морального. Та проте м'яка, лірична його вдача не була заглушена, і в своїй творчості він оминає малювання гострих драматичних конфліктів. Се явище загальне і характерне для поета" [5, с. 112].

Так, украй напружену сцену вигнання Катерини з батьківської хати Шевченко подає без особливого акценту, начебто сумний сімейний обряд. В поемі «Сотник» знаходимо схоже подання картини вигнання батьком сина. Також у сюжетах «Відьми» та «Марини», Шевченко докладно не змальовує страхітливих сцен, а лише коротко на них натякає. Цю ж рису простежуємо у п'єсі «Назар Стодоля». У «Гайдамаках» зовсім немає батальних сцен, а найтрагічніша картина, в якій Ґонта ріже своїх дітей, чи не найліпше засвідчує, що Шевченко "мимо своєї волі не міг малювати таких сцен", подавши її "без найменшої психологічної правдоподібності"[8, с.112].

Основне ж джерел кривавих образів у поезії Шевченка були старозаповітні книжки: образ розбивання немовлят (серця) об скелю («Псалми Давидові», «Три літа», «Чи то недоля та неволя…») навіяний 136-м Давидовим псалмом, славетний образ "вражої злої крові" із Шевченкового «Заповіту» – 149-м псалмом, а рядки "І вашей кровію, собаки, / Собак напоять…" [7, с.542]) є наслідуванням пророка Іллі: "Так сказав Господь: На тому місці, де пси лизали Навотову кров, пси лизатимуть і твою власну кров!" (1 Цар. 21: 19).

Підсумовуючи усе сказане, можна зробити висновок, що морально-етичні цінності "українофілів" характеризуються дуалістичним характером: світлим морально-етичним поглядам (цінність милосердя, співчуття людини до інших, доброти і допомоги у тяжку хвилину) протиставляються осуд, ненависть та боротьба з кривдниками, гнобителями, які приносили страждання народу України. Ці цінності мали безпрецедентний позитивно-бунтарський вплив на національну ідентифікацію тогочасних малоросів і на них впливала українська культура першої половини XIX ст., адже вони об'єднують в собі традиції української християнської думки попередніх епох і романтичну ідеологію з її метафізичним бунтарством та культом незалежної людської особи.

Список літературних джерел

1.Біографія Т.Г. Шевченка за спогадами сучасників. – К.: Веселка, 1958.

2.Костомаров М. І. Слов'янська міфологія. — К.: Дніпро, 1994.

3.Субтельний О. Україна: історія / Пер. з англ. Ю.І.Шевчука; Вст. ст. С.В.Кульчицького. – К.:Либідь, 1991. – 512с.

4.Словник української мови: в 11 томах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sum.in.ua/s/ukrajinofil

5.Франко І. Твори: В 20 т. – Т. XVII.– К.: Веселка, 1955.

6.Шевченко Т. Журнал (Щоденні записки) / Пер. Л. Білецького // Повне видання творів Тараса Шевченка / За ред. П.Зайцева. – Т. IX. – Чікаґо, 1960.

7.Шевченко Т. Листи / Пер. В.Якубовського // Повне видання творів Тараса Шевченка / За ред. П.Зайцева. Т. X. – Чікаґо, 1960.

8.Шевченко Т.Г. Кобзар. – Київ: Дніпро, 1985. – 624с.

Кучерявенко О.О., аспірант

Інститут сільськогосподарської мікробіології та агропромислового виробництва НААН України

ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

«Лише раз на декілька сторіч людство обдаровує генієм.
І цей геній творить епоху. Своєю непохитною міццю
й неосяжним розумом він проторив шлях до нового.
«Я на сторожі коло їх поставлю слово…»
26/VI 1926 р. ст. КПТ М. Смолінська»
(Запис із « Книги вражень відвідувачів могили
Тараса Шевченка 1924 – 1926 рр.»)

Національне самоствердження Тараса Шевченка, його мовне самовизначення на користь рідної української мови, збереження пам□яті про історичну минувшину земляків, сприйняття батьківщини не лише як географічно-територіальної одиниці, природи, місця народження, а і як складової національного образу народу впливало на становлення національної ідентичності українців.

Процес становлення національної ідентичності охоплює ряд чинників: стан, статус, подальший розвиток національної мови як форми культури нації; власну історію, долю, індивідуальність, що є складовими національного світогляду; само орієнтацію «свій – чужий», «чужий» як «інакший» [1, с.9].

У спілкуванні із земляками поет послуговується українською мовою в різних сферах: усній, листуванні, але офіційні листи пише мовою російською. Через призму української мови Шевченко подає особливості національного образу світу, тобто те, що він переживає конкретно-чуттєво через «живі, рухливі символи» [2, с. 28]. Шевченко розробив для українців зразок мовлення опосередковано через текст як спосіб самовираження автора, і, відповідно, це має вплив на того, хто читає, бо торкається цей текст глибин національних почуттів.

Національні погляди Тараса Шевченка, зокрема на історію України та на український етнос як передумову формування української нації, розглядається саме в часі, коли відбувалося становлення націй, їхніх новітніх національних культур, коли пожвавилися національні рухи та гуманітарні науки (мовознавство, етнографія, історія). Т. Шевченко порушує українське національно питання, яке охоплює: територію, національну історію, мовний само вибір, національну освіту, самосвідомість (як складову національної культури) [1, с.9].

Слово «ідентичність» (від лат. *identicus* – однаковий, тотожний) означає рівнозначність, тотожність, однаковість, а слово «ідентифікація» (від лат. *identicus* – тотожний) – ототожнення, прирівняння, однаковість [3, с.216].

Визначення процесів становлення ідентичностей, безпосередньо національної , відстежується за процесом ідентифікації. Оскільки ідентифікація – це ототожнення, уподібнення, співвіднесення індивіда чи групи з чимось або з кимось на основі якоїсь ознаки, властивості тощо, то ідентитет – це визначення «себе» (конституювання своєї належності) через віднесення до різних спільнот. Система ідентитетів – це система належностей особистості, а особистість – це сукупність різних ідентитетів (національних, класових, майнових, статевих, вікових тощо). Тому ідентифікат – це визначення «когось» (але не себе) [4, с. 1-6]

Основою національної ідентичності є ідентичність етнічна, яка охоплює мову, культуру і батьківщину як територію. Національна ідентичність виражається як спільність історичної долі для всіх етносів, що є в Україні.

За часів Т. Шевченка єдиного ендоетноніма (спільного українського етноніма) єдиної самоназви українського народу не було. Спільноукраїнський етнонім «русь/русин» був втрачений, а новий «українець» ще не з□явився. «Словарь языка русских призведений Шевченко» не подає слово «украинец», натомість реєструє слово «малороссиянин» [3, с. 216] із таким поясненням: «наименование украинца в дорев. России» [5, с. 522]. «Словник мови Шевченка» не реєструє слів «українці», «українець», але наводить комплекс значень слова «український», дає ряд посилань [6, с. 360].

Немає підстав стверджувати дотичність Тараса Шевченка до процесу творіння і популяризації нового ендоетноніма, а саме – «українці», що активно побутує сьогодні, оскільки відсутнє джерело, за яким поет називав би себе українцем і вживав би етнонім «українці». Проте для нього було вельми важливим самовизначення національної приналежності. Воно відбувалося на рівні усвідомлення себе як «земляка», «батька», «брата» української спільноти. За цими ж ідентифікатами відбувалося національне визначення Тарасом Шевченком і його оточення, літературних героїв (до останніх вжито й ідентифікат «хохол» як екзоназву, що не завжди має негативне значення). Підставою для такого визначення є походження однієї землі (у випадку з поляками – міф про спільну батьківщину) [7, с. 18, 32-34, 42] або спільні українське, культурне, мистецьке поле діяльності.

Існує ще один критерій, за яким поет виокремлює національну спільноту: усвідомлення належності до «козацького роду» («Ще як були ми козаками» («Полякам»)).

За листами до Т. Шевченка його товаришів простежується їхнє значення митця як представника української національної спільноти через такі національні звертання до нього: «батько», «брат», «земляк» [6, с. 257- 265]. Представники єдиної нації звертаються одне до одного саме цими іденфікатами. Сутністно - змістова характеристика ідентифіката «земляк» полягає у тому, що так себе називають або так звертаються одне до одного ті особи, котрі мають спільне походження з однієї землі, народжені на одній географічній території , що є для них батьківщиною, а також ті, хто виявляє до неї дієву любов, наприклад через популяризацію її культурних і політичних набутків. Національні ідентифікати у звертанні до Т. Шевченка вживають ті особи, які

мають чітке самоусвідомлення причетності до української територіальної та культурної ідентичності [1, с.15].

Нація, за Шевченком, це – спільнота людей, об□єднаних спільним походженнями, історичною долею, територією, мовою, дотриманням і знанням культурних елементів життя, самоусвідомленням та самовизначенням своєї національної ідентичності, національним формо виявом поняття «батьківщина». «Словник мови Шевченка» реєструє слово «батьківщина» , подаючи його лише у контексті вживання поетом : «Зажурилась Україна – Така її доля! Зажурилась, заплакала, як мала дитина, Ніхто її не рятує … Козачество гине; Гине слава, батьківщина» [8, с. 18].

Національний формовияв «батьківщина» для Шевченка дуже близький і багатозначний. По - перше − це природа, довкілля, в якому формувався і сам Тарас і як особистість, і як представник української етнічної групи, і як національний письменник. По - друге − це історія народу. По - третє – батьківщина, це образ самого Шевченка, це усі ті, кого він надихав своєю творчістю. Своїм розумінням «батьківщини», своїм публічним виявом національної приналежності поет сприяв формуванню національного, соціального, культурного життя представників української спільноти незалежно від їхнього географічно - територіального перебування, проживання.

Т. Шевченко став не лише виразником українського національного «Я», а й тією особою, котра долучилася до процесу формування цього « Я ». Своє національне « Я » митець знаходить лише у зв□язку із батьківщиною і національною « родиною » [2, с.236]. Отже, національне самоствердження Тараса Шевченка мало місце і здійснило вагомий вплив на становлення національної ідентичності на як його сучасників, так і наступних поколінь українців. Домінантними чинниками цих процесів виявилися − мова як об□єктивний чинник національного збереження і національна свідомість як чинник суб□єктивний.

Список літературних джерел

1. Бовуа Д. Шляхтич, кріпак і ревізор. Польська шляхта між царизмом та українськими масами (1831-1863). – К.: Інтел, 1996. –334 с.

2.Брижицька Світлана. Життя і слово українця для українців. Тарас Шевченко і становлення національної ідентичності українців. За матеріалами книг вражень на його могилі 1896 – 1926 рр. – Київ:видавництво «Задруга». – 2006. – 294 с.

3. Брижицька С. Національна ідентифікація Тараса Шевченка його сучасниками / Україна і світ : етнічні, науково-інтелектуальні та освітні вимірі :Збірник наукових праць. – К.: Українська Видавнича Спілка, 2004. – С. 257-265.

4. Дареньска Т.В. Український образ світу в ключових символах поетичної творчості Тараса Шевченка: Дис. … канд..філос.наук: 09.00.12. – К., 2002. – С.28

5. Драганов М. Самоидентификация и характер на отговорите на актетираного лице // Социол. переглед. – 1983. - №2. – С.1-6

6.Словник іншомовних слів / Уклад.: С.М.Морозов, Л.М.Шкарапута. – К.: Наук. думка, 2000. – 216 с.

7. Словарь языка русских произведений Шевченко: в двух томах. – К.: Наукова думка. 1985. Т.1–522 с..

8. Словник мови Шевченка : в двох томах. – К.: Наукова думка. 1964. Т. II – 360 с.

Максьом К.В., здобувач наукового ступеня

Чернігівський національний технологічний університет

ПРИРОДА ХУДОЖНЬОГО ТАЛАНТУ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Т.Г. Шевченко – видатний український письменник, чия творчість має як національне, так і світове значення. Кожне нове покоління по-новому відкриває для себе Шевченкове слово. Його твори, насамперед поезія, наділені феноменальною здатністю оновлюватися з плином часу і поставати в кожній новій епосі гостро актуальною. Також, неодноразово було сказано про пророчість творів Шевченка.

Корній Чуковський, аналізуючи надзвичайну емоційність Шевченка, констатував, що вона обумовлена його здатністю до співчуття, тим «низьким больовим порогом», коли болі інших переживаються як власні [3]. А саме емпатія, тобто розуміння відносин, почуттів, психічних станів іншої особи в формі співпереживання, у більшості досліджень виступає як визначальна складова емоційного інтелекту. Авжеж, не можна ототожнювати рівень емоційного інтелекту з рівнем емпатії особистості.

За Д. Гоулменом, емоційний інтелект – це здатність усвідомлювати власні почуття, почуття інших людей, мотивувати самого себе та інших, керувати емоціями як наодинці з самим собою, так і стосовно інших [6].

Модель здібностей емоційного інтелекту Дж. Май'єра – П. Саловея, які і ввели в науку термін «емоційний інтелект» в 1990-х роках, містить чотири компоненти: 1) розрізнення, сприйняття та вираження емоцій; 2) емоційна фасилітація мислення (здатність адекватно використовувати почуття в процесі мислення, розв'язання проблем і прийняття рішення; 3) розуміння емоцій (можливість розв'язувати емоційні проблеми; здатність ідентифікувати та розуміти взаємозв'язок між емоціями, думками і поведінкою; можливість розуміти цінність емоцій); 4) управління емоціями [1].

Для того, щоб наблизитися до розуміння емоційного інтелекту Т.Г. Шевченка як основного джерела художньої енергії його поетичних текстів, потрібне системне осягнення творчості митця. Звернемося до вище згаданої моделі здібностей емоційного інтелекту. Всі її компоненти яскраво виражені у творах великого Кобзаря:

Розрізнення, сприйняття та вираження емоцій – високий рівень розвитку даного компонента емоційного інтелекту Т.Г. Шевченка є незаперечним, адже великий письменник не просто гарно розумів, сприймав й виражав емоції, а й метафорично описував і висловлював їх так, що кожний читач його творів переживає цілу гамму емоційних станів.

Емоційна фасилітація мислення – яскраво виявляється, наприклад, у незмінному націоцентризмі автора. У жовтні 1843 поет прийняв одне з найважливіших у своєму творчому житті рішень – не звертати увагу на цензуру, «перейшов Рубікон» і став митцем абсолютної внутрішньої свободи.

У рядках поезії «Розрита могила» – точно задумана концепція пробудження і оздоровлення «завмерлого національного організму» засобами художнього слова. Вони настільки важливі, в них міститься стратегія і тактика задуманого Шевченком переозброєння свого слова з метою надати йому здатності кардинально змінити українське суспільство.

Розуміння емоцій – високий рівень розвитку даного компоненту у автора є незаперечним навіть при поверхневому огляді його творів. Та ще більше переконатися у цьому можна, якщо звернути увагу на автобіографізм у творах Шевченка [4]. Він не просто добре ідентифікував емоції, але й чудово зображав їх крізь призму художніх образів, які були і є зрозумілими і вражаючими для читача.

Управління емоціями у творах Т.Г. Шевченка описується читачами в більшості випадків словами «його творчість надихає», чи «його Слово спонукає до дії». Також можемо звернутися до одного з прикладів, котрий побудований на конкретиці і саме тому переконливо показує як в один момент після довгої суспільної стагнації Шевченкове слово спрацювало. Це спостереження здійснив Євген Маланюк. Йому не можна не вірити, бо він перебував в епіцентрі «уенерівського» відродження і своїм проникливим зором побачив цей процес: «Динамізм революції був даний Шевченком, – стверджує він, хоч цього факту, здається, не зафіксовано в жодній історико-аналітичній праці. – Ту частину 40-мільйонного народу, що хопилася зброї, повела в бій його волева, електризуюча поезія. Повела, дійсно, у всьому до дрібниць. Навіть ті шлики і оселедці, ті гайдамацькі полки, ті старокозацькі й дещо театральні жести повстанських отаманів і молодих хорунжих – це все було проявом сугестійної сили Шевченка… Грянув час матеріалізації Шевченкового духу й Шевченкової волі, але матеріалу забракло, бо – «ледача воля одурила маленьку душу» [5]. Перейдений у «Розритій могилі» Рубікон зробив Шевченка, як про це вже йшлося, абсолютно вільним. Без цієї внутрішньої свободи, без відчайдушної сміливості він не зміг би створити поетичні твори, сконцентровані на тому, щоб збудити у свого народу бажання волі, допомогти йому національно самоусвідомити себе і таким чином надати йому імпульси до відродження [2].

Таким чином, новітнє осмислення поезії Шевченка неможливе без осмислення секретів величезної енергетичної, емоційної місткості його слова, тих секретів художності, розкриття яких дає нам не тільки розуміння джерел сили його слова, а й допомагає відкривати нові нюансові, тобто більш тонкі, раніше не помічені підтекстові смисли.

Список літературних джерел

1. Березюк Г. Емоційний інтелект як детермінанта внутрішньої свободи особистості // Психологічні студії Львівського ун-ту. – С. 20 – 23.
2. Клочек Г. Енергія художнього слова: Збірник статей / Г.Д. Клочек. –Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2007. – 447 с.
3. Клочек Г.Д. Поезія Тараса Шевченка: сучасна інтерпретація: Посібник для вчителя / Г.Д. Клочек. – К.: Освіта, 1998. – 237 с.
4. Кодацька Л. Ф., Смілянська В. Л. Автобіографізм // Шевченківський словник. Том 1 / Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка Академії Наук УРСР. – Київ: Головна редакція УРЕ, 1976. – С. 20 – 21.
5. Маланюк Є. Книга спостережень. Статті про літературу. – К.: Дніпро, 1997. – С. 98 – 115.
6. Филатова О. Эмоциональний интелект как показатель целостного развития личности // Персонал, № 5, 2000. - С. 100 – 103.

Мурашко А.М., здобувач наукового ступеню

Чернігівський національний технологічний університет

ПОНЯТТЯ ЩАСТЯ У ТЛУМАЧЕННІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Проблема щастя існує прадавньо, відколи людина почала мислити і спілкуватися. В залежності від доби та рівня цивілізації співвідношення людина – світ змінювалось, тому трактування цього феномену отримувало все нові й нові інтерпретації. Так, Платон вважав що для особистого щастя необхідне спілкування з іншими людьми, зв'язок особистого щастя зі щастям інших, Леонардо да Вінчі говорив, що щастя дістається тому, хто багато трудиться, підкреслюючи тим самим зв'язок щастя та праці, а на думку Григорія Сковороди, щастя живе у внутрішньому спокої нашого серця, а спокій, полягає у згоді з Богом. Французький філософ Блез Паскаль наголошував, що усі люди без винятку прагнуть щастя. Проте кожен по-різному розуміє сенс життя.

Український мисленник Тарас Шевченко крізь долі своїх героїв, передає дану різницю розуміння щастя [1,2,5]. Майже усі його твори пройняті глибоким стражданням, адже він не отримав в житті щасливої долі як для пересічної людини. Бідування, пошуки, боротьба за право бути почутим, стати вільним не раз відізвалися скорбною нотою в його ліриці. Сирітство, самотність, нерозділеність кохання — ось ті струни, на яких звучить Шевченкова пісня печалі. На рівні особистого світовідчуття, в своїх творах в поняття «щастя» Т.

Щевченко вкладає декілька складових. Передусім, для поета поняття «щастя» і «воля» стають тотожніми та нерозривними.

Особиста зовнішня свобода набуває для Т. Шевченка особливого значення, адже поет усвідомлює, що свобода від соціального і національного гніту, експлуатації, ув'язнення – є умовою свободи для здійснення свого призначення в житті, всебічного розвитку особистості, творчої праці, тобто для реалізації внутрішньої свободи. Внутрішня свобода проявляється поза межами внутрішнього світу людини, але без наявності зовнішньої свободи не можлива повна самореалізація її духовного та морального потенціалу. Коли така свобода у людини відібрана, то над особистістю нависає небезпека внутрішнього рабства, породженого зовнішньою ситуацією. В основі фізичної свободи завжди лежить потреба вільного існування людини, не обмеженого зовнішнім примусом.

Тобто зовнішня свобода є природною і необхідною умовою реалізації і становлення внутрішньої, це свобода від недуховного і протидуховного тиску, від примусу і заборон, від грубої сили, погрози і переслідування. Так, в перші роки своєї волі, Т. Шевченко утішається свободою і свою радість висловлює в листі до брата Микити від 15 листопада 1839 року: «Так от, бач, живу, учусь, нікому не кланяюсь і нікого не боюсь, окроме Бога – велике щастя буть вольним чоловіком, робиш, шо хочеш, ніхто тебе не спинить» [6].

Навіть в період перебування за ґратами, Т. Шевченка не покидає нормальна потреба людської природи – прагнення щастя, однак в умовах ув'язнення ця тема набуває трагічного звучання. Шлях до його набуття та усвідомлення задоволеності своїм буттям у Т. Шевченка має мінливий характер. Він то з розпачем говорить, що «повіруєм ще трохи в волю, А потім жити почнемо меж людьми як люде». То у відчаї шепоче, що «не однаково мені, Як Україну злії люде Присплять, лукаві» [7], що його «не в Україні поховають» [7]. То ідилічне «маленьке щастя» – картина родинної вечері – ще болісніше відтворює розуміння поетом трагізму своєї долі і долі співвітчизників. Линучи думками з-за тюремних ґрат, Т. Шевченка бере жаль, що за ним нема кому побиватися «хреста ніхто не поставить і не пом'яне» [6].

Тож, поняття щастя постає у різноманітті відчуттів. Поет не шукає щастя, не тікає від нього. Він радіє і сумує водночас тим крихтам щастя, що випали на його долю. Відлюддя та замкненість простору спонукають до спогадів – прекрасних і трагічних миттєвостей людського життя. Ще у V сторіччі до н.е. Лао-Цзи дійшов висновку, що щастя та нещастя містяться один в одному і взаємно проникають одне в одне: нещастя є опорою для щастя, а в щасті міститься нещастя. Недаремно у віршах «Муза», «Доля», «Слава» ці суперечливі шляхи стикаються і поет переможно прямує шляхом своєї нелегкої долі, несучи благословенне утвердження свободи та творчості, що стали для нього втіленням щастя. Не можна не проникнутися песимізмом Шевченка. Адже його герої мають подібність до автора, в основному вони сироти, пізнали злиденне життя, самітники, мають свободолюбиву вдачу. Провідною є для будь-якої релігії тема трагічності індивідуального людського існування.

Відчуття смерті і внутрішньої самотності знайомі митцеві і кожній людині, котра тонко відчуває світ.

Ліричні герої поезій перебувають у стані життєвої кризи, що, безумовно, призводить до міркувань про сенс життя. Однак вони не втрачають можливості адекватно сприймати життєву ситуацію і вирішувати проблеми. Безвихідь ситуацій – ув'язнення, розчарування, зневіра, безнадія мали б підвищити конфліктну напругу, натомість поетове бажання будь-що віднайти щастя, отримати позитивні емоції підтверджують, що перед нами цілісна особистість, здатна віднайти щасливе світовідчуття. А ще поета від песимізму рятує віра в Бога, яка встановлює безпосередній зв'язок між Богом і людьми.

Шевченко із теплим щемом говорить про силу молитви, про київські святині, чудотворний образ Пресвятої Богородиці, богомоління, постійно висуває християнські принципи добра, особливо пробачення ворогам. Серце поета наповнене надією, оскільки «щастя національного визволення має увінчатися вільною молитвою [3, 303]. Вірою в щасливе майбуття свого народу і в прийдешнє заступництво за нього Бога пронизані його поетичні твори. Всі перераховані вище мотиви поезії Шевченка, відступають перед основними мотивами сімейно-родинними. Прагнення простого людського щастя виявилося У Тараса Григоровича таким жагучим, що тема гармонійної сім'ї посідає у його поезії одне з найважливіших місць. Поет не випадково надає їй такого важливого значення, бо у своєму баченні ідеального суспільства він ставить сім'ю основою держави, а держава, у свою чергу, має сприяти гармонійному улагодженню сім'ї. Недаремно найсвятіший світлий образ матері розширюється до меж Батьківщини, яку повсякчас великий Кобзар називає ненькою, плаче над її тяжкою долею, картає її зухвалих та невдячних дітей, але сподівається, що Україну-матір чекає краще щасливе майбутнє: «Нехай мати усміхнеться, Заплакана мати. / Благословить дітей своїх Твердими руками / І діточок поцілує Вольними устами» [7].

Інший представник української громади новітнього часу М. Костомаров, в історіософській концепції спирається на філософію національної ідеї. На його думку, «історія є накреслений Богом людству шлях до спасення» [4, с.146]. Результатом людської історії повинно бути щастя, але воно можливе лише при дотримання двох передумов, які відповідають великому Божому задуму. Перша полягає в тому, що всі народи повинні жити в умовах свободи як внутрішньої, так і зовнішньої. Друга передумова – це віра й любов до єдиного Бога.

Крім того, серед філософів XX століття особливий інтерес становить В. Винниченко та його трактат «Конкордизм», де викладена філософія щастя. В. Винниченко прагнув створити проект майбутнього гармонійного життя суспільства. Концепція творення щастя була заснована на принципі Винниченкової етики – «чесності з собою». Людина, відповідно до вчення про конкордизм, має бути в гармонійній співвіднесенності сама із собою, з природою, з іншими людьми, з нацією, з усім оточуючим світом, зберігаючи, водночас, свою свободу та індивідуальність. Крім того, любов як моральна цінність, прямо пов'язана з відчуттям щастя. Даний філософській трактат мусив довести, що щастя не дається людині як своєрідна даність, воно є продуктом

творення людини, моментом її вищого пізнання. Концепція «рівноваги» та самовдосконалення, могла б наблизити людину до щасливого буття і повноцінного сприйняття світу, до пізнання свого життєвого сенсу, підвести людину до тієї ідеї, що надасть значення її буттю і плідності праці.

І.Франко вищим ідеалом вважав боротьбу за людське щастя та свободу людини. Досягнення цього ідеалу він пов'язував з розбудовою соціалістичного суспільства, розуміючи під соціалізмом прагнення усунути соціальну нерівність, запровадити справедливість, змінити існуючий лад таким чіном, щоб земля, фабрики, машини та інше знаряддя праці, сировина замість того, щоб бути приватною власністю кількох людей, перейшла у власність колективу. Людина, пише І. Франко, досягне щастя в той час, «...коли наука і праця зіллються до неї воєдино; коли всяка її наука буде корисною працею для суспільства, а всяка праця буде виявом її розвинутої думки, розуму, науки. І народи тільки тоді зможуть досягнути щастя і свободи, коли всі будуть вченими працівниками, тобто коли кожний буде розвинутий розумове, по можливості якнайвсебічніше, і коли кожен буде у змозі використовувати свої сили на добро загалу і на добро своє власне» [9, с.33].

Проблема визначення поняття «щастя» постійно фігурує в буденному спілкуванні людей. Актуальна вона і в царині філософсько-етичної проблематики української філософії новітнього часу. Багато вітчизняних мисленників вважали її найголовнішою, а всі інші проблеми — похідними щодо неї. Дійсно, пошук щасливого стану насправді актуальне, оскільки уявлення про щастя, розуміння його сутності істотно впливає на життєдіяльність та світовідчуття особистості.

Список літературних джерел

1. Біографія Т.Г. Шевченка за спогадами сучасників. – К., 1958.
2. Володимир Винниченко. Конкордизм. Система будування щастя. Серія «Ad fontes» – К.: Український письменник, 2011. – 342 с.
3. Дзюба І. Тарас Шевченко. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 2005, 704 с.
4. Костомаров М. «Книга буття українського народу» // Кирило-Мефодіївське товариство: В 3 т. - К., 1990.
5. Спогади про Тараса Шевченка. – К., 1982.
6. Шевченко Тарас. Документи та матеріали до біографії. 1814–1861. – К., 1982.
7. Шевченко Тарас. Зібрання творів: У 6 т. — К., 2003. — Т. 1-6.
8. Філософія: конспект лекцій: Збірник праць / Колектив авторів / - К., 2012.- 750 с.
9. Франко І. Я. Зібрання творів: В 50-ти томах. Т. 45. – К.: Видавництво «Наукова думка», 1986.–573 с.
10. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. - К., 1992. – 230 с.

Ніпорко Н.І., асп. кафедри обліку і аудиту

Чернігівський національний технологічний університет

ХРИСТИЯНСЬКИЙ СВІТОГЛЯД Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Україна вшановує 200-річчя з дня народження Великого Кобзаря. В ці дні, як ніколи, кожен українець, в незалежності де він проживає, відчуває наскільки поезія Шевченка пов'язана з долею народу. Ідеї волі, правди і «братолюбія» сприймаються у світлі подій на батьківщині поета більше серцем, а ніж розумом. В найтяжчі часи народ звертається до Бога, це і молитва на Майдані і лозунги «З нами Бог» і навіть назва «Небесна сотня». Поезія Шевченка пробуджує патріотизм, а сам поет сприймається захисником, вчителем, великим пророком Української землі.

В різні часи відношення Шевченка до релігії трактувалось по різному. Сучасник поета Пантелеймон Куліш назвав його втіленням осяяння посланого згори. Микола Костомаров вважав, що «Шевченко був обранець народу в прямому значенні цього слова; народ як би обрав його співати замість себе» [3, с.135]. На початку 20 століття архієпископ Нікон (Рождественський) назвав «Кобзар» «богохульною і капосною збіркою». В Радянські часи поета вважали борцем з пригнобленням народу панством і релігією, твори трактували, як найгострішу антицерковну поезію. Високу оцінку творчості Тараса Шевченка дали митрополит Української автокефальної православної церкви Василь (Литківський) та митрополит Іларіон (Іван Огієнко). Літературознавчою сенсацією називають дослідження Дмитра Степовика «Наслідуючи Христа: Віруючий у Бога Тарас Шевченко».

Перше сприйняття світу починається з дитинства. Малий Тарас рано пізнав Святе Письмо, спочатку від батька, а потім навчаючись у сільського дяка. Він зачитувався Псалмами, через них сприймав реалії життя, на них вчився милозвучно і красиво висловлювати свої погляди. Дитинство було тяжким, і неможливість щось змінити самостійно змушувала маленького хлопчика молитися богу, даючи радість, надію і вселяючи віру в краще майбутнє. Так жив весь народ - вірою в бога, правду, волю і Тарас не був виключенням, звідси витоки його літературного генія і народного філософа.

Навчаючись в Академії мистецтв у Петербурзі, Шевченко з метою художнього зображення образів і сюжетів поглиблено вивчав Біблію, розширюючи своє сприйняття християнських ідей. До Біблії він потім повертався завжди коли важко, черпав сили, плекав надії. Проявом християнського світогляду на рівні свідомості і буття можна вважати листи Шевченка із заслання, де в кожному він згадує Бога, його волю. В листі до родини Родзянків в 1845 році він пише, що застудився і «якби не Біблія, можна було б зійти з глузду» [1, с.34], пізніше, звертаючись до Варвари Репніної (1848 рік) поет просить надіслати йому видання Фоми Кемпійського

«Про наслідування Христа», за словами Дмитра Степовика він з ним більше не розлучався.

Вихований з дитинства на Давидових Псалмах, Шевченко переклав українською мовою десять із них. Релігійність автора прослідковується в епіграфах, а також в назвах його поезії, біблійними мотивами сповнені «Подражаніє 11 псалму», «Осія. Глава 14», «Подражаніє Ієзекілію. Глава 19», «Царі», «Неофіти» [4].

Поетова віра – це народна віра, де Бог виглядає як захисник пригнобленого люду, а основні мотиви релігії - любов до людини, повага, чуйність. Кобзар бачить, як страждає український народ, його серце обливається кров'ю, а з під пера з'являються дуже жорсткі поетичні твори, в яких бунтівництво, розбій і помста. «Під гарячу руку» попадають служителі Церкви і навіть сам Господь. Іван Огієнко аналізуючи релігійність Шевченка, писав, що Бог для поета — це завжди «Батько і то Батько рідний. І він до Нього всякі претензії несе і скеровує, як люблячий син до батька. Ці Шевченкові звернення часто є, власне, синівські, хоч і подратовані, хоч і неспокійні, але завжди оправдані тяжкою дійсністю» [2, с.25]. Як до матері взиває поет до Богородиці, благаючи її захистити «отих окрадених, сліпих невольників» і просить «подай їм силу твойого мученика-Сина».

Шевченко читав Євангелію: він її не просто вивчав, а знову й знову перечитував, коли було нестерпно важко на чужині, чи хворів, чи ні з ким було спілкуватись (не було паперу, щоб писати листи, а на поезію і малярську справу накладено заборону). Поет мав свою критичну точку зору на міжконфесійні протистояння і вона була глибинно євангельська.

Церква всебічно підтримувала політичний лад, оправдувала пригноблення і безправність народу і в покірність, що приведе до волі поет уже не вірив. З'являється на світ вірш «Світе ясний», в якому Шевченко закликає «просвітитись», «стрепенутись» і знищити релігійні пута. Церква і сьогодні засуджує такі вольності, тільки смиренність і молитва в храмі Божому веде до істинної свободи.

Отже Великий Кобзар не був церковною людиною, але в ньому жила глибока віра в Бога, як оплот християнської любові, духовної сили, надії і умиротворення, все життя він шукав вищої Божої правди і сила його слова виразно проявляє свою дію навіть і в наш час.

Список літературних джерел

1. Блаженніший Володимир, Митрополит Київський і всієї України. Доповідь на пленарному засіданні II студентської конференції «СТУДЕНТСЬКА НАУКА В ДУХОВНІЙ ШКОЛІ» (Київська духовна академія 15 березня 2011 року) [Електронний ресурс] Режим доступу: http://orthodox.org.ua/article/religiine-svitobachennya-tarasa-shevchenka

2. Степовик Дмитро. Наслідуючи Христа: Віруючий у Бога Тарас Шевченко. – Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2013. – 480 с. Шевченко Т. До В. М. Рєпніної // Тарас Шевченко. Зібрання творів: У 6 т. — К., 2003. — Т. 6. — С. 11-56.

3. Спогади про Тараса Шевченка. – К.: Дніпро, 1982. – С. 351.

4. Шевченко Т.Г. Зібрання творів: У 6 т. – К.: Основи, 2003.

Отрошко В.А., аспірант кафедри товарознавства та комерційної діяльності

Чернігівський національний технологічний університет

ПОНЯТТЯ ДОЛІ У СВІТОРОЗУМІННІ Т. ШЕВЧЕНКА

Поняття ментальності можна коротко охарактеризувати, як призму, через яку людина дивиться на світ і себе в ньому. Відповідно можна говорити про те, що вона притаманна кожній людині, незалежно від етнічної належності, соціального стану, статі, мови тощо. Необхідно пам'ятати, що ментальність залежить від цих факторів, особливо від національності та, зумовлених нею, мови та культури, проте вони не заперечують її існування, а, навпаки, формують ментальність. Так і український народ має свою характерну ментальність, обумовлену багатьма чинниками.

Ставлення народу до долі та трактування даного поняття є однією з визначальних основ ментальності, адже його розуміння безпосередньо впливає на ставлення людини до життя, на її вчинки і, взагалі, світогляд людини відповідно змінюється.

Ведучи мову про українську ментальність, не можна не згадати про великого українця – Тараса Григоровича Шевченка. Творчість Тараса Григоровича безумовно є дорогоцінним надбанням українського народу. Інтерес до неї не згасає вже двісті років. Шевченко - патріот, геніальний поет, художник, філософ.

На мою думку, серед основних тем творчості Кобзаря особливе місце займає саме тема "долі". Дана тема є, безумовно, філософською і доцільно розібратися, як поет трактує це поняття, чи правильним буде називати його, наприклад, фаталістом. Аналізуючи творчість Кобзаря, можна прослідкувати за тогочасним ставленням до явища долі.

В своїх творах Шевченко зачіпає і долю українського народу, і власну долю, дуже часто зустрічається тема жіночої долі.

З перших сторінок "Кобзаря" ми зустрічаємо наступне в віршах поета: "… така її доля …" [1], "У всякого своя доля і свій шлях широкий …" [2], "… дала, - кажуть, - бровенята, та не дала долі …" [3], "… єсть на світі доля, а хто її знає?..." [3].

Спостерігаючи на власні очі становище українського народу, його тяжке життя в ті часи, поет переносить цю картину в свої твори, ніби виливаючи весь свій біль на папір. Тому не дивно, що герої Шевченка мають складну, нещасливу долю. Як засіб порятунку від труднощів, як шанс змінити все на краще, поет дає можливість своїм героям вплинути на власне життя, змінити долю: "… шука козак свою долю, а долі немає …" [4], "… шукав долі в чужім полі та там і загинув …" [4]. Іншими словами, на мою думку, Шевченка не

можна називати фаталістом, адже фаталізм – це форма світогляду, згідно з яким будь–яка подія чи людський вчинок визначені наперед і виключають випадковість і вільний вибір. Ми ж постійно зустрічаємось в віршах з боротьбою героїв за свою долю, пошуком кращого життя. Тим самим Шевченко дає своїм героям, а отже і українському народу, можливість на свободу вчинків, волю.

Підіймаючи проблему змагання з долею, Шевченко проявляється як гуманіст ("… борітеся – поборете, Вам бог помагає! ..." [5]). Автор вищою цінністю проголошує людину та її право на свободу, щастя й розвиток. Кожен сам створює своє щастя, ми маємо знаходити сили та боротися за нього – так, на мою думку, Шевченко відноситься до життя.

Варто зазначити, що не оминає поет в своїх творах і Бога. Стосовно долі, я вважаю, що роль Бога в людській долі необхідно розуміти так: Бог виступає лише як творець життя, але далі не впливає на розвиток подій, це справа людини. Тут проявляються деїстичні погляди поета.

Крім того, маю думку, що часто Шевченко вживає поняття "долі", як щасливого, гідного життя. Такі вислови як: "… пошли ж ти їй долю…" [1], "… здається, панують, а долі не знають …" [3] – підтверджують це. Тобто, герої шукають, просять долі, як свого місця в цьому світі, як спокою, справедливості, щастя.

Таким чином, в творчості Тараса Григоровича Шевченка яскраво змальовано ставлення українського народу до долі, його ментальність в цьому плані. І до сьогодні, ми чуємо багато висловів, які були актуальні двісті років тому – досі українці просять долі, і лають свою долю в складних ситуаціях. На мою думку, головне до чого ми повинні прислухатись, перечитуючи "Кобзар", це до ідеї, що боротьба приносить перемогу, яка б важка вона не була, і бути щасливим має право кожен, необхідно лише докласти зусилля. Поет закликає боротися за своє щастя, за свою долю, тим самим даючи людям таку необхідну в тяжкі часи надію на світле майбутнє.

Список літературних джерел:

1. Причинна // Шевченко Т.Г. Кобзар. – К. : Дніпро, 1985 – с. 16.
2. Комедія Сон // Шевченко Т.Г. Кобзар. – К. : Дніпро, 1985 – с. 206.
3. Катерина // Шевченко Т.Г. Кобзар. – К. : Дніпро, 1985 – с. 45, 35.
4. Думка // Шевченко Т.Г. Кобзар. – К. : Дніпро, 1985 – с. 20, 23.
5. Кавказ // Шевченко Т.Г. Кобзар. – К. : Дніпро, 1985 – с. 285

Подорван А.Ф., асп. кафедри менеджменту та державного управління

Чернігівський національний технологічний університет

ТВОРЧІСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ТА СУЧАСНА ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА

З кінця 80-х років XX століття і до сьогодні триває процес формування сучасної політичної культури в Україні. На формування окремих елементів політичної культури відчутний вплив справила творчість Тараса Шевченка. Філософське розуміння Шевченком поняття «свободи» відобразилось у такій категорії політичної культури як політичні цінності.

Аналіз творчості Шевченка на предмет розуміння ним поняття «свобода» досліджували А. Шаповалова, Ю. Барабаш. Питання впливу творчості Шевченка на формування національної ідеї знайшли відображення у роботах О. Поцюрко, О. Забужко, розуміння ідеї свободи з точки зору романтичного світогляду – у працях А. Шкрабалюк, Н. Волошко. Формування національно-визвольної ідеї у творах Шевченка та її взаємовплив з програмними поглядами Кирило-Мефодіївського братства досліджував О. Сліпушко, вплив постаті Шевченка на формування національної свідомості – А. Машталір, С. Брижицька та інші.

Політична культура – це культура політичного мислення й політичної діяльності, а також ступінь цивілізованості всього політичного життя суспільства [2, с. 15]. Найбільший вплив творчості Шевченка зазнав такий елемент сучасної політичної культури як політичні цінності – моральні та правові принципи, норми й ідеали політичного життя, за якими визначається значимість політичних явищ та подій для конкретного суб'єкта політичного процесу.

Загальнолюдські політичні принципи сучасної політичної культури включають: права людини (*свобода особистісна*), рівність (*свобода соціальна*), демократія і суверенітет (*свобода політична*). Саме ці політичні цінності присутні у творчості Шевченка та відображають його політичні погляди та громадянську позицію.

Життя та творчість Тараса Шевченка припадають на початковий період формування ідеї національного відродження в Україні. Саме у поетичних творах знайшов відображення його політичний світогляд і трактування основних таких понять як «держава», «суспільство» та «свобода».

Зважаючи на складний життєвий шлях Шевченка, його твори дають уявлення про розуміння поетом особистісної свободи. Для Шевченка воля — найвища цінність, що дана людині.

Ой гляну я, подивлюся
На той степ, на поле;
Чи не дасть Бог милосердний
Хоч на старість волі…
…Як же його у неволі
Жити без надії?
Навчіть мене, люде добрі, А то одурію [8, с. 551].

На думку А. Шаповалової, Тарас Шевченко відстоював свободу і внутрішню, і зовнішню. Причому зовнішня свобода була для поета не менш важлива, ніж внутрішня. Адже поет народився у неволі, тому не міг бути до неї байдужим, співпереживав і боровся проти неволі все життя, пройшовши всі

кола пекла, важкі життєві випробування, він знав ціну зовнішньої свободи [7, с. 213].

Внутрішнє сприйняття поетом свободи переосмислюється у період заслання та через намагання заборонити його творчу та поетичну діяльність. Тоді розуміння свободи доповнюється такими її характеристиками як можливість займатись творчою діяльністю та не відчувати обмежень щодо вільного висловлення своїх думок та переконань.

…Погано дуже, страх погано!
В оцій пустині пропадать.
А ще поганше на Україні
Дивитись, плакать — і мовчать» [8, с. 610].

У творах Шевченка велике місце займає критика соціально-економічного та суспільного ладу.

…А пани й полову жидам продають.
Та голоду раді, та Бога благають,
Щоб ще хоч годочок хлібець не рожав.
Тоді б і в Парижі, і в іному краї
Наш брат хуторянин себе показав. [8, с. 483].

Порушення цієї соціальної свободи веде до морального занепаду цілого народу. Тому сучасність для Шевченка характеризується такими поняттями «поневолення», «деградація особистісна та суспільна».

Інше розуміння Шевченком свободи політичної. Саме порушення цієї свободи є одним з найбільших моральних злочинів.

…Мій краю прекрасний, розкошний, багатий!
Хто тебе не мучив? Якби розказать
Про якого-небудь одного магната
Історію-правду, то перелякать
Саме б пекло можна. А Данта старого
Полупанком нашим можна здивувать [8, с .505].

Прагнення до національного відродження, яке характерне для романтичного світогляду кінця XVIII — XIX століття, у філософському та творчому планах відображається через осмислення величних історичних подій минулого. Для Шевченка це, безперечно, козацька доба, яка асоціюється у поета зі свободою і волею: «Було колись — В Україні / Ревіли гармати; / Було колись — запорожці / Вміли панувати. / Панували, добували І славу, і волю…» [8, с. 90].

Творчою метою Тараса Шевченка було не оплакування історичного минулого та його руїн, а відродження історичної слави та свободи в свідомості народу [9, с. 105].

Власне суспільно-політичний світогляд самого Т. Шевченка був сформований під впливом основних ідей Кирило-Мефодіївського братства, до діяльності якого поет мав безпосередню причетність [6, с. 67].

Таким чином, політичні переконання Шевченка охоплювали: а) питання особистої свободи людини; б) соціальної свободи як основи суспільного ладу; в) політичної свободи як умови формування національної ідеї. Власне

національно-визвольна ідея у Шевченка безпосередньо пов'язана зі свободою особистою. Вона реалізується у трьох вимірах: свобода особистісна, свобода національна і свобода суспільна. [6, с. 69].

Творчість Шевченка, переповнена символами національної ідентичності, цілком відповідає сучасній європейській політичній традиції у частині впливу на формування політичної культури історії та духовного спадку суспільно-етнічної групи. За останні роки традиція використання політичних цінностей, які присутні у творах Шевченка, у ідеологічному вимірі настільки поширилась, що велика частина знакових символів, образів, явищ та переконань інтегрувалось у сучасну політичну культуру.

Список літературних джерел

1. Барабаш Ю. Тарас Шевченко: імператив України. Історіо- й націософська парадигма. – К., 2004. – 181 с.
2. Береза С. Особливості політичної культури як частина загальної культури суспільства: сучасні виміри // Часопис Київського університету права. – 2009. – №5. – С. 15–19.
3. Брижицька С. Сприйняття робітниками постаті Тараса Шевченка у 1927-1928 роках / Шевченкознавчі студії, збірник наукових праць, випуск шістнадцятий, ст. 241–249.
4. Дмитренко М. Особливості сучасної української політичної культури: проблема визначення // Політичний менеджмент. – 2005. – № 5 (14). – С. 134–138.
5. Рудакевич О. Ідея нації та націоналізму у творчості Тараса Шевченка та Івана Франка // Мультиверсум. Філософський альманах. – К.: Центр духовної культури, – 2004. – № 40.
6. Сліпушко О. Суспільно-політичні ідеї Кирило-Мефодіївського братства у художньому просторі поезій Тараса Шевченка / Шевченкознавчі студії, збірник наукових праць, випуск шістнадцятий, ст. 66–74.
7. Шаповалова А. Творчість Тараса Шевченка та філософія Григорія Сковороди: два виміри свободи / Шевченкознавчі студії, збірник наукових праць, випуск шістнадцятий, ст. 203–216.
8. Шевченко Т. Кобзар – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2007. – 906 с.
9. Шкрабалюк А. Ідея свободи у творчості Тараса Шевченка в контексті романтичного світогляду / Шкрабалюк А. // Шевченкознавчі студії: збірник наукових праць (КНУ ім. Т. Шевченка. Інститут філології. Кафедра історії української літератури і шевченкознавства). – К.: 2008. – 271 с.

ПосадськаІ.С., асп. кафедри програмної інженерії

Чернігівський національний технологічний університет

СОЦІАЛЬНА НЕРІВНІСТЬ ЯК КАТЕГОРІЯ ТА ХУДОЖНІЙ ОБРАЗ У СВІТОВІДЧУТТІ Т. ШЕВЧЕНКА

Проблема соціальної нерівності мала місце і за часів рабовласницького ладу, і при феодалізмі і при капіталізмі, адже під нерівністю в соціальному плані розуміються неоднакові можливості доступу до матеріальних благ, влади, а ще ширше – можливості доступу до нормального людського життя. Кожен етап в історії суспільства зумовлений певним ступенем матеріального і духовного розвитку, та питання нерівності, справедливості завжди викликають філософські дискусії. Ця проблема вкрай актуальна для сучасного світу, наразі вона на вустах чи не у кожного свідомого громадянина. Та найчастіше, слова залишаються словами, говорити, як і раніше люди в нашій країні побоюються, лише за допомогою художньої літератури можна розплющити очі, пробити незримі бар'єри непевності та омани.

Творчість Т.Г.Шевченка – безцінна спадщина кожного щирого українця. Мабуть, у кожній родині на книжкових полицях зберігається «Кобзар»[1], який стоїть поруч з Біблією, який передається з покоління в покоління, перечитуючи який, можна знайти втіху чи натхнення. Ми починаємо знайомитися з його незабутніми словами чи не з дитячих садків, завчаючи «світає, край неба палає, соловейко в темнім гаї сонце зустрічає», сприймаючи його слова як мальовничий опис неньки України, не розуміючи ще глибокого змісту та посилань. А його «І мертвим, і живим і ненародженим землякам моїм в України і не в Україні моє дружнєє посланіє» в наш неспокійний час актуально як ніколи, коли наш незламний дух прокинувся і рветься до переможного кінця. У творчості часто простежуються сатиричні мотиви, символізм, гротеск, алегорія, слова такі влучні та сміливі, що навіть у комедії «Сон», незважаючи на це авторське наголошення, ми ясно бачимо вражаючу трагедійність сюжету.

Поема «Сон» відноситься до сатиричного жанру, який ще можна назвати політичною сатирою. Головна думка червоною стрічкою простежується через весь твір – соціальна нерівність, засудження самодержавного деспотичного режиму Миколи І. Саме завдяки сну, етико-естетичною формою якого майстерно скористався автор, вдалося реалістично відобразити життя тогочасних України та Росії, здійснюючи фантастичний політ із совою через всю Україну аж до Сибіру, а потім до Петербурга. Як нічний птах, сова є символом смутку, вона уособлює спустошення і нещастя, темряву, ніч. Бачимо, що у світосприйнятті українців багато художніх творів репрезентують жанр загрозливості та попередження, адже сови, за законами жанру, передбачають біду, отже, це – пророче свідчення нещастя, несправедливості.

Умовно поему можна поділити на вступ і три розділи, кожен з яких зображує відповідно – Україну, Сибір, Петербург. Сам вступ має сатиричний характер, за допомогою іронії Т.Г.Шевченко розмірковує про суспільні та соціальні умови, які призвели до розбрату та морального занепаду нації: «У всякого своя доля і свій шлях широкий, той мурує, той руйнує, той неситим оком за край світа зазирає, чи нема країни, щоб загарбать і з собою взять у домовину»[1]. Використовуючи контрасти в першій умовній частині, оповідач

нашу Україну - «безталанну вдову» називає то раєм, то пеклом: «і все-то те, вся країна повита красою, зеленіє, вмивається дрібною росою, споконвіку вмивається, сонце зострічає...»; «Латану свитину з каліки знімають, з шкурою знімають, бо нічим обуть княжат недорослих; а он розпинають вдову за подушне…» [1].

У другій частині оповідач, взиваючи до Бога: «Чи Бог бачить із-за хмари наші сльози, горе?», прагнучи втекти від лиха та зла, прощається із матір'ю(Україною), потрапляє до нової неволі – Сибіру – холодної пустелі, де тишу розбивають тільки звуки кайданів. Серед злодіїв, політичних засланців та борців за свободу він зосереджує нашу увагу на збірному образі «царя волі, штемпом увінчанному». Розмірковуючи чи є майбутнє у таких людей, у їх нащадків, автор дає всім нам надію: «мороз розум розбудить», проте чітко простежується ідея фаталізму.

У третій частині комедії оповідач переносить нас до міста, збудованого на кістках козаків, царської столиці – Петербурга. І зразу ж бачимо засудження аморальності земляків-перевертнів. Земляк, який відцурався своєї рідної мови, але так і не навчився літературної російської, і саме суржик служить засобом характеристики персонажа, а цинкові ґудзики символізують продажність чиновників. Зображуючи життя панівного класу та простого народу, автор знову використовує контрастне порівняння. Але піку нищівної сатири автор досягає, описуючи життя царських палат. Саме тут і відбувається комедія, на якій так наголошував Т.Г.Шевченко у підзаголовку до поеми. Змальовуючи верхівку, використовуються гіперболічні епітети та сатиричний гротеск, було досягнуто такого ефекту, що здавалося, дивишся на карикатуру чи шарж. Не зважаючи на те, що за специфікою шаржи мають тенденцію до м'якого, доброзичливого гумору, у цьому творі вони використані для іронічного висміювання, а іноді для відображення їхньої мізерності та жалюгідності. При зображенні царя знову використовується контраст та символізм, порівнюючи його то з ведмедем, коли його оточують пузаті багатії, то з «кошеням з понуреною головою», коли його челядь провалюється під землю. Саме це і вказує на уявно-примарну владу та велич царя.

Хто, як не великий Кобзар вмів елегантно з милозвучними епітетами і в той же час із закликом показати своє відношення до того нищівного режиму, що душив нашу країну. Саме за допомогою художніх образів (алегорій, символізму, гротеску та сатири) так чітко викривається відсталість царської Росії, соціальна нерівність, висміюється темнота усієї царської системи. І.Я.Франко назвав поему «сміливим маніфестом слова проти темного царства», «першим у Росії сміливим ударом на гниль і неправду кріпацтва» [2].

Аналізуючи поему і повертаючись до питання соціальної нерівності, можна зробити висновок, що соціальна нерівність – не термін, не поняття, а саме категорія. Соціальна нерівність – це та незмінна складова, яка завжди буде присутня в суспільстві, знищити її неможливо, вона тільки вироджується та міняє форму. Та боротися з нею треба і словом і ділом.

Список літературних джерел

1. Шевченко Т.Г. Кобзар. – К.: Дніпро, 1977. – 600 с.

2. Франко І. «Наймичка» Т. Шевченка // Шевченкознавчі студії / Упоряд. М. Гнатюк. – Л.: Свічадо, 2005.

Прокопенко О.О., аспірантка

Чернігівський національний технологічний університет

ГУМАНІСТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ СВІТОГЛЯДУ Т.ШЕВЧЕНКА

Життєвий шлях та творчість великого мислителя, поета та пророка українського народу Тараса Григоровича Шевченка є і залишається споконвічним орієнтиром людяності, непереборності духу, любові та вдячності до всіх життєвих випробувань, що трапляються на шляху кожної людини.

Основою любові до всіх є намагання побачити в кожній людині добро, оцінити її вчинки крізь призму шляхетного ставлення, співчуття та мудрості.

Світогляду та творчості Шевченка багато дослідників приписують риси, притаманні Ренесансу, навіть риси його зовнішньої схожості з людиною цієї доби можна виявити в його автопортретах, зокрема, як зазначає Шагіян, на автопортреті часів аральської експедиції «і в погляді, і в бороді, і в положенні голови щось нагадує типовий портрет людини епохи Відродження, вченого, астронома, мислителя, мученика». Прагнення митця до прекрасного варто розглядати крізь призму його світорозуміння та світосприйняття, адже Т.Г. Шевченко, в першу чергу, був прикладом людської гідності, тому гуманістичне підґрунтя Шевченкіани будується на засадах любові до ближнього, піднесення поваги, честі та миролюбства до найвищих людських цінностей.

Нагадаємо, що гуманізм – це напрямок у філософії, науці та мистецтві, у якому увага концентрується на якостях людини. Він являє собою систему ідей і поглядів на людину як найбільшої соціальної цінності, створення умов для її повноцінного життя, фізичного та духовного розвитку.

Досліджуючи гуманістичне підґрунтя творчості Т.Г. Шевченка, варто зазначити, що його ідеї не пов’язані з ідеями всепрощення, адже вони корелюють, в першу чергу, із закликом боротьби проти гніту, із закликом до народу усвідомити себе, пробудити любов і повагу до себе, не допускати зневажливого ставлення з боку експлуататорів. Сенс людського життя вбачав у свободі, у забезпеченні собі і оточуючим права на краще життя, цінувати кожну людину, в першу чергу, як особистість. Івакін, досліджуючи творчий метод і поетику Шевченка, що його поезія покликана розкрити героїзм, людяність, моральність, душевну чистоту простої людини, а негативні персонажі взагалі не є об’єктом безпосереднього художнього дослідження. Усі вони – образи другого плану, потрібні поетові передусім для того, щоб через контрастне зіставлення повніше окреслити образи позитивних героїв.

Будучи «справжнім сином свого часу», Т.Г. Шевченко, відчувши на собі всі кривди та приниження тих часів, прагнув до свободи, до боротьби проти національного гноблення, за знищення кріпацтва крізь призму милосердя, яке врешті-решт стане поштовхом до того, що на зміну злу та насильству прийде справедливість, співчуття, щастя, дружність та шляхетність.

У творах Т.Г. Шевченка ідеал людини поєднував у собі риси революційно налаштованого борця за справедливість та гідне життя поряд із добротою, мужністю, шляхетністю та чуйністю. У поемі «Тризна» поет возвеличує героя – патріота-революціонера: «Без малодушной укоризны / Пройти митарства трудной жизни, / Измерять пропасти страстей, / Понять на деле жизнь людей, / Прочесть все черные страницы, / Все беззаконные дела… / И сохранить полет орла / И сердце чистой голубицы! / Се человек!..» [2, С.184]. Ці рядки є, по суті, і автобіографічними, оскільки Шевченко також, пройшовши нелегкий життєвий шлях, залишився, перш за все, Людиною, з незламною і непереборною любов'ю до свого народу та до України.

Разом з тим, поет закликає до дружби та взаєморозуміння між людьми, виступає проти національної ворожнечі, адже її провокують експлуататори, нагнітаючи стосунки між братніми народами. Відтак, у передмові до поеми «Гайдамаки» він писав «Слава богу, що минуло», - а надто як згадаєш, що ми одної матері діти, що всі ми слав'яне. Серце болить, а розказувать треба: нехай бачать сини і внуки, що батьки їх помилялись, нехай братаються знову з своїми ворогами. Нехай житом-пшеницею, як золотом, покрита, не розмежованою останеться навіки од моря і до моря – слав'янська земля…» [2, С.128]. У цій поемі Т.Г. Шевченко застерігає від руйнівних наслідків агресії, весь твір пройнятий високими ідеями гуманізму – автор з чуйністю звертається до гайдамаків. Безмежна любов поета до України відчувається у рядках поеми «Сон»: «Я так її, я так люблю, Мою Україну убогу, Що проклену за неї бога, за неї душу погублю!» та поеми «І мертвим, і живим..»: «Нема на світі України, немає другого Дніпра, А ви претеся на чужину шукати доброго добра».

Герой поеми «Кавказ» - Прометей – є уособленням гуманістичних цінностей, притаманних людству. Поет оспівує ідею свободи з непереборною вірою у перемогу народу над загарбниками. Вся поема пройнята палким закликом до людей пробудитися, відстоювати правду та справедливість, утверджує незламність людського духу та його здатність до боротьби («… Не вмирає душа наша, / Не вмирає воля. / І неситий не виоре / На дні моря поле. / Не скує душі живої / І слова живого. / Не понесе слави бога, / Великого бога.» [2, С.261]).

Т.Г. Шевченко дотримується поглядів стосовно того, що не можна засуджувати людину за її вчинки чи вибір, що спершу необхідно самому пройти той життєвий шлях, який вона пройшла, відчути на собі її страждання, біль та труднощі. Його твори пройняті болем та співчуттям до долі скривдженої людини, відчувається палкий протест проти насильства, призив до розуміння та шляхетності до неї («Така її доля… О боже мій милий! / За що ж ти караєш її, молоду? / За те, що так щиро вона полюбила / Козацькії очі?.. Прости сироту!..» [2, С.14]). Також співчуттям до жіночої долі пронизані рядки поеми «Катерина»:

«Катерино, серце моє! / Лишенько з тобою! / Де ти в світі дінешся / З малим сиротою?» [2, С. 28].

Микола Сумцов писав «Шевченкові твори повнісеньки гуманним почуттям та ласкою до усіх народів, найбільш до рідного краю, України, до всіх людей, найбільш до бідолашних жінок-покриток та їх байстрюків, до живих і померлих» [1, С. 26].

Таким чином, надбання українського генія Т.Г. Шевченка наскрізь пронизане любов'ю автора до звичайної української людини та до усього народу. Він утверджує людину як нескінченну систему, з безмежним гуманістичним потенціалом, вірить, що людські цінності існуватимуть завжди і ніколи не будуть поборені стражданням та кривдою.

Список літературних джерел:

1. Сумцов М. Гуманізм Шевченка // Збірник пам'яті Тараса Шевченка (1814-1914). – Київ, 1915. – 312 с.

2. Тарас Шевченко. Кобзар. – К.: Видавництво художньої літератури «Дніпро», 1980. – 613 с.

Симоненко Є. П., здобувач

Інститут сільськогосподарської мікробіології та агропромислового виробництва Національної академії аграрних наук України

ВОЛЯ ЯК ІДЕАЛ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ У СВІТОСПРИЙНЯТТІ Т. ШЕВЧЕНКА

Творчість українського поета Т.Г. Шевченка окрім притаманного художнім творам літературного значення, як духовне надбання епохи творчості поета, проявляється не тільки в даному контексті. Більш глибокий сенс його літературних творів простежується при відокремленні філософської, соціально-політичної та ін. складових зображених у його творах. Відокремивши дані складові у творчості Шевченка слід відмітити його гостру соціальну, політичну та філософські позиції. Дані позиції проявляються через призму антропоцентризму з прагненням до волі, яка виступає найвищою соціальною цінністю людини.

Соціально-політичне становище територій України та народу, який став заручником даного становища, що призвело до покріпачення, виступають головними об'єктами творчості поета. Воля ж, виступає як втрачена цінність, що в минулому була притаманна всьому народу в цілому: «Було колись - запорожці, вміли панувати. Панували, добували, і славу, і волю. Минулося - осталися, могили на полі» [1; с. 61].

Незважаючи на тяжке становище у суспільстві прагнення до волі у Шевченка виступає, як нетлінна суспільна цінність, яку неможливо знищити, і в душі кожна людина мовчки буде прагнути до неї: «Високії ті могили, чорніють, як гори, та про волю нишком в полі, з вітрами говорять» [1; с. 61]. Причому соціальна - філософська позиція Шевченка проявляється в закликах народу до боротьби за своє щастя, за волю, за самостійність, на що поет готові покласти навіть власне життя, що яскраво зображується в вірші «Заповідь»: «Поховайте та вставайте, кайдани порвіте, і вражою злою кров'ю, волю окропіте» [1; с. 274].

Поняття волі, як найвищої соціальної цінності за Шевченком являє собою не якесь загальноприйняте поняття, твердження чи характеристика буття, а має певне розмежування. Розмежування поняття проходить на рівні організації суспільства на два підходи. Згідно першого воля виступає як загально народне прагнення до розбудови власної держави, яка перебуває на стадії знищення: «Подивись тепер на матір, на свою Вкраїну, що, колишучи, співала, про свою недолю, що, співаючи, ридала, виглядала волю» [1; с. 176]. Згідно іншого підходу воля характеризується, як одинично-особове поняття, що проявляється в основному прагненням до щастя та можливістю розпоряджатися власною свободою окремо кожною людиною, не залежавши при цьому від когось: «І сниться їй той син Іван, / і уродливий, і багатий, / не одинокий, а жонатий, / на вольній бачиться, бо й сам, / уже не панський, а на волі» [1; с. 511].

ЛІТЕРАТУРА

1. Шевченко Т. Г. «Кобзар». Серія «Вершини світового письменства». - К.: Дніпро, 1985. - 622 с.

Ющенко С.М., асп. кафедри теоретичної і прикладної механіки

Чернігівський національний технологічний університет

ПРОБЛЕМА СВОБОДИ У ФІЛОСОФСЬКІЙ ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ГРИГОРОВИЧА ШЕВЧЕНКА

Тарас Григорович Шевченко – визначний український поет, письменник, художник та мисленник – герой свого часу, унікальна особистість зі своїми власними незаангажованими поглядами на світ та місце людини в ньому. Світогляд Великого Кобзаря досить суперечливий, наразі, шевченкознавці не дістаються єдиної точки зору. Проте тематику свободи з упевненістю можна виокремити як ключову у творчості Шевченка.

Творчість Кобзаря ввібрала в себе його переживання, починаючи від дитячих, коли майбутній митець стикався з усіма негараздами кріпацтва, закінчуючи зрілими, коли, ставши вільним, він не став вільним у повному розумінні цього слова. Тому не дивно, що більшість творів Шевченка пройняті саме проблемою свободи, її досягнення та відчуття. Ідея свободи пронизує всі твори Т.Г. Шевченка: від історичних до ліричних, від літератури до живопису.

Тарас Шевченко – полум'яний борець проти самодержав'я, панства та кріпосництва, прихильник ідеї національного визволення українського народу, палкий патріот рідної землі.

Свобода у філософській творчості Кобзаря – інтегроване поняття. Ідея свободи розглядається Шевченком як сукупність трьох взаємозалежних складових. Екзистенціальна свобода означає свободу існування людини як унікальної і неповторної особистості, з її власними переживаннями та потребами. Свобода волевиявлення – це соціальна свобода людини як повноправного члена суспільства за політико-правовою ознакою. Свобода духу – це найвища ступінь свободи, якої може досягти людина, це свобода, що ґрунтується на загальнолюдських принципах, це повна гармонія емоційної, вольової та інтелектуальної складових свободи.

Центральним філософським принципом, на якому ґрунтується шевченківська свобода, слід визнати соціоантропоцентризм. Адже у центрі світу він ставить людину з її власними переживаннями, бажаннями та потребами, причому кожну людину як неповторну особу, що знаходиться у взаємодії з соціумом. Так, Дмитро Чижевський характеризує світосприйняття Т. Шевченка як «антропоцентризм»: «Основною рисою цілої духовної постаті Шевченка, провідним почуттям в цілій його творчості, основним пафосом його життя треба визнати його «антропоцентризм», – поставлення людини в центрі цілого буття, цілого світу – як природи і історії, так і усіх сфер культури» [4; с. 168]. Справді, у більшості творів Шевченка сюжет розгортається навколо долі конкретного суб'єкта, наприклад: «Катерина», «Варнак», «Плач Ярославни», «Титарівна», «Слепая», «Відьма» та ін. У деяких творах антропоцентричний образ символізує цілу націю (наприклад, поема «Кавказ», образ Прометея) або народ (наприклад, поема «Гайдамаки», образ Яреми, Залізняка та Гонти).

Проте проголошуючи людину головною цінністю у Всесвіті, Шевченко повністю виключає егоїстичну позицію, закликаючи до єдності та взаємоповаги, до дружнього та братерського ставлення один до одного: «Обніміте ж, брати мої, / Найменшого брата, - / Нехай мати усміхнеться, / Заплакана мати. Благословить дітей своїми руками / І діточок поцілує / Вольними устами» [5, с. 264]

У цьому заклику виражається ще один ґрунтовний філософський принцип у творчості Шевченка – принцип гуманізму: кожен має право на свободу, щастя та прояв своїх здібностей. Примітно, що підхід Т. Шевченка до історії також соціоантропоцентричний. Наголошуючи на тому, що люди повинні знати свою історію, щоб не повторювати минулих помилок і побудувати щасливе майбутнє, Шевченко на прикладі окремих історичних постатей висвітлює тему боротьби за свободу («Гамалія», «Іван Підкова», «Гайдамаки»). Вважається, що тільки вільний народ може досягнути щасливого майбутнього. Для цього кожен повинен усвідомити необхідність повернення національної пам'яті та гідності народу – тільки так Україна може стати повністю незалежною державою, вільною від зовнішніх ворогів. З іншого боку, «будучи прихильником дружби слов'янських народів, Шевченко відстоював принципи рівності в цій дружбі,

поваги один до одного з боку кожного народу» [3, с. 221]. М. Тарасенко, І. Огородник та М. Русин так характеризують політичні погляди Кобзаря: «Люто ненавидячи царизм, який вважав Україну своєю провінцією, Шевченко не переносив цієї ненависті на російський народ, що конав у неволі, як і український» [2, с. 304]. Так, у «Молитві» знаходимо звернені до Бога слова: «А всім нам вкупі на землі / Єдиномисліє подай / І братолюбіє пошли» [5, с. 537]

Можна вважати, що за політико-ідеологічними поглядами Тарас Шевченко притримується позицій інтернаціоналізму. Так, Богдан Лепкий пише про Шевченка: «Він у своїх творах, неначе в дзеркалі чистому, дав образ страшної дійсности й славної минувшини українського народу, щоб ми на сей образ дивились і розуміли становище своє у світі й у життю, щоб ми за минулим добром тужили, з сучасним лихом боролися, та до лучшої будучності добивалися. Основою тої кращої майбутності вважав вольність суспільну й независимість державну» [1, с. 95].

Ще одним філософським принципом шевченківської свободи необхідно зазначити кордоцентризм – світосприйняття серцем. Митець глибоко переконаний, що всю сутність свого єства та буття в цілому можна пізнати не так мисленням, як душею і серцем. Сприйняття навколишнього середовища здійснюється виключно через емоції, глибокі переживання та почуття, що формують унікальність, неповторність та абсолютну цінність внутрішнього світу людини: «То серце по волі з Богом розмовля / То серце щебече Господнюю славу, / А думка край світа на хмарі гуля» [5, с. 44]

Свобода волевиявлення виражається у свободі людини на вираження своїх думки, слова, віросповідання, ідеології та політичних поглядів. Якщо кожний член суспільства матиме свободу волевиявлення, то і громадянське суспільство буде вільним. Засобом досягнення соціальних свобод Шевченко вважає толерантність – терпиме ставлення до поглядів та способу життя інших індивідів, соціальних груп та народів. Не цураючись свого, потрібно з повагою відноситися до чужого: «Не дуріте самі себе, / Учітесь, читайте, / І чужому научайтесь, / Й свого не цурайтесь [5, с. 263] Тобто і антропоцентризм, і кордоцентризм виражаються у Шевченка через доброзичливість і милосердя, через великодушність та співчуття, одним словом, через людяність. Тільки починаючи з себе, тільки на гуманістичних засадах людина може досягти свободи.

Прагненню до свободи передує прагнення досягти незалежності. Шевченко невпинно закликає український народ до опору проти гніту панів, царів, катів, супостатів, щоб нарешті виплутатися з кайданів залежності і стати вільним. Тільки шляхом боротьби за незалежність можна досягти бажаної свободи: «Борітеся – поборете, / Вам бог помагає! / За вас правда, за вас слава / І воля святая!»[5, с. 253]

При цьому митець стверджує, що досягти вільного майбутнього вдасться лише тоді, коли ми пам’ятаємо своє минуле, знаємо своє коріння, пишаємось своїми предками. Тісно пов’язаним з поняттям пам’яті є поняття гідності. Гідність у творчості Шевченка неодмінна. Вона включає в себе власну гідність – в межах особистості людини; національну – в межах держави; і взагалі

людську – тобто таку, що характеризує честь і достоїнство усього людства: «У чужому краю / Не шукайте, не питайте / Того, що немає / І на небі, а не тілько / На чужому полі. / В своїй хаті своя й правда, / І слава, і воля [5, с. 258]

Таким чином, свобода як центральна проблема у творчості Тараса Шевченка нерозривно пов'язана з життям людини в усіх її «іпостасях». Найголовнішою цінністю і надбанням Всесвіту для Великого Кобзаря є вільна людина. Оптимістичним та життєстверджуючим мотивом творчості Шевченка є переконаність у здобутті щасливого вільного майбуття: «І на оновленій землі / Врага не буде, супостата, / А буде син, і буде мати, / І будуть люде на землі» [5, с.403]

Найвищою категорією свободи для людини є свобода духу, що виражається у здатності людини до пізнання і самопізнання, творення і самотворення. У Шевченковій філософській творчості свобода духу виявляється у формі особистісної незалежності, національної самоідентифікації та людської гідності.

Список використаних джерел

1. Лепкий Б.С. Про життя і твори Тараса Шевченка. – К.: Україна, 1994. – 137 с.

2. Огородник І.В., Русин М.Ю. Українська філософія в іменах: Навч. посібник / За ред. М.Ф. Тарасенка. – К.: Либідь, 1997. – 328 с.

3. Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії: Навч. посібник. – К.: Україна, 2001. – 512 с.

4.Чижевський Д. І. Нариси с історії філософії на Україні. – К.: Вид-во «Орій» при УКСП «Кобза», 1992. – 230 с.

5. Шевченко Т.Г. Кобзар. – К.: Дніпро, 1977. – 600 с.

СЕКЦІЯ 2. СВІТОГЛЯДНО-ФІЛОСОФСЬКІ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Топал А., ст. ЧДІЕУ

Чернігівський державний інститут економіки і управління

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ Т.Г.ШЕВЧЕНКА

Потреба осмислення сучасних суспільно-політичних потрясінь, що випали на долю українського народу, актуалізує соціально-філософські ідеї таких велетів українського духу, яким є Тарас Григорович Шевченко. В своїх творах поет торкається питань характеру суспільних перетворень, ходу української і світової історії, становлення української держави.

Особливу увагу Т.Шевченко приділяє соціально-філософським аспектам буття українського народу. В його творчому доробку – міркування про майбутній ідеал суспільного устрою, шляхи відтворення і збереження українства та процвітання його серед інших народів світу.

Суспільним ідеалом для Шевченка є суспільство свободи, рівності, справедливості. В справедливому суспільстві, на думку мислителя, люди не зазнають утисків, в ньому відсутнє поневолення і безправ'я. Така позиція Кобзаря не випадкова, адже він сам відчув на собі весь тягар кріпацьких поневірянь. «Більше половину свого віку – пише про Т.Г.Шевченка відомий український критик і громадсько-політичний діяч С.Єфремов – він сам ніс тягар кріпацької безправності – аж до останніх днів свого життя поет мав на собі рану, що ятрилась, мучила і день у день нагадувала про те, що неволя ще цупко держить у своїх лабетах мільйони кріпацьких душ [1; с. 181].

Для вдалого соціально-економічного поступу, на глибоке переконання мислителя, українське суспільство має все необхідне. Кобзар оспівує родючу землю України, її помірний клімат, характер розселення тощо. Однак, сприятливі географічні та історичні обставини не дозволяють українській людині досягти економічного добробуту. Причини цього явища Т.Шевченко вбачає у нівелюванні найвищої соціальної цінності української людини – вільної праці. Вона є запорукою суспільного блага та невід'ємною складовою духовно-морального буття українського народу. Весь драматизм соціального становища українців поет передає в рядках, які свідчать про те, що українській жінці-трудівниці вільна праця сниться лише уві сні:

«..на волі,
та на своїм веселім полі
свою таки пшеницю жнуть,
а діточки обід несуть…».

Мислитель глибоко переживав становище рідного народу і виступав за право існування України як незалежної держави. В своїх творах («Кобзар»,

«Сон») Т.Шевченко звеличував героїчну минувшину рідного народу, описував славу гетьманських часів та козацьку вольницю. Натомість тогочасну суспільно-політичну ситуацію він характеризував як складну, хаотичну і невизначену, констатуючи, що Україна «сплюндрована», «спить в руїнах», «поросла бур'яном», «цвіллю зацвіла» тощо.

Водночас поет вірив у пробудження «світу тихого», «краю милого» рідної України. Основу такого національного пробудження Т.Г.Шевченко вбачав у гуртуванні заради спільної мети – відродження України. «Чи є що краще, лучче в світі, як укупі жити?» - запитує поет [2; с. 281]. Проте, питання його залишається відкритим і актуальним і для сучасної української людини.

У своїх рядках поет застерігав своїх нащадків, що запорукою розквіту держави є створення інтелектуальної еліти, яка повинна відстоювати національні інтереси власного народу:

«…Якби ви вчились так, як треба,
Той мудрість би була своя.
А то залізете на небо:

«І ми не ми, і я не я,
І все те бачив, і все знаю,
Нема ні пекла, ані Раю.
Немає й Бога, тільки я!..»

Т.Г.Шевченко зазначав, що поряд з досвідом власної країни слід враховувати історичні процеси інших народів. Проте відзначав, що ці процеси потрібно аналізувати, виходячи з національних реалій відповідної епохи:

«…Не дуріте самі себе,
Учітесь, читайте,
І чужому научайтесь,
Й свого не цурайтесь…»

Шевченківські роздуми на теми суспільного буття українців дозволяють глибше розкрити сучасні суспільні колізії вітчизняної реальності та історичні перспективи поступу українського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єфремов, Сергій. Вибране: Ст. Наук. розвідки. Моногр. / упоряд., передм. та прим. Е.Соловей. – К., Наук. думка, 2002. – 760 с.
2. Кирило-мефодіївське товариство: у 3 т. / АН УРСР. Упоряд. М.І. Бутич, І.І.Глизь, О.О.Франко; редкол.: П.С.Сохань (голов. ред.) та ін.. – К.: Наук. думка, 1990. – Т.2. – 696 с.

Прядко В. О., ст. КНУХТ

Київський національний університет харчових технологій

ГУМАНІСТИЧНІ ЇДЕЇ У ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

В сучасному шевченкознавстві чимало публікацій, присвячених суспільно-політичним, філософським, естетичним, етичним поглядам Т.Г. Шевченка. Однак це ще не означає, що історико-філософський аналіз творчості і світогляду поета завершено і можна поставити крапку.

Дослідження філософських ідей в творчості Шевченка має свою історію. Оцінка доробку митця еволюціонувала від розгляду його лише, як письменника, до визначення його світогляду, як християнської філософії [1, с. 92]. Слід зазначити, що ряд філософських проблем, які знаходять своє відображення в творчості поета, зокрема таких, як природа людини, сенс її життя, призначення її на землі, сутність душі, заслуговують більш ґрунтовного історико-філософського осмислення. Те ж саме стосується його розуміння таких вічних атрибутів людського життя, як добро і зло, любов, правда, кривда, кара, прощення, щастя, справедливість, милосердя та ін., що саме і становить власне гуманістичний аспект творчості Шевченка.

Досить поширеною у шевченкознавстві є думка про те, що поет виступав з протестом проти соціального і національного гноблення, однак його ідеї виходять далеко за межі тієї епохи і її проблем, їх популярність постійно зростає. Це тому, що в його творчій спадщині поставлені вічні проблеми - проблеми людини і її життя, які червоною ниткою проходять крізь усю його творчість.

Для Шевченка характерні постійні роздуми про людину: “О его (человеке) назначении вообще, как создания прекрасного и разумного, и как может быть независим, а следовательно и счастлив в своей кратковременной жизни, ни малейше не нарушая гармонии общества себе подобных”[5, с. 406]. Піднести людину, викликати в неї почуття власної гідності, збудити її свідомість, закликати до боротьби за свободу, справедливість і щастя, вселити віру в краще майбутнє – такий лейтмотив усієї творчості поета. Проблему людини і її життя він вирішує з позицій гуманізму – такої щирої, полум’яної, всеохоплюючої любові людини до людини, яку важко знайти в інших поетів і мислителів. Гуманізм є головною і визначальною рисою всієї його творчості.

Уже перші твори Шевченка становлять яскравий вияв цієї риси. З позицій гуманізму він оцінює діяльність окремих людей, їх поведінку в тій чи іншій ситуації. Щастя людини – міра всього. Поет називає “лжепророками” тих проповідників прогресу і цивілізації, які не зважають на людину:

И тот, кто мыслит без конца
О мыслях Канта, Галилея,
Космополита-мудреца,
И судит люди, не жалея
Родного брата и отца,
Тот лжепророк!

Мета поета – щастя людини, його мрія – бути корисним рідному краєві, допомогти закованій вітчизні, його ідеал прекрасного – осяяне щастям обличчя людини, його ідеал майбутнього – братерство людей і народів:

І на оновленій землі
Врага не буде супостата,
А буде син і буде мати
І будуть люде на землі!

З позицій гуманізму поет розв'язує питання, що є прекрасне. Прекрасне – не ідея і не Бог. Прекрасне в реальному житті, в природі, в дійсності, в людях, в їхній діяльності. Напрошується висновок: прекрасне – це життя. Але такого загального висновку в поета немає, тому що в житті він бачить все: прекрасна мати з дитям, прекрасна людина в праці, прекрасні куточки квітучої природи – і разом з тим навкруги зло і горе, сльози і кров:

Все плаче, все гине,
…бо на землі горе.

Гуманістичні позиції митця визначають і його ставлення до релігії та церкви. Нерідко він виступає із запереченням Бога – Бог не допомагає убогим, нещасним, він безмилосердний. Бог на боці сильних і багатих. Але разом з тим є інший Бог. Він нагадує нам Бога пантеїстів, та у Шевченка це своєрідний пантеїзм, який, ототожнюючи природу, людину і Бога, у ряді випадків він доходить до заперечення Бога. Бог не на небі, заявляє поет. Він залишається у всьому живому як його душа.

У творчості Шевченка широко вживається категорія прощення. Поет неодноразово закликав прощати людям гріхи, прощати ворогів. Він розглядає прощення в реалістичній, земній життєвій ситуації, як необхідну умову добрих відносин між людьми і братерства народів: "Серце болить, а розказувать треба: нехай бачать сини і онуки, що батьки їх помиляються, нехай братаються знову з своїми ворогами. Нехай житом, пшеницею, як золотом, покрита, не розмежованою останеться навіки од моря і до моря – слав'янськая земля" [4, с.142].

Майбутнє належить суспільству, яке утверджує в житті людинолюбство, добро, милосердя, людську гідність і честь, красу людини, правду і свободу, братерство людей і народів, щастя і мир на Землі. Про такі гуманні стосунки у майбутньому суспільстві мріяв Шевченко. Тому і житимуть вічно його ідеали.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бучинський Д. Християнсько-філософська думка Т. Г. Шевченка. – Мадрид; Лондон, 1962. – 413 с.
2. Дзюба І. Тарас Шевченко. – К., Вид. дім "Альтернативи", 2005. – 704 с.
3. Марахов К. І. Т. Г. Шевченко в колі сучасників. – К., Вид-во худ літератури "Дніпро", 1976. – 151 с.
4. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів: В 6-ти т. – К., 1963. – Т.1. – 648 с.
5. Там же. – Т. 3. – 561 с.

Компанець К.С., ст. ЧНТУ

Чернігівський національний технологічний університет

ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ МОТИВИ У ТВОРЧОСТІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Проблема екзистенції людини розглядається в контексті соціально-економічних, політичних і культурних зв'язків, адже людина – носій цих відносин, в яких вона живе і творить, радіє і страждає, бореться і здобуває, перемагає і програє. Українська духовна традиція має екзистенцій не спрямування.

Висловлювання французького філософа Ж.-П. Сартра: «Екзистенція є те, що не є, і не є те, що є», визначає специфічність людини як унікальної істоти, що відрізняється від інших людей своїм внутрішнім духовним світом. Таке парадоксальне визначення перегукується з філософськими пошуками українських поетів, серед яких чільне місце займає національний геній – Т.Г. Шевченко[5, с. 37].

Світобачення, сенс буття, осмислення чогось невідомого – є основою філософських поглядів Великого Кобзаря. До того ж розквіт його таланту припадає на період зародження та формування екзистенціаналізму як оригінального філософського напрямку.

Перші спроби екзистенційного прочитання Шевченка зробили сучасні літературознавці й філософи Д. Чижевський, В. Пахаренко, Є. Сверстюк,

А. Бичко, І. Бичко. Кожна їх праця переконливо розкриває погляди Шевченка як філософа та спонукає удосконалювати, розширювати аналіз філософської екзистенції мислителя.

У творчості Т.Шевченка проблема існування людини, її екзистенція, посідає центральне місце. Природа, історія, культура, релігія підпорядковані різним героям його творів, вони перебувають у центрі всього буття, від них відходять усі інші проблеми. Такий філософський підхід поета-мислителя засвідчує, що він цінує в людині передусім вічні загальнолюдські якості. Для нього не має значення, до якої нації належить людина, якої вона віри, соціального стану. Усім він бажає щастя, волі і правди. У «Молитві» Т.Шевченко просить господа: «А всім нам вкупі на землі єдиномисліє подай і братолюбіє пошли» [1, с. 48].

Яскравим доробком Шевченка є його поетична збірка «Кобзар», в якій ідеться про людину та її екзистенцію. Особливе місце посідає поема «Катерина», яка входить до циклу поетичних творів «Кобзаря». Поема наповнена гострими переживаннями - це не випадково, оскільки Шевченко, як мислитель екзистенційного типу, відрізняється особливо болісним відчуття трагічного. Катерина - центральний образ цього поетичного твору, осяяний смутком, жалобою та болем. Шевченко описує її так: «У латій свитині, з дитиною на руках, на плечах торбина, а в руках ціпок…» [3, с.10]. Ціпок, яким захищала вона себе, свого сина від злих собак, людей, злої долі. Та хіба ж захистить він її ? Звичайно ні.

Трагедія Катерини — це дуже поширена за всяких часів, трагедія зрадженої довіри. Проста, щира, відкрита, з чистим серцем дівчина зустрічає офіцера. Вона покохала його, не вагаючись, "полюбила москалика, як знало серденько". Як каже сам Шевченко: «Жінка – сильна духом, слабка серцем, вільна розумом». У цій поемі яскраво виявляються екзистенційні погляди поета[6, с. 113]. Його екзистенціалізм як філософія нещастя людини, пошук шляху до кращого життя, бодай спроба знайти сенс страждань, та вплинути на них.

Страшний кінець в поемі «Катерина» - це подолання страждань, саме самогубство – вільний вибір смерті. Дослідник творчих поглядів Шевченка І. Бичко зазначає: «Поклик кожної людини до кращого існування - може завершитись її смертю, духовним кінцем життя» [2, с. 7].

Слід відзначити, що екзистенційне забарвлення надає Т. Шевченко світу природи. Д.Чижевський відзначає, що для поета природа є чимось підрядним людині, резонатором або дзеркалом людських переживань: вдивляючись, вслухаючись у неї, людина чує і бачить лише себе саму [7, с. 104]. Природа відкликається на все, що діється в серці людини, відбиває внутрішнє життя людини в зрозумілих образах і символах. Пейзажна лірика поета є типово романтичною. Він майстерно оперує звуками і кольорами, уявою і чуттям, вони у нього наче живі. Людина і природа, природні явища і земля прагнуть гармонії, об'єднання окремих частин в єдине ціле. Т.Шевченко як істинний романтик захоплюється такими рисами української душі, як єднання з природою, закоханість у неї та її обожнення. В природі відображується настрій людини та її душевний стан .

Екзистенційно - філософська тематика проявляється в політичній, освітянській діяльності Шевченка у Кирило - Мефодієвському товаристві. Шевченко стає його членом в квітні 1946 року, що дає йому поштовх відстоювати свої погляди, такі як ідея самобутності українського народу, рівності всіх у душевному, релігійному та на філософсько - догматичному рівні. Тому основними питаннями досліджень мислителя у цьому аспекті, є людина її духовний світ, шлях свободи, щастя й долі.

Отже, екзистенціалізм Т.Г. Шевченка має дуже подібне до західної, але самостійне й оригінальне філософське тлумачення, яке ґрунтується на цінності феномену життя. Проблема людини та її екзистенційності, у творчості Шевченка, дає поштовх для подальшого розвитку всієї української філософської думки цього типу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бичко А.К., І.В. Бичко І.В. Феномен української інтелігенції. Спроба екзистенціального дослідження. – К.,1995. – 136с.

2. Бичко І. В. Екзистенційні мотиви у творчості Т. Шевченка // Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України . – 11/2003 . – N3(10): Гуманітарні науки . – с.3-12 .

3. Бурштинська Х. Жіноча доля в творчості Тараса Шевченка / Х. Бурштинська // Аудиторія. – 2013. – № 7. – с. 10 -11.

4. Пахаренко В. Ґенеза Шевченкової етики / В. Пахаренко // Дивосл. – 2013.– № 5. – с. 36 – 38.
5. Сверстюк Є. Шевченко і час. - К.: Воскресіння, 1996. – 160 с.
6. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні — І.С., 1992. – с. 101-110.

Біжовець Ю.С., ст. ЧНТУ

Чернігівський національний технологічний університет

ІДЕЇ КИРИЛО-МЕФОДІЇВСЬКОГО БРАТСТВА У ТВОРЧОСТІ Т.Г.ШЕВЧЕНКА

Тарас Шевченко мав два покликання від Бога: поета і художника. Свою творчість Шевченко почав як художник, ще з самого дитинства у ньому виявився хист до малювання, але найбільше у ньому переважав талант поета, пророка-революціоніста. Також поет проводив досить активну громадську діяльність, зокрема, як учасник Кирило-Мефодіївського братства. Тарас Шевченко співпрацював з товариством під час своєї роботи в Університеті Св. Володимира, але до товариства не входив. Ще до утворення Кирило-Мефодіївського братства погляди на шляхи визволення і єднання слов'янських народів Т. Г. Шевченко виклав у творах «Гайдамаки», «Никита Гайдай», «Єретик» та ін.

У передмові до поеми «Гайдамаки» він висловив думку, що пора слов'янам, зокрема українцям і полякам, припинити ворогування, розпалюване панами і королями, брататися й жити мирно. Він робить такий загальний висновок: «Нехай житом-пшеницею, як золотом, покрита, не розмежованою останеться навіки од моря і до моря — слов'янськая земля». Глибока потаємна думка про єднання слов'янських народів висловлена поетом у драмі «Никита Гайдай» (1841): «Словяне! несчастные словяне! Так нещадно и так много пролито храброй вашей крови междоусобными ножами. Ужели вам вечно суждено быть игралищем иноплеменников? Настанет ли час искупления? Придет ли мудрый вождь из среды вашей погасить пламенник раздора и слить воедино любовью и братством могущественное племя!»

У поемі «Єретик» (1845), присвяченій відомому чеському вченому і прогресивному діячеві Павлу Шафарику, Шевченко зв'язав національно-визвольну боротьбу чеського народу з завданнями визволення слов'ян і бажав, щоб «усі слов'яне стали добрими братами і синами сонця правди». Як зазначає І. Дзюба,- «дух волі і рівності в ньому немає загрози втратити себе».

У документах Кирило-Мефодіївського товариства, а зокрема у «Книзі буття українського народу» значна увага приділялася критиці існуючого суспільного ладу, а саме кріпосному праву, а також роль царя в Російській імперії. Критика монархізму, а саме його прояву у Російській імперії є одним із головних мотивів політичної поезії Т. Шевченка. Саме в поемі «Сон» Тарас

Шевченко пристрасно засуджував експлуататорську суть діяльності царів Петра І і Катерини ІІ такими словами:

Це той первий, що розпинав Вдову сиротину.

Нашу Україну, Кати! кати! людоїди!

А вторая — доконала.

Ще гостріше й дошкульніше висміяв поет Катерину ІІ в поемі «Сліпий» (1845) за зруйнування Запорізької Січі, поселення на запорізьких землях заможних німців-колоністів і особливо за те, що «бахурям і байстрюкам люд закрепостила» (тобто віддала селян в кріпосну залежність царським сановникам і поміщикам, які стали власниками великих земельних масивів на півдні України). У творі «Давидові псалми» (1845) Т. Г. Шевченко відверто проповідував ідею помсти, суду народів над царями і панами:

Смирилася душа наша, Встань же, боже, поможи нам

Жить тяжко в оковах! Встать на ката знову.

Також у поемі (містерії) «Великий льох» він засуджує Катерину ІІ :

...Тая цариця —

Лютий ворог України

Голодна вовчиця!..

У «Холодному Яру» Шевченко називає представників російського імперіалізму «людоїдами, катами, новими ляхами». В «Кавказі», крім сміливого протесту проти мілітаризму, російського імперіалізму, та взагалі політичної програми імперії, «де від молдаванина до фіна на всіх язиках все мовчить», знаходимо протест і проти національного поневолення України.

Отже, Т. Г. Шевченко йшов далі авторів «Книги буття українського народу»: не лише засуджуючи царів і панів, а й закликаючи до їх знищення, визволення людей від гноблення.

Заклик до побудови справедливого демократичного суспільства у Шевченка зустрічається у вірші «Юродивий»:

О роде суєтний, проклятий,
Коли ти видохнеш? Коли
Ми діждемося Вашінгтона
З новим і праведним законом?
А діждемось-таки колись!

Участь Тараса Шевченка у Кирило-Мефодіївському братстві була важливим етапом у розвитку як української, так і слов'янської ідеї в контексті європейської культури. Його пристрасна поезія будила національні почуття і давала бачення європейського майбутнього українському народу, серед інших слов'янських народів-братів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Г.Я. Сергієнко. Т.Г.Шевченко і Кирило-Мефодіївське товариство. К.: 1987.-205с.

2. Тарас Шевченко буде жити у віках: Шевченкознавчі студії колективна монографія.-К.: Н, 2014.-174с.

3.Юліан Охримович. Політичний світогляд Т.Шевченка // Київська старовина .-1994.-№2.-127с.

Згерська І.М., ст. ЧНТУ

Чернігівський національний технологічний університет

ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ Т. ШЕВЧЕНКА

Життя кожної нації сповнене творчістю непересічних особистостей – відомих людей, справжніх зірок, які прославили рідну Батьківщину на весь світ. Такою незвичайною, унікальною перлиною українського народу є Тарас Григорович Шевченко – відомий поет і письменник, а також драматург, художник, громадський діяч, політик, фольклорист, етнограф, історик. Як педагог, Тарас Григорович відомий не всім, але, разом із тим, він здійснив значний внесок у розробку деяких проблем даної галузі. Підтвердження цьому – сторінки його життя та літературна спадщина поета.

Творчість Великого Кобзаря, зокрема, і його педагогічні міркування, завжди викликала інтерес дослідників, які вивчали ставлення Шевченка до проблем народної освіти, станового виховання і навчання, викладання в школах рідною мовою та багато інших. Значна увага науковців (П.Зайцев [3], П. Кралюк [5], Ф. Прийма [6] та ін.) приділена аналізу “Букваря”, відношення Тараса Шевченка до недільних шкіл. Зокрема, Ю. Ступак [9] досліджував проблему використання Шевченком виховного потенціалу народної творчості й педагогіки. Не оминули уваги педагогічних поглядів Шевченка і такі дослідники як В. Доманицький, С. Чавдаров [11] та ін.

Аналіз поетичної і, загалом, літературної творчості Шевченка переконує в тому, що головним кредо його педагогічних поглядів були відомі сьогодні на весь світ слова: “Учітесь, читайте, і чужому научайтесь, й свого не цурайтесь” [11, с. 272]. Саме тому в своїх творах Тарас Шевченко порушував важливі, актуальні як для українського, так і для інших народів морально-етичні теми, розмірковував щодо важливості родинного виховання, спираючись на національний виховний досвід, порушував проблеми освіти й освіченості в житті людини, вивчав роль народних традицій і фольклору в становленні високоморальної особистості, особи вчителя у процесі виховання дитини.

Власне сирітське дитинство залишило глибокий слід у душі поета. Через те проблеми виховання й освіти Тарас Шевченко пов’язував із тяжкою долею поневоленого українського народу, зокрема, звільненням його з кріпацтва та наданням широкої загальної освіти. Отже, Тарас Григорович Шевченко вважав, що справжня освіта повинна бути всебічною, сприяти гармонійному розвитку всіх здібностей людини, був глибоко переконаний в тому, що навіть фахова освіта повинна йти в парі з усім “розвитком внутрішнього, високоморального життя” (“Художник”), стверджував, що освіта – це не тільки сума знань,

здобутих із різних джерел, а певний рівень громадських навичок, засвоєних особистістю, певний рівень її культурності [7; 8, с. 36-37].

Шевченко прагнув поширення письменності серед народних мас, порівнюючи освіту з "першим вільним променем світла, що може проникати в здавлену колами невільничу голову", підкреслював, що загальна письменність народу є величезним добром. З огляду на це він палко схвалював ідею створення недільних шкіл, брав безпосередню участь в обговоренні питання щодо їх організації, перераховував кошти на їх утримання, а також дбав про створення для цих шкіл відповідної навчально-педагогічної літератури.

Так, коли на Україні ще не було шкіл із українською мовою викладання, він написав і видав "Букварь южнорусский" [2, с. 89], що зайняв чільне місце в історії освіти України. За цим букварем учні повинні були спочатку вивчити звуки й літери в алфавітному порядку, після цього переходили до читання цілих слів. Буквар містив цінні приказки, що свідчили про широке використання Тарасом Григоровичем із метою виховання підростаючого покоління перлин української усної народно-педагогічної творчості: "З дужим – не бори́сь, а з багатим – не суди́сь", "Леда́чому живото́ві – пироги́ вадять", "З брехні́ не мруть – та ві́ри більш не ймуть" та ін. [1]. Унікальність даного підручника полягає в тому, що він написаний рідною мовою, містить повчальні твори, що виховували в учнів риси справедливості, патріотизму, гуманізму.

Провідне місце у народній школі Шевченко відводить вчителю, бо саме на нього покладений нелегкий обов'язок – доносити і передавати знання до дітей. Для нього вчитель уособлює високоморальну, освічену, доброзичливу, благородну, чесну людину. Народний учитель самовіддано служить людям, своїй батьківщині. Саме таким педагогом був для Шевченка І. П. Котляревський, змальований ним у повісті "Близнецы".

Особливу увагу Кобзар приділяє сімейному вихованню. Він вважав, що дитину потрібно виховувати з вимогливістю, любов'ю, привчаючи її до праці. Тому головну роль у вихованні він надавав мамі-неньці, тому що тільки вона може передати ті народні знання, що дитина не засвоїла, виховати толерантне ставлення до оточуючих і разом із тим викорінити корені зла, за допомогою своїх почуттів вплинути на морально-естетичне виховання своєї дитини. Оспівуючи високе призначення Матері, в одному із своїх творів поет писав: "У нашім раї на землі нічого кращого немає, як тая мати молодая з своїм дитяточком малим" [11, с. 437-438].

Отже, Тарас Григорович у своїх творах висловлював дуже цінні думки з питань освіти і виховання дітей, що не втратили актуальності й нині. Кобзар звертав значну увагу на освітні проблеми тогочасного суспільства, порушуючи при цьому важливі морально-етичні, педагогічні питання, проблеми родинного виховання, що є основою подальшого розвитку дитини, приділяючи при цьому особливу увагу матері – першій вихователькі дитини.

З нашої точки зору, подальших наукових розробок потребує проблема, пов'язана із оспівуванням Т. Г. Шевченком у своїй творчості ідеалу особистості, її кращих рис та якостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Букварь южнорусский [Електроний ресурс]. – Режим доступу : http://litopys.org.ua/shevchenko/shev511.htm
2. Вогненне слово Кобзаря : Літ.-крит. ст. про Т. Г. Шевченка. – К.: Рад. шк., 1984. – 248 с.
3. Зайцев П. Життя Тараса Шевченка / Передм. М. Глобенка; Післямова О. Мишанича / 2-е вид./ П. Зайцев. — К.: Обереги, 2004. – 480 с.
4. Історія педагогіки України [Електроний ресурс]. – Режим доступу : http://subject.com.ua/psychology/history_pedagog/index.html
5. Кралюк П. М. Педагогічні погляди Шевченка [Електроний ресурс]. – Режим доступу : http://www.simya.com.ua/articles/71/45546/
6. Прийма Ф. Шевченко и русское освободительное движение. – Киев, 1966.
7. Прогулка с удовольствием и не без морали [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://litopys.org.ua/shevchenko/shev403.htm
8. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості: Підручник. – К.: Міленіум, 2006. – 344 с.
9. Ступак Ю. П. Використання Т. Г. Шевченком народної творчості з навчально-виховною метою (Фольклор у «Букварі» Т. Г. Шевченка) /Ю. П. Ступак // Шевченко в школі. Посібник для вчителів. – К., 1963.
10. Художник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://litopys.org.ua/shevchenko/shev402.htm
11. Чавдаров С. Х. Педагогічні ідеї Тараса Шевченка / С. Х. Чавдаров. – К. : Рад. школа, 1953. – 208 с.

Шевченко Т. Г. Кобзар. – К.: Держ. видавництво худ. л-ри,1964. – 622 с.

Булко К. Г., ст. ЧНТУ

Чернігівський національний технологічний університет

ЖІНКИ В ЖИТТІ І ТВОРЧОСТІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Тарас Григорович був не лише Поетом, а насамперед – Людиною, якій знайомі притаманні людські почуття: жалю, злості, образи, відчаю, дружби, кохання.

Історія зберегла імена жінок, які полонили серце Тараса. Назавжди почуття поета лишали слід у поезії. Але жінки і світлі почуття відіграли значну роль у житті і творчості Шевченка [4; с. 20].

Поряд з величними постатями героїчних борців, народних месників, у творчості Т.Г. Шевченка проходить прекрасний своєю моральною силою і чистотою образ трудящої жінки-матері, сестри, дівчини, коханої. "Такого полум'яного культу материнства, - писав М.Г. Рильський, - такого апофеозу жіночого кохання і жіночої муки не знайти, мабуть, ні в одного з поетів світу.

Нещасний в особистому житті, Шевченко найвищу і найчистішу красу світу бачив у жінці, в матері" [2].

Для Т.Г. Шевченка жіноча недоля була близькою до серця. Кріпацька неволя – це доля рідної матері, доля сестер Катрі, Ярини, Марії, це доля його першого кохання – Оксани Коваленко, доля всіх нещасних жінок, що "німі на панщину ідуть і діточок своїх ведуть". Т.Г. Шевченко гнівно виступав проти жіночого безправ'я. Він ніби зібрав воєдино у своєму зболеному серці страждання поневолених жінок усіх епох і схвильовано розповів про них цілому світові.

Тому, один з перших жіночих образів у Шевченка – це Катерина з однойменної поеми. Її прообразом була його кохана Оксана Коваленко [3]. Вона стала Шевченковою Беатриче [4; с. 22].

Друге кохання до вільної дівчини, чорнобрової Дуні Гусиківської, розбилося об пута кріпацтва. Будучи студентом Академії мистецтв у Петербурзі, Шевченко переживає також захоплення Амалією Клоберг, дівчиною-натурницею, яку вивів під ім'ям Паші в повісті "Художник" [1; с. 54]. Після повернення Шевченка до України, він не надто переймався втраченим коханням. Життя тільки починалося, а він був уже відомим автором скандальних поезій та видатним портретистом. Його столичні знайомства відкривали йому двері на бали та прийоми, які влаштовували в Україні провінційні аристократи. На одному з таких балів Шевченко познайомився з дружиною відставного полковника Ганною Закревською та племінницею декабриста Рєпніна — княжною Варварою [6]. Дружина П. Закревського, Ганна Закревська на думку багатьох дослідників життя і творчості поета – була найглибшим і найтривалішим його захопленням.

Як стверджували сучасники Т. Г. Шевченка, Ганна мала величезний успіх у колі численних гостей і прихильників. Щиро захоплювався нею і Тарас Шевченко, який тоді ж любовно писав її портрет. Саме Ганні Закревській в 1848 році на засланні присвятив поет одну з своїх поезій – «Г. З.», в якій із щирим захопленням звертався до Закревської:

«Ти не здавалася мені
Такою гарно-молодою
І прехорошою такою
Так, як тепер на чужині,
Та ще й в неволі…» [5; 90]

З ім’ям Ганни Закревської пов’язано також поезію «Якби зострілися ми знову», написану у другій половині 1848 року, у якій є натяк на те, що … не правдивим, А сном лукавим розійшлось, Слізьми-водою розлилось Колишнє є святеє диво! [5; с. 307].

Зазначені твори належать до кращих зразків нечисленної інтимної лірики Шевченка [3]. Ще один тимчасовий притулок для серця у той час Шевченко знайшов у Варвари Рєпніної в містечку Яготині. Княжна ще на одному з балів відчула несподіване кохання до поета і запропонувала йому пожити у своєму помісті. Проте вона була на шість років старшою від Тараса, і той радше сприймав її як свою опікунку, а не коханку. А княжна натомість своїх почуттів

не приховувала. Зізнавалася у коханні до Шевченка в листах.

Через п´ятнадцять років після першої зустрічі, перебуваючи проїздом у Москві, коли повертався із заслання Т. Г. Шевченко ще раз зустрів княжну, але 50-річна дама не змогла пробудити в ньому ніжних почуттів [6]. Під час перших відвідин України, у Кирилівцях Шевченку сподобалась донька попа Григорія Кошиці – Феодосія. Після того, як Тарас отримав посаду у Київському університеті, він вирішив одружитись і влаштувати своє особисте життя. Приїхав він на храмове свято свататися, але батькам Шевченко не сподобався і отримав гарбуза. Молода попівна не наважилася йти проти волі батьків, невдовзі збожеволіла і в 1884 році померла.

Зрозуміти і всім серцем підтримати Тараса Григоровича у далекому засланні змогла дружина коменданта Новопетровського укріплення Ускова Агата Омелянівна. В листі до Залеського (10 лютого 1855 р.) він писав: "Я полюбил ее возвышенно, чисто, всем сердцем и всей благодарною моей душой. Не допускай, друже мой, и тени чего-либо порочного в непорочной любви моей". Але, місцеві плітки порушили безпосередність цих взаємин, але й у наступні роки вони підтримували дружні стосунки [4; 121].

Після заслання, почуття самотності ще більше заполонило душу Кобзаря, і він остаточно наважився одружитися. В дорозі до Петербурга і Москви обставини змусили Тараса Григоровича зупинитись у Нижньому Новгороді. Він дуже швидко знайомиться з оточенням, зокрема, з 16-річною артисткою Катериною Піуновою.

Вперше він побачив її на театральній сцені 13 жовтня 1857 року. 16-річна актрисочка Катя Піунова здавалася йому ідеалом жіночої вроди. Заради її театральної кар´єри він викликав до Нижнього знаменитого актора Михайла Щепкіна, і той впродовж трьох днів грав у спектаклях разом з нею. Про її акторську гру Шевченко написав захоплену замітку до місцевої газети, яку згодом передрукувала московська преса. Він вблагав директора Харківського театру погодитися на умови актриси і зарахувати її до своєї трупи [6].

Шевченко попросив батьків Катерини віддати за нього дочку. Мати намагалася довести, що вона ще дитина, а Шевченко значно старший, щоб пом'якшити відмову.

Переживши гіркоту нерозділеного кохання, Шевченко продовжував пошуки молодої дружини у Петербурзі. Згодом він мріяв придбати ґрунт біля Канева, збудувати хату з комірчиною-робітнею і жити разом з вірною дружиною. "Без жінки і над самісіньким Дніпром, і в новій великій хаті, і з тобою, мій друже-брате, я буду на самоті, я буду одинокий", — писав 46-річний Тарас у листі до свого троюрідного брата Варфоломія Шевченка за рік до своєї смерті. Однією з претенденток на шлюб із поетом була наймичка брата Варфоломія, Харита Довгополенко. Але 19-річна селянка вважала Тараса занадто великим паном і через те не погодилася на шлюб. Останнім коханням поета була ще одна молода 19-річна дівчина — Лукерія Полусмак, яка наймитувала в Петербурзі. Простакувату дівчину Тарас зваблював дорогими подарунками, але дівчина не захотіла залишати столичного життя і

переїжджати в Україну, щоб жити у селі. Вона покинула поета і вийшла заміж за перукаря Яковлєва.

Лише в 1904 році, по смерті свого пиячка-чоловіка, Лукерія Яковлєва-Полусмак, залишивши дітей у Петербурзі, приїхала до Канева і щодня приходила на могилу Шевченка. Відвідуючи меморіал, у книзі відгуків одного разу вона залишила розпачливий запис: травня 1905 року приїхала твоя Ликера, твоя люба, мій друже. Подивись, подивись на мене, як я каюсь…». Але було вже запізно. Прикро, але справжня народна слава і жіноча любов прийшли до Тараса Шевченка тільки після його смерті [6]. Всі жінки, що зустрічалися на життєвому шляху Т. Г. Шевченка, безперечно, вплинули на його творчість, стали його «музами», його «Беатриче».

ЛІТЕРАТУРА

1. Доля : Кн. про Тараса Шевченка в образах та фактах / В. Шевчук. – К.: Дніпро, 1993. – с. 779.
2. Жіноча доля у творчості Тараса Шевченка [Електронний ресурс]. – http://www.refine.org.ua
3. Жінки в житті й творчості Тараса Шевченка: Ганна Закревська/ А. Риженко (від 6 березня 2008 року) [Електронний ресурс]. – http://cityukraine.info
4. Зоре моя вечірняя..: Т. Шевченко й одвічна жіноча тайна / В.А. Оваденко. – К.: Слов'ян. град, 2002. – с. 136.
5. Кобзар / Т.Г. Шевченко. – К.: "Основи", 2001. – с. 862.
6. Тарас Шевченко і його жінки [Електронний ресурс]. – malakava.com.ua

Улюшева А. Ю., ст. ЧНПУ імені Т.Г.Шевченка

Чернігівський національний педагогічний університет

ВПЛИВ ЛУКЕРІЇ ПОЛУСМАК НА ТВОРЧЕ ТА ОСОБИСТЕ ЖИТТЯ ТАРАСА ГРИГОРОВИЧА ШЕВЧЕНКА

Постать Ликери Полусмакової й до сьогодні залишається неоднозначною в дослідженнях біографів Тараса Григоровича Шевченка та впливу її як на особисте життя, так і на творчість Кобзаря.

Вперше Тарас Григорович побачив її, кріпачку в травні 1859-го року, коли приятель, критик, Микола Макаров затягнув його на літературну вечірку до своєї сестри Варвари Карташевської. Тоді в Петербурзі в моді було все українське. От і подавала їм служниця Карташевих, одягнена в національний костюм. Вона з першого погляду сподобалася Тарасові. За біографічними даними Ликера Іванівна Полусмак народилася 1840 року в селі Липів Ріг Ніжинського повіту Чернігівської губернії [№5].

Навесні того ж року Карташеві виїхали за кордон, залишивши Ликеру Надії Забілі, яку вважали взірцем чесноти. На літо Забіла переїхала на дачу в Стрельне.

27 липня 1860-го він освічився Ликері, а 28-го вона відповіла «так». Шевченко був неймовірно щасливим: *«…Я оце заходився женитися… Будушеє подружія моє зоветься Ликера – крепачка, сирота, така сама наймичка, як і Харита, тільки розумніша од неї, письменна й по-московському не говорить. Вона землячка наша з-під Ніжина. Тутешні земляки наші (а надто панночки) як почули, що мені Бог таке добро посилає, то ще трошки подурнішали. Гвалтом голосять — н до пари, не до пари! Нехай їм здається, що не до пари, а я добре знаю, що до пари!..»* [№2].

Одного разу графиня Толстая, давня приятелька Тараса Григоровича, хоче запросити його з нареченою до себе. Після зустрічі вона порадила Тарасу найняти для Ликери репетитора, який би навчив її грамоті та добрим манерам. Шевченко на свою голову погодився. Він зняв біля академії затишну квартиру, куди й переїхала дівчина. Надарував їй святкового одягу та мештів, вечорами сидів у неї, а вдень працював у академії. У цей час до неї ходив репетитор, красень-студент із університету. Коли Т.Шевченко приходив, той закінчував уроки та йшов геть. Та от 2 вересня Рада Академії мистецтв вирішила надати Кобзарю звання академіка гравірування. У цей вечір Тарас Шевченко не зайшов до Ликери. Замість нього в неї залишився репетитор. Та потім усе було як і раніше. Тарас Григорович приходив і репетитор закінчував заняття. 9 вересня поет з друзями пішов відзначати публікацію поеми «Катерина», надрукованої в перекладі в журналі «Русское слово». Хоч він і не сказав Ликері, що не повернеться, але вона вирішила, що вечірка буде до ранку й залишила в себе коханця. У той самий день Тарасу Григоровичу стало все відомо…

Ликера з наївним цинізмом зізнавалася хазяйці, що вона не любить свого жениха, бо *«він старий і поганий та ще й сердитий»* [№1], а йде за нього заміж, бо, кажуть, що він багатий, та й заради того, щоб позлити своїх подруг. Інші розповідають, що нібито між ними сталася якась дріб'язкова сварка: Тарас звинуватив Ликеру в неохайності, а вона його обізвала «старим і поганим». Так чи так, а Шевченко через кілька днів у присутності хазяйки квартири, в якій мешкала Ликера, спочатку спокійно запитав, чи він хоч коли-небудь, хоч чим-небудь скривдив її, і, почувши у відповідь «ні», страшенно розлютився, звів руки догори, затупотів ногами і не своїм голосом закричав: *«Так убирайся ж ти од мене, бо я тебе задавлю! Усе оддай мені! Усе оддай!.. до нитки оддай!.. і старих подраних черевиків я тобі не подарую!..»* [№1] Ликера прожогом, як шкодлива кішечка, вискочила з хати. З огляду на таку міру обурення Шевченка, можна гадати, що версія розриву через обійми вчителя вірогідніша.

Від нервової напруги в нього стався серцевий напад і він майже весь вересень аж до 6 жовтня прохворів.

Каяття і розуміння прийшли до неї лише після смерті поета. Отримавши волю, Полусмакова все свої життя тяжко наймитувала. Є відомості, що спершу працювала у французькому магазині, пізніше — переїхала у Царське Село. Там одружилася з перукарем, гірким п’яницею Яковлєвим.

Після смерті Яковлєва (1904 року) вона, вже немолода жінка, щороку приїжджає до Канева. Спершу бувала влітку, пізніше — лишилася тут назавжди. Страшна хвороба (за свідченням медиків — рак) скосила її. Померла Л. І. Полусмакова 04 (17) лютого 1917 року [№5].

Останнє кохання Шевченка відбилося у кількох віршах Тараса Григоровича — «Ликері» (5 серпня 1860 року), «Н. Я. Макарову» (16 вересня 1860 року). Деякі дослідники говорять, що постать Полусмакової має пряме відношення до написання вірша «Росли укупочці» (25 червня 1860 року).

Враховуючи відомі нам обставини ліричний образ Ликери Іванівни зображений у романтичному вимірі. Вона героя була не лише майбутньою дружиною, а й другом, чого так не вистачало йому. Ліричного героя пригнічує той фактор, що суспільство не вірить в їхні стосунки. Людям потрібне свідчення того, що все між ними серйозно.

Автор завершує розпочату на початку вірша тему одруження й фактично робить у завершенні (виражаючи, на нашу думку, те, заради чого поезія й була написана) пропозицію руки та серця в обраниці не лише перед суспільством, а, головне, перед Богом. Разом із тим виявляє свої приорітети в морально-духовному житті через протиставлення людського світу й духовної сфери.

Поезія «Ликері» є автобіографічною не лише для образу ліричного героя, а й для образу дівчини, до якої він звертається. Навіть між стрічками читати не доводиться про викуп Ликери Іванівни з кріпацтва Тарасом Григоровичем.

Жіночий образ за традиційними народними віруваннями автором ототожнюється з домашнім вогнищем та сім□єю. Підсилює це архетипним романтизованим у своєму стилі образом хати.

У цілому про поетичну постать Ликери у цьому вірші можна сказати, що вона цілком ідеалізована, не дивлячись на притаманні їй позитивні риси характеру. Частково завуальовано ліричний герой сприймає дівчину як святого ангела, з яким разом вони поховають «лихе дебеле» й переживуть будь-яке лихо.

Можемо сказати, що легендарний скульптор, цар Кіпру, Пігмаліон спочатку створив зі слонової кістки Галатею, свій ідеал дівчини, а потім у неї закохався. Шевченко ж навпаки — спочатку закохувався, а потім починав з коханої творити дівчину своєї мрії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Автобиография. Дневник / Т.Г. Шевченко. - К. : Дніпро, 1988. - 343 с.

2. Белозерова Л. И любви последней благодать... : Ее звали Лукерья Полусмак / Л. Белозерова // Правда Украины. - 1993. - 12 августа.

3. Блиндар Ю. Жінки Кобзаря / Ю. Блиндар // Культура і життя. - 2002. - 6 березня.

4. Щоденник : для серед. та старш. шк. віку / Т.Г. Шевченко ; з рос. пер. Кониський ; передм. та пер. поет. творів, уміщених у щоденнику, В. Шевчука. - К. : Школа, 2003. - 271 с. (Шк. хрестоматія).

5. Яковлева (Полусмакова) Л. Спомини про Т. Шевченка / Л. Яковлева (Полусмакова) ; зап. К. Ширацького // Літ. Україна. - 2003. - 26 червня.

Пуліна В.І., к.філос. наук, доцент кафедри філософії та культурології

Чернігівський національний педагогічний університет

ЕСТЕТИЧНІ ПОГЛЯДИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

В естетичному світогляді Т. Шевченка чітко вимальовується проблема художнього пізнання світу. Відповідно до поглядів письменника, "… митець зобов'язаний та повинний не просто механічно списувати видиме, натуру, а вникати у сутність життя, природи, виводити і створювати з натури художній образ, художній ідеал реального, розкривати характер, закон, тенденцію розвитку реального життя" [2, с.275]. Продовжуючи роздуми над цією проблематикою, Т. Шевченко наголошує на тому, що митець, створюючи витвір мистецтва, ніби доповнює дійсність творчою уявою, естетично збагачує окремі явища, відбираючи їх з реального життя. Найсуттєвіше перетворюється завдяки митцеві у мистецький ідеал і виявляється у реальному художньому образі.

Важливою характеристикою естетики Т. Шевченка є звернення до проблеми натхнення в мистецтві. На його думку, натхнення та запал („восторг") у кінцевому рахунку породжуються об'єктивною реальністю, розмаїтим розвитком та гармонією її різноманітних явищ, умовами життя людей, їх справами, думками, прагненнями та цілями. В одному з листів Т. Шевченко писав: "Запал… здобувається тільки глибоким розумінням краси, безкінечності, симетрії та гармонії у природі" [7, с.128].

Для естетичних поглядів Т. Шевченка характерним є розуміння краси як реально існуючої внутрішньої сутності, що притаманна природі, людині та людським відносинам. Звідси наголос одного з дослідників спадщини митця І. Назаренка на тому, що прекрасне для Т. Шевченка – це життя. Але вчитуючись у рядки, написані Тарасом: "Любов є животворящий вогонь у душі людини і все, створене людиною під впливом цього божественного почуття, відмічено печаткою життя і поезії" [7, с.255-256], ми відчуваємо майже "трансцедентальне" розуміння прекрасного, ніж тлумачення його тільки через феномен життя.

Шевченкові естетичні епістеми, виокремлені сучасним дослідником Іваном Фізером [6], такі як домінантна роль поета в контексті історичних і суспільних процесів (1); первинність почуттів над розумом (2); трагічна відірваність творчої людини від громади (3); бунт проти сковуючого status quo (4); відчутна наявність минулого (5), не зовсім співпадають із характеристиками естетичного світогляду Т. Шевченка, представленими дослідником І. Назаренком. Наявним є головна суперечність дослідницьких позицій і оцінок вищезазначених авторів, яка породжує запитання: так

романтизм чи реалізм, визнання первинності розуму чи первинності почуттів притаманні творчості Кобзаря?

З цього приводу слушно буде зауважити, що В. Петров у своїй роботі "Естетична доктрина Шевченка", яка була опублікована у Мюнхені ще 1948 р., робить наголос на тому, що Т. Шевченко створює свою відмінну від існуючих на той час естетичну доктрину. Він пише: "У Шевченка слід шукати не зв'язків з романтиками, не проявів романтизму або реалізму, а шевченкізму, розкриття його власної, своєї літературної доктрини, основ теорії, розробленої ним із сполучення Біблії, фольклору, історизму, революційного пафосу й творчих фантасмагорій поета" [4, с.89].

Показові паралелі виявляються і при аналізі наскрізних образів (архетипів) домінуючих у творчості обох митців. За думкою Л. Краснової, наскрізними образами у Т. Шевченка є такі: душа, тінь, ніч, день, туман, природа, кінь, сон та ін. [1]. Сучасна дослідниця використовує поняття "банк образів", маючи на увазі, що кожний художник у процесі своєї мистецької діяльності накопичує певну кількість образів, які стають домінантними. На її думку, усі вони мають відчужений зв'язок із древніми першоелементами, ейдосами, архетипами.

Естетично найпотужніша домінанта у Т. Шевченка – "сон", яка, за Л. Красновою, функціонує як концептуальний образ, отже, несе в собі ідею світоглядного характеру. Сон – це лише уява, мана, несправжнє життя; проміжок між життям і смертю, балансування між цими категоріями, а також – ключовий образ, який формує численні види контрастів: сон – життя, сон – смерть, сон – любов тощо.

"Дім" у Т. Шевченка категорія амбівалентна: хата – палати, рідна хата – чужа хата. Наскрізним образом, що витікає із вищезазначеного, є образ України, рідного краю:

Так до якого ж мистецького напрямку, враховуючи вищезазначене, необхідно відносити творчість Т.Шевченка? За думкою Є. Нахліка, не можна однозначно говорити про романтизм чи реалізм Т. Шевченка. В результаті глибокого аналізу його спадщини, дослідник доходить висновку, що "інтенсивний творчий розвиток привів Шевченка від романтизму через соціяльно-побутовий і психологічний реалізм до таких призвісток, що їх можна типологізувати як неоромантичні…" [3, с.53].

ЛІТЕРАТУРА

1. Краснова Л. Характер і функції образів-домінант у Т. Шевченка / Л. Краснова // Дивослово. – 1999. – № 3. – С. 2-3.

2. Назаренко И. Общественно-политические, философские, эстетические и атеистические взгляды Т.Г. Шевченко / И.Д. Назаренко. – К.: Дніпро, – 1964. – 407 с.

3. Нахлік Є. Шевченко і Пушкін: класицисти, романтики, реалісти? / Євген Нахлік. // Українська мова та література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2003. – № 1. – С. 41-54.

4. Петров В. Естетична доктрина Шевченка / Віктор Петров. // Хроніка – 2000. – Вип. 39-40. Український культурологічний альманах // Україна: філософський спадок століть: В 2-х т. – К.: Фонд сприяння розвитку мистецтв, 2000. – Т. ІІ.– С. 85-91.

5. Фізер І. Естетика Шевченка / Іван Фізер. // Сучасність. – 1998. – № 5. – С. 100-104.

6. Шевченко Т. Повне зібрання творів: У 12-ти т. /голова ред. кол. М.Г. Жулинський; НАН України. Ін-т літератури ім. Т.Г. Шевченка / Тарас Шевченко. – К.: Наукова думка, 2001. – Т. 5. Щоденник. Автобіографія, Статті. Археологічні нотатки. „Букварь южнорусский" Записи народної творчості. – 495 с.

Колотова О.О., доцент кафедри філології, кандидат філософських наук

Чернігівський національний технологічний університет

ШЕВЧЕНКІВСЬКА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ МІФУ ПРО НАРЦИСА

В історії європейського мистецтва особливе місце займає давньогрецький міф про Нарциса, оскільки він торкається сутнісних основ особистості, її самоусвідомлення та місця людини у Всесвіті. Класичний сюжет не втрачає актуальності і сьогодні. Знаходимо його і у вітчизняному мистецтві. Проте, варто зазначити, що в українській поезії, наприклад, образ Наркіса не такий поширений, як, скажімо, образ Прометея. Історія нашого народу більше спонукала писати про протест, боротьбу, героїзм, самопожертву, аніж про саморефлексію.

А от Тарас Шевченко звернувся до трагічної фігури закоханого в себе юнака. Живописне втілення античного міфу знаходимо на сепії Кобзаря «Нарцис та німфа Ехо». Традиційний сюжет у роботі українського художника отримує нові, несподівані акценти. Наркцис, що схилився над водою, розглядає своє відображення; із-за дерева виглядає німфа Ехо. Цікавим є той факт, що Ехо дуже нагадує відображення Нарциса: такий же обрис голови, зачіска, опущені очі, таке ж нечітке, трохи розпливчате зображення. Виникає враження, що Нарцис відображений двічі. Можливо, це натяк на те, що даний міф дзеркальний, симетричний за своєю побудовою. Нарцис кохає примару – своє візуальне відображення; німфа, що кохає Нарциса, теж стає відображенням, але звуковим (луною). Якщо схематично зобразити розміщення героїв на Шевченковій сепії, отримаємо:

Відображення (Ехо)

↑

Нарцис

↓

Відображення (Нарцис)

Про таку композиційну симетрію більш ніж через століття напише російський дослідник А.З. Вуліс. У його книзі «Литературные зеркала» читаємо: «Итак, превращается в ничто нимфа – превращается в ничто Нарцисс. Печальная участь героя запрограммирована судьбой героини; героиня и носит пророческое – по сложившимся обстоятельствам имя: Эхо. Ведь в данном контексте Эхо – звуковой эквивалент зеркального отражения. Так что уже в имени нимфы предсказано будущее Нарцисса»[1; с.52]. Дозволимо собі припустити, що подібну дзеркальність сюжету і передає Тарас Шевченко у своїй роботі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вулис А.З. Литературные зеркала / А.З. Вуліс. – М. : Советский писатель, 1991.

Печерна К., ст. ЧНПУ імені Т.Г.Шевченка

Чернігівський національний педагогічний університет

ЕТНОГРАФІЧНІ ЕЛЕМЕНТИ І ТИПОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ П'ЄС Т.Г.ШЕВЧЕНКА ТА І.НЕЧУЯ – ЛЕВИЦЬКОГО

Актуальність розвідки. Процеси глобалізації та інформації сучасного суспільства виявили протиріччя між намаганням людства збільшити інформаційне коло знань та неочікувано-негативною перспективою втратити народну культуру та етнічні традиції як життєдайні джерела збереження самобутності та унікальності нації. Саме тому останнім часом збільшилась кількість наукових досліджень у галузі етнокультури, народознавства та етнопедагогіки, фольклору.

Для письменника минулого художнє слово народу було одним із цінних надбань національної культури,важливим джерелом пізнання життя народу,його побуту, психології, ідеалів. Митці усвідомлювали, що завдання письменника – не сліпо наслідувати фольклор , а творчо використовувати його елементи. Українська література 19 ст. кровно пов'язана з усною народною творчістю. Роль фольклору в розвитку української літератури була теоретично і практично обґрунтована Т.Г.Шевченком. З другої половини 19 ст. наша література йде шляхом, прокладеним Шевченком.

Мета роботи полягає у виявленні рис народництва у контексті етнографізму у творах Т.Г. Шевченка та І. Нечуя-Левицького.

Виклад основного матеріалу. Твір **«Назар Стодоля» Т.Г.Шевченка** (1843р.) насичений етнографічними елементами,які передає автор через характери героїв, їхню мову та вчинки.

У п'єсі знаходимо чимало **лексики на позначення їжі**: риба, м'ясо, баранина, свинина, ковбаса, вишнівка, слив'янка , мед, наливка, вареники, горілка, калачі,сало.

Одяг: байбарак,свита, плахта, кирея, козацька шапка, хустка.

Фразеологізми: *«мохом серце обросло» [№6], «негріте залізо не зогнеш» [№6], «щоб жижки затрусились» [№6], «в горобину ніч приїдуть» [№6], «нагадали козі смерть» [№6], «піднести гарбуза» [№6], «усі на один шталт шиті» [№6].*

Прислів'я та приказки: *«піймав не піймав, а погнаться можна» [№6], «казав пан кожух дам» [№6], «як коржа так коржа!- як спечемо, так і дамо» [№6], «закинь тільки удочку, сама рибка прийде» [№6], «сидіть бо вам тілько на печі та жувать калачі» [№6], «твої слова та Богу в уха» [№6], «вольному воля,а спасенному рай» [№6], «слухать- що їсти, в горшку не бовтати, усів не марати, слов не пропускать, другим не мішать» [№6], «береженого Бог береже» [№6], «рівніш згладиш, тісніш ляжем» [№6]* та ін.

Свята: Святвечір, Різдво, Великдень,вечорниці.

Шевченко послуговується етнографічними матеріалами, зокрема вводить сцену сватання: *«Ми, ловці-молодці, ну слідить, ну ходить; сьогодні вранці встали і таки на слід напали. Певно, що звір наш пішов у двір ваш, а з двору в хату та й сів у кімнату; тут і мусимо піймати; тут застряла наша куниця, — в вашій хаті красная дівиця. Оце ж нашому слову кінець, а ви дайте ділу вінець. Пробі, оддайте нашому князю куницю, вашу красну дівицю. Кажіть же ділом, чи оддасте, чи нехай ще підросте?» [№6].*

Вечеря за столом та побажання: *«Пошли ж, Боже, нашим молодим щастя, і багатства, і доброго здоров'я, щоб і внуків женити, і правнуків дождати...» [№6]*

Не можна залишити без уваги і сцену, Коли Назар мріяв про майбутнє: *«Ми поїдемо туди, де нема і не буде ні полковника, ні батька твого, де тільки одна воля, одна воля та щастя. О, як ми будемо гарно жити! Збудую тобі хату світлу, світлу та високу, розмалюю її усякими красками — і чорними, і блакитними, і зеленими, усякими, усякими, наряжу тебе у шовк та в золото, посажу тебе на золотім кріслі, мов кралю, і довго, довго, поки вмру, все любоватимусь тобою. Та чи вмру ж я коли-небудь? Ні, я ніколи не вмру! Коли ти будеш зо мною, то смерть не посміє і в хату нашу заглянуть.» [№6]* У цих словах парубка узагальнений образ мрій і бажань кожного селянина.

Використовує автор ще й пісні та колядки, для того щоб читач зміг якнайглибше пропустити через себе прочитане, ознайомитись з народними піснями:

КОЛЯДКА

Бачить же Бог, бачить Творець,
Що мир погибає,
Архангола Гавриїла
В Назарет посилає.
Благовістив в Назареті —
Стала слава у вертепі.
О, прекрасний Вихліємe!
Отверзи врата Едема.

Хазяйка: Зоря з місяцем над долиною
Пострічалася;
Дожидалася до білої зорі,
Не діждалася;
Я додому прийшла, гірко плакала,
Не молилася, —
Нерозумная, неутішная,
Положилася.

Стеха.Через гору піду,
Скриюсь за горою...
На біду,
Де піду,
Козаки за мною.

Шевченко з точність зміг передати атмосферу тогочасної епохи, використовуючи як народну лексику так і фольклор.

Цю ідею пізніше підхопив і розвинув І.Нечуй-Левицький. Його твір **«Голодному й опеньки м'ясо» (1887р.)-** це міщанська комедія-водевіль на 2 дії.

Комедія знайомить нас із звичаями та побутом тогочасної доби, також у творі велика кількість назв українських страв, використано чимало фразеологізмів, діалектизмів та приказок.

Зокрема **лексика на позначення їжі**: паляниця,маковники, коржики з мигдалями, курка,вишнівка, сало, каша,борщ з м'ясом, печене порося ,гусятина ,вареники зі сметаною,ковбаса,куліш,юшка з м'ясом, чай з бабегами та медяниками, пироги з печінкою,перцівка.

Фразеологізми: аж за вухами лящить, сім п'ятниць на тижні, соломяна хазяйка, як з клоччя батіг(у значенні дурна), як собака цибулю ,конопляна хазяйка(у знач. лінива), язик як колода,у кишенях вітер свистить, ніде правди діти,не знаю де й очі діти, верзе чорти батька зна що, купи не держиться, підвів під монастир та ін..

Діалектизми: вітрогон, маковники (пряники), ґвалтувати (кричати, репетувати), завіна (хвороба), сюртук (одяг), при шелепатися (прийти), настираєшся, невратлива, фляки(їжа) та ін.

Приказки: Смішки з бабиної кішки,а їсти хочеться. Говори до гори.

Опис інтер'єру майже відсутній, на початку першої дії автор пише*: «...убога кімната,двоє простих ліжок,стіл на два прості стільці» [№1];* на початку другої: *«Та сама кімната,що і в першій дії,тільки краще обставлена. Стоїть гарненький стіл, стільці;на застеленому столі букет» [№1].*

Атмосфера епохи зображена через поведінку героїв. Читач знайомиться з українською **лайкою**: «Гм,гм. Коли б мені не такі капосні квартиранти. Гм…гм…Ви тих голодранців , торботрусів попрогоньте ік бісовій матері…»*[№1]* (епізод,коли Дармостук давав пораду вогульській щодо поведінки квартирантів).

Отже, ідеї народництва та використання етнографічних елементів у творчості було закладено саме Т.Г.Шевченком. Як продовжувачем його поглядів пізніше в українській літературі постав І.Нечуй-Левицький. Опираючись на фольклор нашого народу,авторам вдалося зрозуміло,точно та доступно передати атмосферу тогочасної епохи через зображення звичаїв та обрядів, через лексику героїв. Цим самим залишивши по собі важливий матеріал для вивчення етнології та народництва .

ЛІТЕРАТУРА

1. Нечуй-Левицький І. Вибрані твори у 3т. - Сакцент Плюс – Т. 2. - 2008 р. 512 ст.
2. Огієнко І. Тарас Шевченко/ Упоряд. М. С. Тимошик. — К.: «Наша наука і наша культура», 2002. — 440 с. — («Рукописна спадщина». Т.2)
3. Приходько І. Ф. Українська ідея у творчості І. Нечуя-Левицького. Львів, 1998.
4. Річицький А. Тарас Шевченко в світлі епохи. — Х., 1923. — 196 с.
5. Синявський О. Елементи Шевченкової мови // Культура українського слова 1. Х.; К., 1931
6. Тарас Шевченко. Зібрання творів: У 6 т. — К., 2003. — Т. 3: Драматичні твори. Повісті. — С. 23-54.

Тоцька С.Ю., ст. ЧНТУ

Чернігівський національний технологічний університет

АРХЕТИПИ УКРАЇНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ І СУЧАСНЕ МИСТЕЦТВО

Естетико-культурологічне дослідження міфопоетики у розвитку традиційних видів українського мистецтва, актуалізує аналіз етнокультурної символіки у межах неоміфологізму в художній творчості. Висуваєтьсямета простежити ланцюжок, що пов'язує символи минулого та символіку сучасності, яка зокрема використовується і у модерній художній культурі. У зв’язку з цим, я тезово розгляну особливості сучасної міфопоетичної свідомості.

В кожній культурно−історічній епосі поняття і значення «міфу» розглядалося по-своєму, але так чи так міфопоетика знаходила відображення в поезії, музиці, живопису. Міфопоетичні символи завжди відігравали важливу роль у культурній історії людства. Можна сказати і так, що міфи, які є по суті символічними за формою і змістом, у певному сенсі завжди були складовою різних видів мистецтва, бо міфом само по собі є художнє зображення дійсності в його умовних, ідеалізованих, естетико-символічних вимірах.

Українська міфологія — одна з ланок загальнослов'янської і світової міфології. Корінням своїм вона сягає у сиву давнину, в далекі доісторичні і дохристиянські часи. Ще до прийняття християнства східні слов'янські племена

витворили свою багату міфологію, що базувалася на народних віруваннях, які носили анімістично-магічний характер.

Якщо задаватися метою проаналізувати семіотичну структуру міфу крізь призму психології, то виявимо там безліч символів і алегорій, які виступають через різне співвідношення свідомого і несвідомого, що у результаті призводить до встановлення деякої рівноваги в трактуванні світу і гармонійній розв'язці міфологічної оповіді.

Наприклад, символ Світового Дерева в міфологічних уявленнях багатьох народів, зокрема, і українців, слугував своєрідним зразком космоустрою, переходом від хаосу до упорядкованого світу. Відомо, що ставлення до землі українських селян межувало з її обожнюванням, її величали Святою та Матір'ю, що відобразилось в архетипі Матері-Землі, Берегині, культі Жінки, Богородиці в українській культурі.

Міфопоетичні образи співвідносяться із світосприйняттям народу, відображаючи "симфонізми" і "кольори" народної душі. Зокрема, М.Грушевський наводить приклад редукованого космогонічного міфу про те, як птахи дістали з дна моря жовтий пісок та блакитний камінь - предмети, кольори яких символізують особливості світовідчуття українців, стали знаковими на державному прапорі і в українській образотворчій кольористиці.

Характер міфотворчості має архетипічну основу. Міфотворчість у мистецтві виступає як зорове опредметнення, вираження у вербальних образах, в оповідях, письмових та музичних джерелах тих або інших архетипів, які живуть і діють усередині людини на рівні колективного позасвідомого. Але як саме міфопоетична символіка відображається в художній культурі сучасності?

Згадаємо, що вітчизняне мистецтво революційної доби 20-го століття через свій соціальний міф соцреалізму створило нову, уявну та ілюзорну дійсність. Не винятком був і кінематограф як найбільш масовий і популярний вид мистецтва. Альтернативною в цьому плані була творчість Олександра Довженка. Український кінорежисер та письменник у своїх творах використовує традиційні міфологічні символи води, землі, вогню, що досить виразно простежується у його творчій спадщині. Про це свідчать вже самі назви його фільмів: «Земля», «Україна у вогні», «Зачарована Десна». Наприклад, у кіноповісті «Зачарована Десна» Довженко прагне якнайглибше осягнути внутрішній світ маленького Сашка, збагнути життя його духу в оточуючому середовищі. Простір Десни заповнений рухами, пахощами, створюючи цілісні образні картини, що колись так вразили маленького хлопчика. Весь світ є для нього джерелом захоплень. У «Зачарованій Десні» митець розкриває умови та причини міфопоетичного світосприйняття героя, життєві витоки міфопоетичного погляду на світ, з його символічними формами у фольклорних маніфестаціях архетипів.

Одним з найцікавіших елементів міфопоетичної символіки, що широко розповсюджений в наш час, є писанка. Її історія сягає сивої давнини і пов'язана з релігійними уявленнями первісних людей, зокрема з поклонінням плодоріддю, з ритуалом величання весняного відродження життя на землі. Писанкове яйце символізує сонце і відродження, у такому значенні воно відоме всім народам

світу. У дохристиянські часи писанка виконувала роль оберега. Символічних малюнків у писанці нараховується понад сто.

Сучасне мистецтво часто виходить на реконструкцію міфопоетичної символіки, утверджуючи неоміфологічні форми. Так, чернігівський художник Володимир Подлевський у своїх роботах, звертаючись до сучасної міфопоетики, створює цілісний художній комплекс *«архітектура і душа».* До *"органічної архітектоніки"* художник приходить підчас творчих студій у Гурзуфі, де краєвиди були інтерпретовані як символи щастя. До *символіки душі* Володимир теж прийшов від архітектури. Спочатку це було із середини осяяне вікно, яке символізувало світіння чи навіть горіння чистої душі, що проживає в невибагливому будинку. Потім з'явилися дзвони, човни, кулі, колеса...*Дзвони* лунають у "Храмі", у "Вічності", у "Народженні". Це символи "другого народження" людини, пробудження її душі. *Човни* на картинах Подлевського - це справжні кораблі безсмертного духу, ковчеги вічності. Сприймаються вони також архітектурно - як будинки душ, які "у човні часу" мандрують по невизначеному й безмежному простору. *Кулі і колеса* ще з часів естетики Відродження мали символічне значення, позначаючи архітектоніку Космосу, вічний рух і найвищу досконалість форм. *Птахи* у неоміфології митця - різні як люди, а люди з душею птаха стають янголами. Так відбувається ре – і переінтерпретація міфопоетичної символіки у сучасній художній творчості, народження неоміфології.

З точки зору психології міфотворчість у мистецтві виступає як зорове опредмечування, вираження у вербальних образах, в оповідях, писемних і музичних джерелах тих або інших архетипів, які живуть і діють усередині свідомості людини. Вся історія українського мистецтва просякнута сакральними архетипами, сигнатурами, знаково-смисловими системами, що організують духовно-естетичний простір художньої образності. Сучасні митці все частіше звертаються до мистецьких сигнатур та міфопоетичної символіки, що ми і розглянули на прикладах творчості кінорежисера О. Довженка, художника В. Подлевського, українського писанкарства.

Український народ має одвічні корені міфопоетичного світоуявлення, які є історично значущим і естетично непорівняним надбанням нашої нації. Подальше вивчення міфопоетичної символіки ще більше поглибить знання традицій та уявлень наших пращурів, стимулює творчі ідеї для створення нових шедеврів художньої культури, зберігаючи і етнокультурно насичуючи духовне життя сучасних українців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Личковах В.А. Слов'янський Sacrum – скарбниця Європи: Наукові та публіцистичні праці із славістики, україністики. культурологічної регіоніки / В.А. Личковах. – Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет ім. Т.Г.Шевченка, 2010. -144с.

2. Личковах В.А. Філософія етнокультури. Теоретико−методологічні та естетичні аспекти історії української культури/ В.А. Личковах.− К.: Вид. ПАРАПАН, 2011. −196с

3. Універсальні виміри української культури/ за ред. О.С. Кирилюка.− НАН України. Укр. філософ. Фонд. Центр гуманітар. освіти. Одеська філія. − Одеса: Друк, 2000.- 216с.

Колесник Олена Сергіївна
кандидат філософських наук, докторант

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтва

АРХЕТИПНА СИМВОЛІКА КАРТИНИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА «КАТЕРИНА»

Чи не найбільш символічно навантаженим твором Тараса Шевченка є виступати загальновідома картина «Катерина». Це полотно не можна розглядати як додаток до однойменної поеми: на живописному полотні відсутня вся профанна конкретика і, навпаки, введені відсутні в поемі сакральні елементи.

В центрі знаходиться постать самої Катерини. Вона зодягнена в національне дівоче вбрання, в якому переважають білий та червоний кольори; коси Катерини додають чорний. Ці три кольори можна розглядати як символи трьох рівнів міфопоетичного Космосу (земля, небо, підземний світ). Вінок виступає образом круглого купола неба, що накриває землю, а також вічного повторення соціальних та космічних циклів.

Крім вертикалі, утвореною постаттю Катерини, в око впадає є також горизонталь, що поділяє верх та низ, небо та землю. Це перехрестя розділяє картину на чотири частини.

Права сторона маркована позитивно. Практично всюди у індоєвропейців праве розглядається як «своє», ліве – «чуже»; Шевченко не відступає від цього канону. В правій верхній чверті ми бачимо гілля дубу – світового дерева, захисника, а інколи навіть «двійника» чи предка людини.

В правому нижньому куті, під дубом, ми бачимо сидячого на землі Українця в білому одязі. Як і в зовнішності Катерини, підкреслена його національна типовість, до того ж, він схожий на самого Шевченка. Білому одягу Українця відповідає його мирна справа: він обробляє березові (ще одне сакральне дерево) цурки, перетворюючи священну деревину на господарчий виріб. Це забезпечує зв’язок «культура – натура», причому не як протистояння, а як взаємне збагачення, надання матерії форми. До мирної праці на землі відсилають також граблі та вили, що стоять обіч Українця.

Ліва половина картини символічно втілює «чуже». Те, що постать Катерини розвернена саме в цьому напрямку, підкреслює зміну її долі.

Головною постаттю тут є Вершник, що скривається в імлі. Його чужість наочно виражена темним, цупким «штучним» костюмом, який протистоїть природності Катерини та Українця. Його динамічна поза, військова форма та шабля контрастують зі статичністю та миролюбністю оточення. Вершник на очах розчиняється у пилюці, як Вогняний Змій, згубний коханець дівчат та

молодих удів. В цьому ж лівому верхньому куті ми бачимо вітряк, який у народних оповідях нерідко пов'язувався з чортами. Ця ж «потойбічність» відмічає й лівий нижній кут, позначений постаттю песика. В міфопетиці це амбівалентна істота, пов'язана за потойбічним світом. Але у Шевченка песик не загрожує Катерині, можливо, навіть захищає її.

Песик, який встав на задні лапи, та крона дубу зверху утворюють чітку графічну діагональ. Вона є логічною, оскільки Нижній світ, до якого відноситься пес, у слов'ян присвячений Велесу, споконвічному противнику Перуна, покровителя Верху. Тобто, ми бачимо протиставлення: Перун – Велес, дуб – пес, верх – низ. Своєрідну крапку ставлять зламана гілка дубу біля песика. Це – натяк на порушене дівоцтво, поламану долю. Другу композиційну і смислову діагональ створюють Українець і Вершник, що втілюють такі протилежності як: мир – війна; біле – темне; стабільне – динамічне; традиційне – нове; пасивне – активне, своє – чуже.

Загальна структура картини складається з вертикалі, горизонталі та двох діагоналей. Ця схема є надзвичайно значущою з точки зору міфопоетики, оскільки в ній сполучаються символи трьох рівнів та чотирьох напрямків світу. Найголовнішим у ній є центр, п'ятий елемент, втілення сутності світу. На картині усі ці лінії – вертикаль, горизонталь, дві діагоналі – проходять через утробу Катерини, акцентуючи її дитя, яке й стає тим самим Центром. Таким чином, іконографія картини не тільки не ілюструє однойменну поему, але й прямо протистоїть її заземленій трагічності.

Отже в образі «Катерини» перед нами постає досконале, водночас символічне і наочне, зображення міфопоетичного Космосу в його неповторному національному прочитанні.

Конюшковер К.Є., ст. ЧНТУ

Чернігівський національний технологічний університет

КАТЕРИНА, ЯК ОБРАЗ УКРАЇНИ

Тарас Григорович Шевченко — великий поет, один із найвизначніших у світовій літературі титанів духу. У своїй творчості він розробляє притаманні людській культурі теми та проблеми, які прийнято називати архетипічними. Тема мадонни, жінки, матері була для його творчості однією з провідних.

В образі Катерини Т. Шевченко змальовує жінку-страдницю, жінку-матір, відштовхнуту людьми й родиною. Це ніби символ України-матері, що страждає за свою долю:

«Чого ж смутна, невесела.
Заплакані очі?
У латаній свитиночці,
На плечах торбина,
В руках ціпок, а на другій

Заснула дитина.» [2, с. 102]

Образ жінки-покритки стає ключовим у його творчості, оскільки цей образ взагалі є визначальним для національного поетичного мислення, є втіленням долі України. Мати — це вічна цінність, бо саме на ній тримається життя, основою якого вона є. І Шевченко силою свого генія створює надзвичайно глибокий образ матері-страдниці, української жінки з усіма її переживаннями й щирим коханням.

Коли читаєш твори Шевченка, починаєш розуміти, яким згустком болю була для поета жіноча доля, ніби то каменем у горлі постало для нього це питання. Він, здається, зібрав у своєму серці воєдино всі страждання поневолених і скривджених жінок, їх відчай, надії, прагнення та сподівання. Зібрав, щоб схвильовано розповісти про них цілому світові. Одним з перших жіночих образів у Т. Шевченка стала Катерина з однойменної поеми, прообразом якої була кохана поета Оксана Коваленко – трагічна доля якої була описана Шевченком, у багатьох його творах, доля усіх жінок, що «німі на панщину ідуть і діточок своїх ведуть».

У літературі до часу написання «Катерини» було багато творів на тему зведення простої дівчини паном-спокусником. Серед західноєвропейських письменників твори на цю тему написали С. Річардсон «Клариса», Д. Крабб, Й. Фосс та інші. У російській літературі про трагедію селянської дівчини, зведеної паном, розповідається в повісті М. Карамзіна «Бедная Лиза» та в творах його наслідувачів — Є. Баратинського (поема «Эда»), П. Романовича (поема «Обольститель»), О. Суходольського (поема «Эмилия»), Є. Розена (поема «Марина») тощо. У названих творах Баратинського та Суходольського, як і в «Катерині», ця тема ускладнюється іншою — про коханця-чужинця. Можна побачити подібність деяких основних моментів у розвитку змісту в «Катерині» і повісті М. Карамзіна (від'їзд офіцера-спокусника на війну; пізніша зустріч героїні із спокусником, який зрікається її; самогубство героїнь, що топляться в ставку). [2, с. 613-617]

Катерина — образ справжньої української дівчини з народу, істоти із щирою й відкритою душею, яку так підло зрадили.

Поет дуже поетично змальовує щире кохання дівчини до «москалика»:

«Не слухала Катерина
Ні батька, ні неньки,
Полюбила москалика.
Як знало серденько.» [2, с. 93]

Чим Катерина, не образ всієї України? Молода, змучена долею, обманута «москаликом» дівчина, що наклала на себе руки через немилість коханого, батьків та звичайних людей, на яких нібито не акцентується увага. Якщо просто перелічити дійових осіб поеми, виявиться, що їх трохи більше, ніж здається на перший погляд. Звісно, це Катерина, панич, батьки дівчини, син, але не лише вони. Є ще «люди», безіменні, але численні, ставлення яких до події й визначає долю нашої Катерини. Якби не було «людей», батьки, що любили свою дитину, не вигнали б її з дому. «Люди» — це непросто люди, це сума невідомих особистостей, які уособлюють «моральні» традиції.

Також поет загостює увагу на соціальній та національній нерівності жінок, селян, українців загалом. Саме через таку несправедливість були зламані долі головних героїнь поем «Катерина» та «Наймичка». Така несправедливість відкритим текстом засуджується Т.Г. Шевченком і в інших творах.

Чи не помічаємо ми схожості з сьогоднішнім днем, поеми «Катерини», що написана у кінці 1838 – початку 1839 року(Непрямим підтвердженням правильності датування поеми є висловлена в літературознавчих працях гіпотеза про можливість генетичного зв'язку між «Сердешною Оксаною» Г. Ф. Квітки-Основ'яненка та «Катериною» Шевченка [1, с. 37-39]), та опублікована в Кобзарі в 1840 році. На мою думку, зараз як можна краще, видніється ця ниточка схожості нашого життя і долі багатьох жінок у творчості Шевченка. Чи не повертається зараз все туди, від чого так тікали люди? Чи не загнали ми себе, як Катерина, у глухий кут?

Навряд великий поет, хотів, щоб саме Катеринину долю перейняла на себе вся його квітуча країна, всі його вірні діти. Читаючи його вірші, не покидає враження, що він пророк. Він нібито попереджає всю країну «Кохайтеся, чорнобриві, та не з москалями…»

ЛІТЕРАТУРА

1. Івакін Ю. О. Коментар до «Кобзаря» Шевченка: Поезії до заслання. — К., 1964.
2. Тарас Шевченко. Зібрання творів: У 6 т. — К., 2003. — Т. 1: Поезія 1837-1847. — С. 763.
3. Чалый М. К. Жизнь и произведения Тараса Шевченка. — Киев, 1882.

Файзулліна Г.С., асп. НАКККіМ

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

ТАРАС ШЕВЧЕНКО ЯК ХУДОЖНИК І ПОЕТ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЇ

Тарас Шевченко – геніальний репрезентант української культури. Його естетична душа втілює в собі дві культурні іпостасі: одна з них – поетична, друга – художньо-мистецька. Відомо також, що Т. Шевченко був одним з найкращих українських граверів XIX століття. Але у масовій свідомості Тарас Григорович більш відомий своїми поетичними творами (поеми «Сон», «Гайдамаки», вірші «Як умру, то поховайте», «Катерина», балада «Причинна» та ін.) ніж мистецькими полотнами («Дари в Чигирині», «Старости», «Церква всіх святих Києво-Печерської лаври», «Циганка-ворожка» та ін.). Разом з тим не можна сказати, що якась одна з його художніх іпостасей превалює, натомість, вони взаємопроникні й взаємодоповнюючі, утворюючи неповторний естетичний синтез, адже «живопис – це німа поезія, а поезія – промовляючий

живопис». Словесні образи й картини буття українського Пророка візуалізуються на його полотнах, утворюючи синестезійне «багатоголосся» .

З точки зору філософії етнокультури у творчості Тараса Шевченка геніально відтворені основні етноархетипи українського народу, що походять від давньослов'янської міфології. Шевченківський «садок вишневий коло хати» став художньо естетичним еталоном етнокультурної образності, змальованим у фольклорно-поетичному просторі українського вечора серед типових картин етноландшафту, роботи і побуту селянської родини. Примітно, що Т. Шевченко використовує для змалювання ідилічної поетичної картини образ «Саду» як архетипу української національної душі та топос «Дому», що позначає власний космос, своєрідну фортецю української духовності [4].

Мистецькою ілюстрацією «хатянських» поезій Кобзаря можуть стати гравюри та акварелі Тараса Шевченка «Хата батьків в Кирилівці» (1843), «Вдовина хата на Україні» (1843), «Старости» (1844), «Селянське подвір'я» (1845), «Хата над водою» (1845), «На околиці» (1845), «Хутір на Україні» (1846). На всіх цих художніх образах присутня типова українська «хата» як прихисток від світового зла, неправди і несвободи, що співзвучно Шевченковому: «В своїй хаті своя правда і сила, і воля!».

Тарас Шевченко був зачудований і бароковою красою українських храмів, хоча його релігійність і досі викликає численні дискусії, тому, наприклад, І. Загребельний називає Тараса Григоровича «християнином без церкви» [2]. Однак у творчості Т. Шевченка етноархетип «Храму» як духовної святині втілився в полотнах «Собор Почаївської Лаври», «Церква всіх святих Києво-Печерської лаври», «В Густині. Церква Петра і Павла», «Воздвиженський монастир у Полтаві», «Костел св. Олександра у Києві», «Мотрин Монастир», «Михайлівська церква в Переяславі» та ін.

Відомо, що Т. Шевченко як офортист брав за взірець і копіював гравюри Рембрандта ван Рейна, проте самобутні Шевченкові офорти на тему українського села, природи, історичної пам'яті мають, на нашу думку, більшу етнокультурну цінність. У 1844 р. Т. Шевченко розпочинає роботу над серією офортів, що ввійшли до альбому «Живописная Украйна». Невипадково митець збирає під однією назвою 6 гравюр різного культурного наповнення, як-то: історичне минуле («Дари в Чигирині»), народний побут, звичаї («Старости», «Судня рада»), фольклор («Казка»), природа «В Києві», історичні пам'ятки України («Видубицький монастир»).

З точки зору філософії етнокультури та естетики синтезу мистецтв в основу офорта «Казка» покладено фольклорний сюжет про те, як чоловік перехитрив смерть, за яким криється гостра сатира на миколаївську солдатчину. Ілюструється типова історія про те, як старий каліка, відслуживши 25 років, утративши на війні ногу, повертається додому, де на нього чатує лише смерть. Цю тему можна розкрити рядками з поеми «Кавказ»: «Не за Україну,/ А за її ката довелось пролить / Кров добру, не чорну. Довелось запить / З московської чаші московську отруту!».

На іншому офорті – «У Києві» – Т. Шевченко змальовує етнографічний краєвид ідилічної місцини біля річки, пронизаний панестетичним відчуттям

природи. Такі етнокультурні ландшафти характерні й для Шевченкової поезії: «Вітер з гаєм розмовляє, / Шепче з осокою, / Пливе човен по Дунаю /Один за водою. / Пливе човен води повен, / Ніхто не спиняє…» («Вітер з гаєм розмовляє»).

З позиції культурологічної регіоніки можна розглядати і живописні полотна із зображеннями шевченківських місць: «Хата батьків в Кирилівці», «В Черкасах», «Будинок Котляревського», «Кам'яні хрести в Суботові», «Богданові руїни в Суботові», «У Седневі». Ці родинні місцевості, дорогі його серцю, є безцінними для історичної та етнокультурної пам'яті України.

Отже, Україна Т. Шевченка як Художника, Поета і Пророка представлена естетично різнобічною – ліричною, багатостраждальною, сатиричною, – але справді «живописною». Крім того, як зазначає Гр. Грабович, «Шевченкова Україна існує в міфологічному, а не історичному континуумі» [1, с.157]. Тому Т. Шевченко як митець і міфотворець з точки зору філософії етнокультури є знаковою постаттю для України, деміургом її національного духу і культурної душі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грабович Г. Шевченко як міфотворець. – Поет як міфотворець. Семантика символів у творчості Тараса Шевченка. Переклад Соломії Павличко / Г. Грабович – Радянський письменник, К., 1991; 1998. – 211 с.
2. Загребельний Ігор. Християнин без церкви [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/monitoring/religious_digest/42189/
3. Литвин Юлія. Шевченко-офортист [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www.ualogos.kiev.ua/fulltext.html?id=298
4. Личковах В.А. Філософія етнокультури: Теоретико-методологічні та естетичні аспекти історії української культури / В.А. Личковах. – К.: ПАРАПАН, 2011. – 196 с.

Семак О.В, студ. ЧНТУ

Чернігівський національний технологічний університет

ТАРАС ШЕВЧЕНКО – ВИДАТНИЙ ПОРТРЕТИСТ

Найвагоміше місце в розвитку української культури посідає Тарас Григорович Шевченко, який увійшов в історію, як письменник, художник та загалом особа, яка залишила надзвичайну спадщину українському народові.

Ще з дитинства у Тараса Шевченко було виявлено хист до малювання і перший портрет, який він намалював був портрет його батька.

Значний вплив на митця, як портретиста справляє навчання у Петербурзькій академії мистецтв (1838-1842). Тут митець продовжував писати акварельні портрети (юнкера, А. Лагоди та ін.). Два з них восени 1839 р. були експоновані на великій академічній виставці. Необхідно відзначити, що його

портрети поєднують єдність і гармонію зображення зовнішніх і внутрішніх якостей людини. Протягом жовтня — грудня 1843 року перебував у Яготині в Рєпніних, де на замовлення Олексія Капніста виконав дві копії з портрета Миколи Рєпніна (оригінал намалював швейцарський художник Й. Горнунг)[3].

У художній спадщині Т.Г.Шевченка налічується близько 150 портретів. Малюючи їх, він працював у різних техніках: малюнок, акварель, живопис маслом, сепія, офорт. Досить багатосторонньо Т.Г.Шевченко розвивається у жанрі портрету, оскільки малює людей у повний зріст, по пояс, погрудні портрети, автопортрети. З творів, написаних олійними фарбами, особливо цікаві жіночі портрети, створені у 1843-1847 рр. Це портрети Маєвської, Кейкуатової, Горленко, Ганни Закревської. У кожній своїй картині творець намагався підкреслити гармонійну сутність портретованої особи, показати всі її позитивні риси, розкрити її душу.

«Я был с Шевченко самый близкий друг, — згадував пізніше Ф. Пономарьов. — В конце 1830-х и в начале 1840-х годов мы были неразлучны почти ежедневно. Он жил на Острову... дом Аренста, а я в Академии художеств, где имел мастерскую, данную мне за успехи в рисовании и лепке. Эта мастерская (бывшая старая церковная ризница) состояла из одной комнаты с антресолями. На этих антресолях мой бедный Тарас помещался во время тяжкой своей болезни, поглощавшей наши скудные средства. В это самое время он написал с себя масляными красками портрет и подаренный мне торс св. Севастьяна с натуры, в классах Академии» [2, с.60].

Майстерність Брюллова захоплювала Тараса. За порадою вчителя він копіював його малюнки: «Голова матері» (деталь з картини «Останній день Помпеї»), «Перерване побачення», «Сон бабусі і внучки», акварельна копія з олійного портрета І. Крилова. Копіювання не завадило розвиткові власної творчої манери юнака [1; с. 161-173].

Перебуваючи у плаванні по Волзі, художник не залишав свою улюблену роботу і продовжував малювати. Серед праць, зроблених у цей період збереглись портрети К. Н. Козаченко, Т. З. Єпіфанова, П. М. Комаровського, Є. О. Панченка, Н. А. Овсянникова. Відомо, що художник виконав ще дванадцять портретів мешканців Нижнього Новгорода. Ці портрети досі не знайдені.

Аналізуючи цикл нижегородських портретів найбільш виразнішим є автопортрет Шевченка 1857 року, який творець подарував М.С.Щепкіну У його колекції також можна знайти портрети російського вченого-зоолога і мандрівника М. О. Сєверцова (1859) та портрет дружини колишнього ректора Київського університету— М. В. Максимович (1859). Цінність портретів майстра полягає у його здатності розуміти внутрішній світ особи, яку він малював. Митець постійно вдосконалював свої навички в образотворчому мистецтві і же за життя Шевченко мав заслужену славу видатного портретиста.

Досить цікавим є той факт, що Т.Г.Шевченко завжди робив записи у своєму щоденнику, з яких можна дізнатися ставлення автора до портретованих осіб. 1833 року він намалював портрет поміщика Павла Енгельгардта (акварель; оригінал, датований автором, зберігається в Національному музеї Тараса

Шевченка в Києві). Одна зберігається в Державному музеї Т. Г. Шевченка у Києві, а друга — в Ермітажі [4, с.101].

На сьогоднішній день, відомо більше 50 автопортретів Шевченка (графічних і живописних). Перший автопортрет майстер створив через 2 роки після звільнення з кріпацтва, що являє собою юнацький портрет художника, написаний у 1840 році, а останній – за кілька днів до смерті художника. Серед автопортретів відомі нам такі: у темному костюмі, в шапці та кожусі, у світлому костюмі, зі свічкою, що датуються 1860 роком. Загалом у своїх портретах він висловлює свою любов, щире ставлення до Академії мистецтв, що дала йому сильний поштовх для вдосконалення свого мистецького таланту.

Після визнання митця, як видатного гравера, він почав виконувати портрети у техніці офорта. Цей період його творчості припадає на 1860-1861 роки, коли Т.Г.Шевченко перебував в Петербурзі. «Вечір в Альбано» один із найвідоміших портретів виконаних у жанрі офорту, ще до них необхідно віднести такий, як «Старець на кладовищі. Митець поряд із зовнішньою схожістю людині завжди намагався відображати її внутрішній світ, її інтереси, соціальний стан. Протягом вересня 1859 – вересня 1860 років Т.Г.Шевченки робить такі офорти «Сама собі в своїй господі», «Мангишлацький сад», «Вірсавія» , два автопортрети тощо.

Отже, творчий шлях Шевченка – це шлях видатного, всебічно обдарованого художника, який з однаковою самовідданістю творив і в портретному, історичному, побутовому та пейзажному жанрі.

ЛІТЕРАТУРА

1.Гінзбург 1. В. Шевченко і брюлловська школа. — В кн.: Збірник праць дев’ятої наукової шевченківської конференції. К., 1961

2.Т. Г. Шевченко в воспоминаниях современников, с. 60.

3. Тарас Шевченко. Повне зібрання творів у десяти томах. К., Вид-во АН УРСР т. VII, кн. І, № 2

4. «Радянське літературознавство», 1939, № 4

СЕКЦІЯ 3. ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ КОБЗАРЯ

Мехед І.Л., студ. ЧНТУ

Чернігівській національний технологічний університет

АВТОБІОГРАФІЗМ У ЛІРИЦІ Т.Г.ШЕВЧЕНКА

Т.Г.Шевченко - видатний поет, художник, політичний діяч, людина зі складною долею, сповненою злетів і падінь. Маючи можливість стати відомим художником і жити в достатку та вільно, Тарас Григорович обрав тернистий шлях патріота, борця за свободу українців. Особисте життя поета було гірким та сумним. І все це не могло не відобразитися в його творчості.

Мета нашого дослідження: проаналізувати віддзеркалення фактів життєвого шляху Тараса Шевченка в його творчості.

Вже перші сторінки «Кобзаря» відкривають перед нами, дитинство маленького Тарасика. Твір «Як би ви знали, паничі…» [1, с. 472] повертає нас на початок того нелегкого життя майбутнього генія. Читаючи твір, ми розуміємо, що маленька дитина не бачила нічого, крім тяжкої роботи, лютого зла, яке жило в маленькій хатиночці край села, та гірких сліз.

Дізнавшись про раннє дитинство майбутнього поета, перегортаємо сторінку далі і знайомимося з таким твором, як «Мені тринадцятий минало» [1, с. 34]. Дивує багатство внутрішнього світу цієї тринадцятирічної дитини. У цьому віці все навколо повинно бути для людини справжнім щастям, а для Тараса - це лише сльози. Але все-таки на хвилинку над хлопчиком з’являлось «господнє небо». Ось як це відображено в творі: «Мені так любо, любо стало…», [там само] Та блаженний рай був недовго: «недовго сонце гріло…запекло, почервоніло і рай запалило». До гіркого висновку доходить поет:

Чому Господь не дав дожить
Малого віку у тім раю.
Умер би, орючи на ниві,
Нічого на світі не знав,
Не був би в світі юродливим,
Людей і бога не прокляв! [там само]

Життя великого поета насправді було дуже тяжким, але на весні 1938-го року доля посміхнулася Тарасу Григоровичу. Карл Брюллов і Василь Жуковський вирішили викупити молодого художника з кріпацтва. Цей факт біографії знайшов відображення у посвяті до відомої поеми «Катерина» : « Василию Андреевичу Жуковскому на пам'ять 22 апреля 1838 года » [1, с. 17].

Наступні сторінки книги відкривають внутрішній світ уже дорослої людини. Яскравим прикладом є триптих «Доля», «Муза», «Слава» [1 с.498-499]. Роздуми про минуле тісно переплетені тут з перспективами майбутнього

тяжкого шляху. «Ти не лукавила зо мною» [1, с.498], - звертається Кобзар до своєї долі, в цих словах відчувається таємна подяка за минуле і прийняття майбутніх випробувань, готовність іти призначеним шляхом:

Ходімо ж, доленько моя,

Мій друже вбогий,нелукавий! [там само].

Найтяжчі моменти свого життя: заслання, відірваність від рідної землі, приниження, заборона творити – відображені в «захалявних» віршах Т.Шевченка. Сповненою тугою і стражданням є поезія «Лічу в неволі дні і ночі» [1, с.462]. Тут тяжкі життєві реалії переплетені з неймовірним внутрішнім, душевним переживанням:

І я кривавими сльозами

Не раз постелю обмочу [там само].

Однак усі страждання пересилювали мрії побачити рідну землю: «Може, ще я подивлюся на мою Україну» [там само]. І, мабуть, у нагороду за цю невтрачену віру мрії Шевченка здійснилися.

Та ми перегортаємо наступну сторінку «вічної» книги, яка починається поезією-посланням «До Основ'яненка » [1 с. 48]. Епіграфом до цієї сторінки і взагалі до всього життя Тараса Григоровича можуть слугувати слова :

Наша дума,наша пісня,

Не вмре, не загине…[там само].

Ми відчуваємо, з якою гордістю й щедрістю написані ці рядки. Багато творів Тараса Григоровича показують усьому світові, що найвища цінність поета - його Україна та український народ. Мрії про кращу долю Батьківщини майже не давали часу на мрії про власне життя. Але серед усіх творів Шевченка яскраво виділяється поезія «Не молилася за мене», в якій автор розмірковує над особистим життям. Він показує своє дитинство і мріє про спокійну долю, про

Одну хатиночку в гаю,

Та дві тополі коло неї,

Та безталанную мою,

Мою Оксаночку… [1, с. 464].

Проте не склалося. Пройшов тернистий шлях Великий Кобзар, ніде не знайшов прихистку від життєвих бур. Але витримав. Не зламався. Став символом незламності духу, патріотизму, сильної волі, непереборної віри у світле майбутнє – тих якостей , які так необхідні кожному з нас і нашій неньці – Україні сьогодні перед загрозою серйозних випробувань. Отож, звертаймося до Тараса, до його автобіографічної лірики і черпаймо з неї силу й наснагу.

Література:

1.Т Шевченко Кобзар / Т. Шевченко. – К. : Радянська школа, 1987 – 607 с.

Погребець О. М., ст. ЧНТУ

Чернігівський національний технологічний університет

ІДЕЙНО-ПОЕТИЧНА СПАДЩИНА Т. ШЕВЧЕНКА ЯК НАСТАВНИКА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

XIX століття – один з чергових нелегких етапів в історії існування української державності. У період складної політичної, соціальної ситуацій, які склалися під час російського самодержавного гніту на теренах існування українського народу, постать Тараса Григоровича Шевченка не може залишатися не поміченою. Щирий Син свого народу, Великий Геній, Духовний Батько та Наставник нації, яка споконвіку чекала на того, хто вкаже на істинний шлях у складному коловороті подій утвердження самобутності вольового народу [1; с. 113].

Т. Шевченко є особистістю , поетична спадщина якої виступає неповторним феноменологічним явищем на історико-культурному просторі не лише українського, але і світового вимірів. Знаковою особливістю творчої спадщини поета є виплекана на основі переспівів біблійних псалмів та інтерпретації ментально-культурних здобутків народної творчості, національна ідея. Остання нерозривно пов?язана зі свободою кожної особистості і, відповідно, нації в цілому від будь-якого гніту, ущімлення людини іншою людиною; з розвитком національної та соціальної самосвідомості українського народу. Т. Шевченко вважається першим, хто сформулював суспільну ідею на основі інтерпретації минулого досвіду народу [2; с. 316].

Немає більшої рушійної сили в розвитку нації аніж самовіддана любов до своєї Батьківщини. Саме силою революційного слова Тарас Шевченко відроджував незламний дух України. Красномовні, ідилічно насичені описи природи Шевченка вселяють надію на світле майбутнє, на перспективу, яка очікує кожного патріота своєї землі:

…світає. Край неба палає;
Соловейко в темнім гаї
Сонце зустрічає.
Тихесенько вітер віє,
Степи, лани мріють,
Між ярами над ставами
Верби зеленіють.

Віра в незламні сили свого народу, самовіддана любов до Батьківщини, боротьба і вічні прагнення до революційних зрушень силою слова, прагнення до вираження народних переживань – це основні компоненти творчості Т. Шевченка, які «живлять» національну свідомість. І це стосується не лише української нації, поетична спадщина та ідеї Генія не мають обмежень кордонами країн. Свідченням цього є «Заповіт», перекладений багатьма мовами світу. Як ніколи оптимальними є поезії та думки Шевченка на сучасному етапі розвитку країни.

Вірші поета не можуть залишити байдужою жодну людину і справляють значний вплив на переосмислення національних уподобань і своєї ролі в процесі самоідентифікації та відродження нації.

ЛІТЕРАТУРА
1. Грушевський М. З історії релігійної думки на Україні. – Львів, 1925. – 192 с.
2. Дзюба І. Тарас Шевченко. – К.: Альтернативи, 2005. – 704 с.

Пучка В.С., студ ЧНТУ

Чернігівський національний технологічний університет

УКРАЇНСЬКИЙ РОМАНТИЗМ У ВІРШАХ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

У своїй поезії Тарас Шевченко подає повнокровний образ християнського світу українців, в основі якого, як і у вченні самого Христа, – любов, всепрощення, милосердя, великодушність. Ці почуття наповнювали життя вищим смислом, особливою гармонією. Тому у молитовно-благальному звертанні поета до Бога звучить прохання:

Мені ж, мій Боже, на землі, Подай любов, сердечний рай! І більш нічого не давай! («Молитва»)

Мирна хліборобська праця в гармонії з оточуючою природою, благодійний світ матері й дитини як найвищі цінності й ідеали українців, що найлаконічніше зображені Т. Шевченком в ідилії «Садок вишневий коло хати», були немислимі поза свободою. А тому поривання до волі, прагнення до свободи були в українців одвічними. Саме тому селянські повстання й війни Т. Шевченко трактував як справедливі, оскільки народ боровся за волю, честь, гідність («Гамалія», «Іван Підкова», «Гайдамаки» та ін.).

На ідеалах добросусідства ґрунтувалися не лише морально-етичні, а й суспільно-політичні прагнення українців:

А всім вам вкупі на землі Єдиномисліє подай І братолюбіє пошли.

(«Молитва»)

Почуття роду, родини виростало в українців із шанування громади, товариства. Громада формувала моральні, етичні норми, що вважалися законом. Порушення встановленого способу життя зумовлює, наприклад, вирок матері в поемі Т. Шевченка «Катерина».

Характеристику народу Т. Шевченко доповнив і своєю самохарактеристикою. У своїй особі Т. Шевченко змалював український народ як такий, що за своєю інтелектуальною висотою почувався рівним у світовій родині і представив українців як націю з державними намірами та інтересами.

Однак, виявивши національні ідеали, охарактеризувавши позитивні риси свого народу, Т. Шевченко не ідеалізує його, не підносить над іншими народами, а говорить і про те негативне, що заважає українцям у їхньому розвиткові. Нас просто не існує без Шевченка. У ньому вся історія наша, все буття і всі наші мрії. Кому не відомо: Україна — це Шевченко, Шевченко – це Україна.

Шевченко для нас близький, рідний.

Разом з тим Шевченко — завжди попереду. До нього треба зростати все життя. І сьогодні він для нас необхідніший, ніж будь-коли. Необхідні його правдивість, пристрасть, внутрішня сила та невситима жага свободи.

Кусок В.О., студ. ЧНТУ

Чернігівський національний технологічний університет

ХУДОЖНЯ ТРАНСФОРМАЦІЯ ВНУТРІШНІХ КОНФЛІКТІВ У ПОЕЗІЯХ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Спробуємо розглянути один аспект справді незвичайного Шевченкового слова. Натхненного Слова неповторної особистості, що в умовах, далеких тоді від норми, характерної, наприклад, для західноєвропейських країн, в умовах російського самодержавного абсолютизму, в умовах поневолення українського народу, який у часи Т. Шевченка остаточно втратив будь-які ознаки самостійницького життя, у цих, без перебільшення, несамовитих умовах, робить вибір. Вибір, єдино можливий для поета, – стати "обличителем жестоких", а вибравши – вказати дорогу до визволення.

Складнішим і соціальною, і національною колізією є вибір у поемі "Катерина", а образ героїні поеми набуває символічного звучання.

Початок поеми "Кохайтеся, чорнобриві…" відомий нині мільйонам прихильників і читачів поета. Тут – правда наша, українська, яку, зрештою, не приймали "чужі" в особі провідного критика в XIX столітті чи ще раз потім, уже в XX-му, у зв'язку з нашою незалежністю, теж не сприйняли. Але ж від їхньої неприхильної, сказати б, злісної жовчі не применшилася, може, навпаки, вивищилася Шевченкова, тобто наша, українська, правда…

У поемі автор конкретизує поняття "чужі", чужий" у зверненні до дівчат саме в значенні того, хто панує в Україні. Звісно, панування означає зверхність одного над іншим, над тим, який одвічно живе тут, на цій землі. Ця відкрита форма антитетичних феноменів буття – соціального, національного та морального – призводить до трагедії особистості не тому, що вони наявні загалом у житті всіх країн і зокрема в Україні, а тому що співвідношення між цими константами буття саме в Україні мають потворне виявлення.

З іншого боку, погляд поета, а відтак і читача на дівчину, яка, закохавшись в обранця свого серця, довірливого до своїх людей і до "чужого", зосереджується саме на її виборі. Говоримо про емоційний пріоритет в особистості Катерини і про той момент драми, коли вже пізно що-небудь змінити – адже вибір відбувся.

Пам'ятаємо реакцію батьків, що зумовлена споконвічною народною традицією, коли в Катерини не було іншої можливості, окрім як з немовлям на руках покинути рідну домівку і піти в чужий світ зі слабкою надією, що

коханий її порятує. І далі – крах ілюзій, бо чужий однозначно відповів їй: “Дура, отвяжися…”.

Нарешті, ще один вибір Катерини – самогубство. З погляду християнства та гуманізму, що сформувався в процесі людської цивілізації, суїцид є протиправним актом. Гріх і заперечення права тут однозначні. Людина, вільна у своєму виборі, вдаючись до суїциду, перекреслює свою людську і трансцендентну, душевну сутність. І це не є таємницею для поета, який відкриває глибинну сутність трагедії людини з причини її вибору. Вражає цей вибір, а ще більше тим, що він рикошетом вдаряє в долю дитини, наперед визначає приреченість Івася на злиденне існування.

Але картина морального падіння носія зла була б неповною, коли б не фінальна сцена поеми: батько вдруге відмовляється від сина.

Їде шляхом до Києва Берлин шестернею,
А в берлині господиняЗ паном і сім’єю
Побіг Івась, бо з віконця
Рукою махає.
Дає гроші Івасеві,
Дивується пані.
А пан глянув… одвернувся…
Пізнав препоганий,
Пізнав тії карі очі,
Чорні бровенята
Пізнав батько свого сина…
Та не хоче взяти…

Подвійний злочин – вибір “чужого” – ставить навічно тавро на нього. Навічно, бо Шевченкове слово вічне на все існування планети і на ній України…

Нарешті, ще один аспект вибору, пов’язаний з образом Катерини. Менталітет дівчини настільки характерний для всього роду, тобто її співвідношення з усіма своїми людьми, на противагу чужим, що беззастережно можемо асоціювати її з Україною. Саме на цей символічний аспект образу звертав увагу Леонід Білецький. Нагадаємо, “Катерину” присвячено В. Жуковському з поміткою “на пам’ять 22 квітня 1838 року” – дата викупу поета. “Шевченко, – зазначав Л. Білецький, – прекрасним і високомистецьким образом Катерини малював в уяві Жуковського синтетичний і символічний образ України та її національного політичного становища серед тієї сваволі, якої допускалося московське військо і зокрема вся московська інтелігенція супроти цілого українського народу. На цю символіку образу Катерини звернув увагу М. Драгоманов і цим признав поему Шевченка драмою українського народу не лише морально-психічною, але й суто політичною” [1; с. 295].

Шевченко дає відповідь на виклики своєї сучасності, але відповіді актуальні й сьогодні, зважаючи на універсалізм художнього мислення поета і враховуючи сучасні виклики та спроби нинішнього суспільства відповідно реагувати на них. Драма, яку переживають героїні його творів, що в контексті історіософії поета органічно вростають у центральну проблему України –

визволення – спонукає до несхибного, безкомпромісного і морально обґрунтованого чину. Саме тому такий нещадний осуд генія аморальної поведінки чи навіть політичної хибності. Звідси й повні скорботи й гніву слова "Якби то ти, Богдане п'яний…", чи болючі покаяння трьох душ, перевтілених (як форма покарання) у трьох птахів у містерії "Великий льох", за вчинки, іноді й не усвідомлені, навіть опосередковані, але фатальні для України, для її тодішньої сучасності і майбутнього.

Закінчу думкою Івана Дзюби, який говорить про системи життєзабезпечення, які "невільно руйнувати ніяким революціям, ніяким владам, ніяким партіям, – бо нікому не обійтися без хліба, води, вогню".

І далі: "Певно, і в духовному житті є такі системи життєзабезпечення. І таку функцію життєзабезпечення для українського суспільства чинить насамперед Тарас Шевченко – його поезія, його образ, його постать. Він – один із наріжних каменів нашої національної будови". Тому абсолютно логічним і необхідним є висновок, на якому акцентує академік: "…якщо ми хочемо, щоб Шевченко залишався такою системою духовного життєзабезпечення і для наступних поколінь, ми повинні подбати про те, щоб у Шевченковому слові сприймався Шевченків зміст" [4; с.71].

ЛІТЕРАТУРА

1. Білецький Л. „Катерина" // Шевченко Тарас. Повне видання творів. Т. 1. – Чікаґо, Вид-во Миколи Денисюка, 1962. – 370 с.

2. Дзюба І. Тарас Шевченко. Життя і творчість. – К. : Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2008. – 270 с.

Стецикевич Б.Р., студ ЧНТУ

Чернігівський національний технологічний університет

АРХЕТИПНІ ОБРАЗИ У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Основою краси, на думку Шевченка, є воля. Тільки вільна людина може розвиватися гармонійно, повноцінно. Цю думку стверджує і В. Пахаренко: «Людина створена вільною. Навіть перед Богом вона не «раб, але син» (Біблія, Послання до галатів. – 4:7); «Ми не раби Його – ми люде!» – вторить апостолам Шевченко. А причина всіх бід людських – насильство, поневолення одного іншим. Тому й пише автор «Кобзаря» у вірші «Царі»: «Бо де нема святої волі, Не буде там добра ніколи». Людина доти не знайде собі щастя, доки не стане вільною» [3; с. 318].

Просякнута ідеалами естетики, на думку Шевченка, народна мораль. Саме з її точки зору поет оцінює своїх героїв. Хоч би взяти соціально-побутову поему «Титарівна». Тарас Григорович не стає на захист бідного селянського парубка, наймита, байстрюка Микити, хоч його і образила титарівна відмовою, коли він запросив її до танцю. Шевченко виступає за довіру, за чесність у

стосунках між людьми, тому засуджує вчинки титарівни і Микити, бо вони суперечать народній моралі.

Завдяки таланту художника Шевченку вдалося майстерно відтворити у своїх творах і красу української природи. Саме пейзажна лірика Кобзаря може вважатися зразком поетичного бачення нашої природи. Твори Тараса Григоровича є справжньою енциклопедією рідних краєвидів, а окремі образи — зоря, тополя, калина, явір, верба, садок вишневий — виростають до символів усієї України. Світ природи у Шевченка одухотворений:
Зоре моя вечірняя,
Зійди над горою,
Поговоримо тихесенько
В неволі з тобою.

Уособленням найвищої краси у Шевченка є образ матері, яка часто переростає у символ України:
У нашім раї на землі
Нічого кращого немає,
Як тая мати молодая
З своїм дитяточком малим («У нашім раї…»).

Можливо, це від того, що з дитинства жінки, дівчата займали помітну роль у долі поета: мати, сестри, Оксана, Варвара Рєпніна, Ликера... Саме до них він звертався у найскладніші хвилини свого життя й отримував потрібну пораду і розраду. Тому невипадково жіноча тема стала однією з провідних у творчості Кобзаря. У світовій ліриці немає митця, який би з такою любов'ю і таким сумом оспівав жінку-матір, сестру, кохану, дружину [2; с. 10].

Але у творчості поета мало образів щасливих жінок. «Значно частіше йому доводилось писати про матерів скривджених, ошуканих, глибоко нещасних, – стверджує Г. Клочек. – Шевченко, як ніхто, розумів красу материнства. І тому йому було нестерпно, коли бачив скривджену матір. Перечитайте такі поеми, як «Сова», «Відьма», і ви відчуєте, як він глибоко переймався материнським горем [1; с. 61].

Отже, Шевченка захоплювала не краса заради краси, він сприймав її в філософському розумінні, в гармонії людини з оточуючим світом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Клочек Г. Поезія тараса Шевченка: сучасна інтерпретація / Григорій Клочек. – К. : Освіта, 1998.

2. Колесникова Є. Слово «мати» в поезії Кобзаря // Дивослово. – 1995. – №5

3. Пахаренко В. Українська література: Підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Василь Пахаренко. – К. : Генеза, 2004.

Лесь Т.В., студ. УДПУ імені Павла Тичини

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕМОНОЛОГІЇ У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Романтизм, як течія у світовій літературі ґрунтувався на посиленому інтересі до фольклору, що було пов‘язано з моментом становлення сучасних націй. Темп та основні правила романтизму, що завдавалися Байроном, Шеллі, Вальтером Скоттом, Гюго та іншими на заході, могли модифікуватися в залежності від грунту, на який вони потрапляли, але головні теми та мотиви залишалися. Головною тенденцією був все-таки інтерес до всього простонародного, етнічного, відродження та обробка фольклорних форм та сюжетів, розробка міфологем. Романтичний сюжет повинен був бути прямо чи метафорично фантастичним, персонажі – народними. Кожна культура створювала свій набір типових героїв, серед яких важливу роль відігравали чорти, відьми, вовкулаки, водяники – «родзинка» народного фольклору. Люди жили з навколишнім світом у гармонії і мали пов‘язувати його з якимись істотами, щоб глибше вірити і пояснювати якісь явища, чи події. Класична тема, притаманна романтизму – нечиста сила – знайшла в Україні надзвичайно родючий грунт, і дала, підживлена народним фольклором, прекрасні плоди, що вплинули на подальше становлення та формування нової української літератури.

Не обминув цього питання і Т.Г.Шевченко. Але в його творчості ми найчастіше зустрічаємо цю саму «нечисть» як обездолених та нещасливих, що покінчили життя самогубством. Для поета інтерес до народної міфології та демонології був природнім, як частина навколишнього життя, одна з характерних особливостей України. Багато чого Т.Шевченко черпав із свого дитинства, не дивлячись на те, що воно було не книжне, а взяте з розповідей старих людей, з переказів, які ще жили в народі. Знав поет досконало мову, культурні багатства, а ще краще знав звичаї свого народу. Про це скаже поет у драмі «Назар Стодоля», написаній, безперечно, з пам‘яті, а не з етнографічної літератури (згадати хоча б сцену сватання).

Загальновідомою є розповідь про пошуки малим Тарасом стовпів, на яких тримається світ, що є свідченням побутування в селянському середовищі українського космогонічного міфу про світовлаштування. Поряд з цим народна космогонія передбачала існування світу людей і світу потойбіччя, населеного найрізноманітнішими фантастичними істотами. Але в народній свідомості ці два світи активно взаємодіють.

В одному з перших серйозних творів Т.Шевченка – «Причинна» (1837 рік) зустрічаємо: Може, вийшла русалонька/ Матері шукати/ А може, жде козаченька/ Щоб залоскотати [5, 4]. Русалчиній темі поет присвячує цілий уривок («Причинна»). З подальшого розвитку подій видно, як досить реально вимальовується образ русалок, «нехрещених», які цілою родиною виринають з Дніпра. Аж гульк – з Дніпра повиринали/ Малії діти, сміючис//Ходімо гріться! – закричали – Зійшло вже сонце! (Голі скрізь; З осоки коси, бо дівчата) [5, с. 5]. Вийшовши з води, русалки сідають на березі, розчісують своє довге волосся

або беруться за руки і водять дивовижні , з таємничим шепотом, хороводи» [1, с. 160]. Таємничість, умиротворення передає автор в іншій баладі – «Утоплена»: Хто се/ Хто се? по сім боці/Чеше косу?, Хто се? [5, с. 106]. Однак Шевченкова утаємниченість різко змінюється іншими настроєвими планами. Як шалено мчить юрба русалок, ошалілих від передчуття здобичі. Як вони затихли, оточивши дуба і мовчки спостерігаючи за своєю нещасною жертвою! Яку тривогу породжує сцена, коли дівчина знаходиться на вершечку дуба, а знизу – русалки, що очікують на неї. У зображуваній картині багатопланово змальовано рухи, жести, які генерують відповідні емоційні смисли. У цих рядках поет зумів показати стан душі дівчини, завороженої і вночі виглядати свого судженого. Русалки, залоскотавши до смерті причинну, повертаються до річки з третіми півнями, тобто прокричали треті півні – і русалки «шелеснули в воду». А козак, що кохав загиблу дівчину, закінчує життя самогубством.

Отже, підсумовуючи вище сказане, доходимо висновку, що яскравою ознакою української демонології є дуже багатий пандемоніум, який базується на силах природи. Не обминули демонології і українські письменники. Як бачимо, не зважаючи на тисячолітнє панування християнства, стійке вірування в сили природи у вигляді нечистої сили збереглись і понині як у фольклорі так і в літературі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воропай Олекса. –Звичаї нашого народу: У 2-х т. – К., 1991. – Т.2. – С.159. 160. 162.
2. Клочек Г. Поезія Тараса Шевченка. – Київ, 1998.
3. Лозко Г. Українське народознавство. – Київ, 1995.
4. Українці: народні вірування, повір‘я, демонологія. – Київ, 1992.
5. Шевченко.Т. «Кобзар». – Київ, 1954.

Шуляченко Д.І., студ ЧНТУ

Чернігівський національний технологічний університет

КОМПАРАТИВНИЙ ПРОСТІР У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

У дослідженні нами зроблена спроба в текстах творів Т.Шевченка визначити інтернаціональний контекст, що є на сьогодні актуальним у зв’язку з інтеграцією світової культури.

Оцінюючи творчість Т.Шевченка, не можна не зважити на її зв’язки з античністю, слов’янською міфологією, європейською культурою, у т.ч. літературою. Як свідчать його ліричні та епічні твори, в поетичну свідомість увійшла антична література з розгалуженою системою образів. Наприклад, Прометей у Шевченка стає символом боротьби народів царської Росії за визволення; у своїх творах поет згадував державних осіб (Августа та Нерона),

філософів (Сократа й Геракліта), поетів (Гомера, Вергілія, Горація та Овідія), порівнював українців – месників за панську кривду – з богами й героями Еллади й Риму. Одними з улюблених героїв письменника були Гелемон і Бавкіда з "Метаморфоз" Овідія.

У російськомовних поемах Шевченка "Тризна" і "Слепая" відчувається його добре знайомство з байронівськими стилістичними й композиційними прийомами. Творчість окремих європейських письменників (Роберта Бернса, Альфреда де Віньї) сприяла утвердженню принципу народності і в творчості Кобзаря. Цікавою є й така деталь. Покривджені Шевченкові героїні, яких нерідко горе доводило до божевілля, співають пісні з соромницьким підтекстом. Соромницьку пісню співала й Офелія з "Гамлета", що збожеволіла після смерті батька.Чи не запозичений цей прийом у В.Шекспіра, якого так любив український поет?

Особливо близька Шевченку була слов'янська поезія. У поемі "І мертвим, і живим..." згадується чеський поет В.Ганок; видатному діячеві чеського і словацького відродження П.Шафарикові він присвячує поему "Єретик", за мотивами відомих сербських пісень, виданих В.Караджичем, пише вірш "Подражаніє сербському"; високо цінує польського поета А.Міцкевича.

Але, звичайно, найближчою була Шевченкові російська література, та й сам поет включився в процес творення російськомовних повістей. Ймовірно, це викликало появу в його мові інтернаціоналізмів. Письменник сміливо вводив у поезію інтернаціональну лексику, хоч разом з цим і заперечував надмірне захоплення нею. У "Словнику мови Т.Г.Шевченка" кількість запозичень серед слів на окремі літери може навіть перевищувати кількість питомих слів. Наведемо приклад, взявши лише п'ять букв алфавіту.

Так, на літеру ***А*** в українських творах Т.Шевченка нараховується всього 88 слів, у тому числі 34 інтернаціоналізмів; на літеру ***Б*** – 387 слів з 17 інтернаціоналізмами; на літеру ***В*** – 688 слів та всього 2 інтернаціоналізми; на літеру ***І*** – 94 слова, з них 12 інтернаціоналізмів; на літеру ***К*** – 556 слів, з них 3 інтернаціоналізми. Проаналізувавши декілька літер алфавіту, можна зрозуміти, що близько 5% словника Шевченка займають саме інтернаціоналізми, які згодом ставали надбанням й української літературної мови.

Отже, через концепцію інтертекстуальності ми відчуваємо в творчості Т.Г.Шевченка перегук з багатьома творами національних літератур у процесі інтеграції світової та європейської культур. У своїй творчості поет підіймає перш за все проблеми загальнолюдські, а вже потім – суто національні.

За часів Шевченка таке розуміння його творчості засвідчило б про цілковиту самобутність української мови та рівноправне місце української культури серед інших світових культур, що політика царизму намагалася спростити будь-якими засобами. Саме тому Шевченко звертався до ілюзування, замасковував справжній зміст, ховаючи його в підтексти.

Легкобит Я.О., студ. ЧНТУ

Чернігівський національний технологічний університет

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ У ТВОРАХ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Мова творів Тараса Шевченка має багато спільних рис з народною мовою, зокрема насичена фразеологізмами, у яких відображається народна мудрість, думки, сподівання на краще життя. Народні фразеологізми в поезіях Кобзаря часто зливаються з власними афоризмами, що є засобом створення художніх образів, властивих великому автору.

Сталі вирази притаманні творчому дороку багатьох письменників. Так, фразеологізмами у своїх творах користувалися такі письменники, як: І. Котляревський, Г. Квітка-Основ'яненко, М. Стельмах, українські байкарі П. Гулак-Артемовський Л. Глібов. Фразеологічні одиниці посідають важливе місце в гумореснах С. Руданського, у епічниих творах І. Нечуя-Левицького та Панаса Мирного, у драматургії М. Старицького, М. Кропивницького, І. Карпенка-Карого та інших, у творах художньо-белетристичного стилю української літературної мови.

Однак, особливе зацікавлення викликає проблема використання фразеологізмів Тарасом Шевченком, адже його поетична фразеологія надзвичайно багата й за обсягом, і за характером, є цікавою і недостатньо дослідженою темою на сьогодні. У цьому й полягає актуальність нашого дослідження.

Мета нашого дослідження – спробувати дослідити й розкрити суть фразеологізмів у творах Т.Г. Шевченка, визначити їх стилістичну роль і семантичні характеристики.

Відомо, що термін„фразеологія" має два значення: розділ мовознавства, що вивчає стійкі сполучення слів, їхній склад, будову та значення та сукупність стійких сполучень слів – фразеологічних одиниць певної мови. Фразеологізмом називається стійке сполучення, що являє собою змістову цілісність і відтворюється в процесі мовлення, наприклад: покласти зуби на полицю; повісити носа; як рак свисне; з вогню та в полум'я. Фразеологізми з одного боку, мають ознаки спільні зі словами, словосполученнями і реченнями, а з іншого – відрізняються від них [1; с. 390].

Проаналізовані нами поетичні тексти Тараса Шевченка засвідчують, що народні фразеологізми у творах письменника часто мають глибоко філософське й разом з тим гостро соціальне забарвлення., яскраво відображають народні звичаї, історичні події тощо. Наприклад:„Все йде, все минає і краю немає";„Тяжко жить на світі, а хочеться жить („Гайдамаки"„Не дай, боже, в богатого і пить попросити („Сова")„Усі на сім світі – царята і старчата – Адамові діти"(„Сон")„Нема раю на всій землі, Та нема й на небі" („Не завидуй багатому")„Бо хто не вміє заробить, То той не вмітиме й пожить" („Сліпий")„У всякого своє лихо, 1 в мене не тихо"(„Холодний яр").

З великої кількості синонімічних рядів, варіантів фразеологічних одиниць Тарас Шевченко відбирає такі, які найбільше відповідають

описуваним життєвим ситуаціям, його поетичним уподобанням, як-от: „і сліду не покину, в землю положила, запродав у ярмо, кров розлили, сон-трава, ноги не носили, малого сліду не покину, зов'ю йому кубелечко, з Христа неначе знята, вечірня зіронька встає, нудить світом, оксамитом шляхи стеле, заревли великі дзвони, хоч з гори та воду, подавані рушники, зорю б'ють, дівчина калину сажає, батькова голить, води чимало з Івки в море утекло". Використання таких одиниць створює виразну фразеологічно-образну систему поетичного мовлення Кобзаря [2; с. 141].

Поема Шевченка„Гайдамаки" – містить значно більше фразеологізмів, ніж його ліричні твори. Поряд із усно народними –„кинути під лаву, нудити світом, і сліду не стало" тощо – превалюють, одначе, народнопоетичні, зокрема, сполуки з постійними епітетами, поетичні звертання, притаманні взагалі поезії: „широке море, карії очі, за синім морем, вітре буйний, серце моє, зоре моя". Але навіть ці вирази ніяк не йдуть у порівняння з тими епізодами, коли Шевченко переходить на прозу.

Буває, що це майже цілі фразеологічні водоспади, як-от у розділі „Свято в Чигирині: „Гомонять, поки ляхи почують. Ох, старі голови та розумні; химерять-химерять, та й зроблять з лемеша швайку. Де можна лантух, там торби не треба. Купили хріну, треба з'їсти; плачте, очі, хоч повилазьте: бачили, що купували; грошам не пропадать! А то думають, думають, ні вголос, ні мовчки; а ляхи догадаються – от тобі і пшик!". Під час вивчення поетичних творів звертаємо увагу на таку особливість, як „вростання" фразеологізмів у текст; звідси різні перифрази, гра слів, недоговорювання, ремінісценції, а то й цілий ланцюг асоціативних образів протягом усього невеликого, як правило, тексту [1; с. 84 – 154].

Отже, опрацювавши творчість Т. Г. Шевченка, ми виявили, що письменник майже в кожному своєму творі використовував як народні вислови, так і ті, що створював сам.

Свої думки він часто подавав у висловах величезної сили та експресії, що з часом, увійшовши в свідомість нації, стали крилатими.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жовтобрюх М. А. Сучасна українська літературна мова / за. ред. Плюща. – К. : Вища школа, 1994. – 345 с.

2. Шевченко Т. Г. Кобзар / Тарас Григорович Шевченко. – К. : Дніпро, 1999. – 672 с.

3. XXXI наукова Шевченківська конференція: Матеріали / Під редакцією Ю.О. Єненка. – Луганськ : Світлиця, 1994. – 208 с.

Михальченко О. В., студ. УДПУ імені Павла Тичини

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ОСПІВУВАННЯ ПРОСТОЇ ЛЮДИНИ У ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА І ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Героями багатьох поезій В. Симоненка є люди праці — прості, звичайні, відверті. Такі як безіменна «щаслива» доярка з вірша «Дума про щастя»: ...в доярки цієї щасливої руки й ноги вночі гудуть. Тому-то і щастя її — «важке», обікрадене, бідне. Вона здобула його важкою фізичною працею, постійною втомою. Так В. Симоненко показав красу та велич душі простої трудівниці, і засудив тих, хто, не цінуючи важкої праці та права на щастя, змушує її жити і працювати в тяжких умовах.

Таким був і Василів дід Федір Трохимович, від якого онук узяв багато гарного, зокрема доброту і любов до людей. Саме про нього й написаний один з кращих віршів поета «Дід умер».

Образ діда, вічного сільського трудівника, виписаний з величезною любов'ю, пошаною, з глибокою вдячністю за все, зроблене ним для людей, для землі. Він тепер вже не встане І ранком не піде Із косою на гору круту, І не стане мантачкою тишу будити, Задивлятися в небо, як гаснуть зірки. Лиш росою по нім буде плакати жито І пливтимуть над ним непомітно віки. Дід був «гарною людиною» — так просто й вичерпно дається в народі найвища оцінка людині, її моральним якостям.

Василь Симоненко, як ніхто інший, бачив і розумів внутрішню красу простої людини й умів її розкрити. Баба Онися справді жила на світі, і Василь добре знав і любив її. І справді її три сини полягли на фронті. А жінка жила, працювала, тамуючи своє горе, адже саме висока духовність, внутрішня краса, доброта і самозреченність характерна для українського народу. Про тяжку долю і духовне багатство простої селянської жінки розповів нам поет у вірші, що так і називається — «Баба Онися»:

За те, що ми в космос знялися,
Що нині здорові й живі,
Я пам'ятник бабі Онисі
Воздвиг би на площі в Москві.

Без баби Онисі, без таких людей, як вона, нічого б ми не досягли... І сьогодні живуть між нами баби Онисі, й сьогодні живеться їм нелегко. А вони тамують своє горе в собі, світяться добротою до людей.

Василь Симоненко у своїй творчості наголошує на тому, що кожна людина неповторна, має право на повагу, любов, щастя і свободу.

Ти на землі — людина,
І хочеш того чи ні
Усмішка твоя — єдина,
Мука твоя — єдина,
Очі твої — одні.

Твір Василя Симоненка «Ти знаєш, що ти людина…? можна вважати гімном людській гідності. Звичайна людина має усвідомити таку просту річ, що вона має власну гідність не тому, що це визнає держава, а просто тому, що вона — людина. У своїх творах митець звеличує людину, бо людина — мисляча

істота, наділена здатністю створювати, творчо мислити та діяти. Маючи право свідомого вибору, людина, на думку Василя Симоненка, призначена для добра і тільки для нього, для служіння народові і людям, і загальній ідеї добра та любові:

Нащо бундючитися пихато,
Грітися в похвалах?
Слава не ртуть:
Мало великим себе уявляти,
Треба великим буть.

Ця тема є вічною, адже звучала ще за довго до народження самого Симоненка, наприклад у творчості Тараса Шевченка, в якого чимало поезій присвячено зображенню простих людей.

Інколи це оспівування працелюбності, душевної та зовнішньої краси цих людей - "А там, де люди, – добре буде".

Найбільше про свою любов до таких людей Шевченко писав на початку своєї творчості:

... Дівчата вийдуть воду брать,
І сонце гляне - рай та й годі!

На думку письменника, саме праця й робить людей красивими. Але поруч зі зворушливими картинами мирно? праці, виникають вже зовсім інші мотиви – роздуми над подальшою долею народа та обурення пануванням тих, хто паплюжить результати їхньої праці, принижує і гнобить цих працелюбних людей. І от вже:

Неначе люди подуріли,
Німі на панщину ідуть
І діточок своїх ведуть!..

Жіночі долі ("Катерина", "Наймичка") виявляються зламаними соціальною та національною нерівністю, які засуджуються відкритим текстом в інших творах.

Тарас Шевченко — символ чесності, правди і безстрашності, великої любові до людини. Вся творчість великого Кобзаря зігріта гарячою любов'ю до Батьківщини, пройнята священною ненавистю до ворогів і гнобителів народу. Його думи, його пісні, його полум'яний гнів, його боротьба за світлу долю трудового люду були думами, піснями, гнівом і боротьбою мільйонів.

Одним з основних мотивів ранньої творчості поета є сирітство і суспільна несправедливість ("Тяжко-важко в світі жити", "На Великдень на соломі").

І тут є дещо спільне з долею Василя Симоненка, який ріс без батька і теж приділив увагу до дитячої самотності у своїй творчості:

В мене була лиш мати
Та був іще сивий дід, -
Нікому не мовив "тату"
І вірив, що так і слід…

– так згадував майбутній поет у поезії "З дитинства".

Через твори Шевсенка і Симоненка у нас формується світосприймання загальнолюдських цінностей, бо центральні образи їх поезій – прості люди, любов, істина, воля, добро, батьківщина.

Поезію "Минають дні, минають ночі Т. Шевченка можна віднести до філософсько-громадянської лірики.

Минають дні, минають ночі,
Минає літо. Шелестить
Пожовкле листя, гаснуть очі,
Заснули думи, серце спить,

Так із сумом починає поет свої роздуми про життєве призначення людини. Метафори "заснули думи", "серце спить" показують життєву позицію людини, яка "живе, бо треба жити", особи не активно?, байдужо? до навколишньої дійсності. Але ліричний герой не хоче миритися з таким існуванням;

Доле, де ти? Доле, де ти?
Нема ніякої!
Коли доброї жаль, Боже,
То дай злої! злої!

Кожен є творцем своєї долі, тільки змагаючись, виявляючи активну позицію, добре ставлення до людей, можна досягти успіху, дійти до правди. Тому найстрашніше для героя "серцем замирати і гнилою колодою по світу валятись". Він прагне

Жити, серцем жити
І людей любити.

Рабство, залежність - страшні, але ще гірше «...Спати, спати і спати на волі - І заснути навік - віки, І сліду не кинуть Ніякого, однаково, Чи жив, чи загинув!

Доля обох поетів не завжди була доброю, в ній було більше чорних смуг, ніж білих. Але боротьба - це не тільки певний фізичний процес, але й те, що є зв'язком для багатьох людей різних епох, об'єднаних спільною метою, який втілюється в ?хньому прагненні відстоювати право на щастя. Тому моральний обов'язок кожного, розвиваючи сво? найкращі риси, прагнути зробити щасливою свою долю й долю людей, що оточують тебе.

ЛІТЕРАТУРА

1. Історія української літератури XX століття: У 2 кн./ За ред. В. Г.Дончика. –К., 1998.
2. Пахаренко В. «В дорозі до Рідного краю. До 75-річчя з дня народження Василя Симоненка» // Свобода — 2010, ч. 3, с. 5
3. Олійник Б. Шевченко у минулому, теперішньому і грядущому часі. // Дніпро. – 2004. - № 7-8. – С. 2-80.
4. Маланюк Є. До Шевченкових роковин. До 190-річчя від дня народження Тараса Шевченка. // Освіта. – 2004. - № 11. – С. 6.

Федорів М.М., студ. УДПУ імені Павла Тичини

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ОБРАЗ МАТЕРІ У ТВОРАХ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

І перед нею помолюся, мов перед
образом святим тієї матері
святої…
Т. Г. Шевченко

Тарас Шевченко – пророк, творець, син української землі, який возвеличив «славну» Україну на весь світ. Уже для багатьох поколінь українців великий Кобзар – це гордість нації, людина про яку ми нібито все знаємо. Та це лише ілюзія. Шевченко як явище велике й вічне – невичерпний і нескінченний. Ми щиро захоплюємось високим образом Тараса, його громадянською принциповістю і моральною чистотою, почуттям соціальної і національної справедливості, а також вірності правді і свободі. Та чи можемо уявити собі, яких зусиль доклав поет? Скільки душевних сил, мук і болю витерпів Шевченко? Щоб це уявити, треба добре знати не лише самого Шевченка, а й його епоху, атмосферу життя суспільства у якій творив митець.

Перша половина XIX століття… Під чоботом російського самодержавства, у ярмі стогнуть кріпаки. Людей можна продати, поміняти на собаку, до смерті засікти різками, за найменшу провину забрати у солдати. Та найбільш трагічна доля жінки-селянки, особливо – матері-кріпачки. Т.Г. Шевченко бачив це з дитинства.

«Там матірдобрую мою
Ще молодую у могилу
Нужда та праця положила...».
(«Якби ви знали, паничі»)

Вона займала у житті Шевченка особливе, важливе місце. Мати Тарасова, Катерина Якимівна, була з тих матерів, які віддають дітям усе, які нічого в житті не знають, окрім самопосвяти й непосильної праці: то на панщині, то в господарстві, то коло дітей (а їх було шестеро). Вона померла передчасно, в сорок років, а саме 20 серпня 1823 року, коли Тарасові було дев'ять з половиною років. Переживання малого хлопчика були яскраво висвітлені у творчості Кобзаря в образі матері як утілення найбільшої людської доброти, самопожертви і святості. Іван Франко писав: «Не знаю в літературі всесвітнього поета, котрий би так витривало, так гаряче і з цілою свідомістю промовляв в обороні жінок, в обороні їх права на повне, чисто людське життя... Не знаю в літературі всесвітнього поета, котрий би представив так високо і так щиро людський ідеал жінки-матері»[2, с. 28].

Для кожного з нас матір – це найдорожча, найрідніша людина в світі, яка завжди вислухає, порадить, захистить від недруга, врятує від біди та розділить тугу, чи душевний біль. Мати ладна віддати за дитину своє життя, залишити цей білий світ заради того, щоб часточка її плоті продовжила своє існування в

цьому жорстокому та несправедливому світі. Що є величніше від образу матері? Що є благородніше від вдячності сина своїй матері за подароване йому життя, за витрачені на його виховання роки, за безсонні ночі, проведені над колискою, за лагідне серце та велику душу, що завжди прощала й наповнювала все навкруги теплом та світлом?

Образ матері Шевченко висвітлює у таких творах як: «Наймичка», «Катерина», «Сон», «Мати-покритка», «Сліпая», «Марія», «Лілея» та багато інших. У вірші «Сон» поет реалістично змальовує картину з життя жінки, описуючи становище українського народу під владою царського правління. Він звертає увагу на тяжкі муки жінок-матерів, що здатні винести на собі весь цей тягар, аби тільки нагодувати дитину: «а там, під тином опухла дитина голоднеє мре», а «мати пшеницю на панщині жне…». Віддати себе на страждання, аби тільки зберегти щастя своєї дитини – це проста істина кожної жінки, що несе в собі надію кращого майбутнього. Саме вона несе життя наступних поколінь.

З особливою задушевністю розкриває поет багатий і прекрасний світ матері-селянки у поемі «Наймичка». Вона хоче бачити свого сина щасливим, хоче пізнати радість материнства. Ганна – покритка, але вона залишається жити заради свого сина. Її материнська любов така могутня, що здатна принести життя в жертву задля щастя сина. Життя Ганни – материнський подвиг. Яким страшним вироком тим обставинам, що прирекли матір на пекельні муки, позбавивши її священних природних прав, прозвучали в словах:

«Прости мене. Я караюсь
Весь вік в чужій хаті…
Прости мене, мій синочку!
Я... я твоя мати.
Та й замовкла...»

Серед убогості та горя Кобзарева мати – це найвищий і найсвятіший витвір на землі. Поет всім серцем співчуває і захищає у своїх творах матір-покритку, хоч народна мораль її засуджує. Митець усім серцем схиляється перед образом простої неосвіченої селянської жінки – цієї «безталанної мадонни» українського народу. Важка доля народу завжди була провідним мотивом творчості Тараса Шевченка. Неодноразово звучав і мотив оспівування образу матері, який втілював для нього й ріднуматір, і Україну. Мати у поета оповита ореолом величі. Шевченко вірив, що колись доля жінки стане кращою, що з життя зникне тяжка наруга та кривда, а на зміну їм прийде щастя та свобода:

«І на оновленій землі
Врага не буде супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люди на землі»[3, с. 115].

Вірші великого Кобзаря змушують задуматися не лише над недоліками тогочасного покріпаченого суспільства, а й над проблемами сьогодення. Ці поетичні рядки відкривають читачам новий світ, зовсім інший, не схожий на той, який ми малюємо в своїй уяві кожного дня, не такий, про який ми можемо прочитати в історії. Світ, створений Шевченком, наповнений найрізноманітнішими почуттями та надією на світле майбутнє.

Сучасна жінка – матір не відрізняється почуттями і вчинками від своїх попередниць. Суспільство змінило її соціальне становище, зробивши його набагато кращим, аніж це було за шевченківських часів. Але дана їй Богом місія: нести вогонь життя й безмежну материнську любов, що має рятувати світ, зберігається й досі. Не помилюся, якщо скажу, що жінка – це свята, у якому зібране все найкраще, найтепліше й найчарівніше у цьому житті. До неї линуть думки, коли погано, до неї ти йдеш, коли весело. Не має нічого в усьому всесвіті, що хотілося б оберігати так, як хочеться оберігати матір.

Переконана, Кобзар цілком заслуговує на почесті. Він – кріпак, який прославив українську землю на весь світ. Поет, а також хоробрий завойовник за права і волю людей. Його поезія – з народу й для народу. Вона подавала надію тим, що впадали у розпач, і спонукала до дії тих, хто без неї погодився б на рабство.Вірші надихають і зачаровують людей по всій планеті, і не важливо, який у тебе колір шкіри, національність, наскільки далеко живеш від України і скільки знаєш про її історію. І. Франко у «Присвяті» написав: «Він був сином мужика – і став володарем у царстві духу. Він був кріпаком – і став велетнем у царстві людської культури» [1, с. 700].

ЛІТЕРАТУРА

1. Дзюба, І. М. Тарас Шевченко. Життя і творчість / І. М. Дзюба. – 2-ге вид. – Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська акад.», 2008. – 718 с.
2. Іванишин В.П. Непрочитаний Шевченко / Василь Іванишин; Упоряд. Євген Філь ; Авт. передм. Сергій Квіт ; Всеукр. орг. «Тризуб» ім. Степана Бандери. – 2-ге вид. – Дрогобич : Відродження, 2001. – 30 с.
3. Одарченко П.І. Тарас Шевченко і українська література : Зб. ст. / П. Одарченко; Ред. О. Зінкевич. – К.: Смолоскип, 1994. – 424 с.

Ертман Х.Р., студ. ЧНТУ

Чернігівський національний технологічний університет

ЖІНОЧА ТЕМА У ТВОРЧОСТІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Від перших рядків “Кобзаря”, який починається поемою “Причинна” і аж до останніх сторінок, писаних слабкою рукою поета на порозі вічності, – невпинні роздуми про роль і місце жінки в людському суспільстві. За досить довгу історію шевченкознавства чимало розвідок присвячено вивченню цього аспекту творчості Кобзаря. Слід згадати цикл шевченкознавчих праць І.Франка [8] та М.Рильського [7], оригінальну роботу М.С.Шагінян [10], роботи Д.В.Чалого [9], К.Дорошенка [5], низку публікацій Й.М.Голумбйовського [див. 3, 4]. Але з плином часу серйозні зрушення у світосприйманні людства, докорінні зміни в суспільному житті нашої країни, потреба конструювання нової духовної парадигми українського суспільства ХХІ сторіччя вимагають від дослідників з сучасних позицій розглянути всі складові частини

неперевершеного феномену творчості поета. Блискучім прикладом ломки старих стереотипів у прочитанні шевченкового доробку є дослідження О.Забужко "Шевченків міф України".[6] Спробою віднайти в літературному спадку Шевченка корені сучасного бачення ролі і місця жінки в житті суспільства, дослідити еволюцію поглядів поета на коло "жіночих" проблем, є робота, яка пропонується увазі учасників конференції.

Співчуття, співпереживання поета своїм героїням було настільки повним, що висловити його в ряді творів він зміг не інакше, як у формі жіночого ліричного монологу ("Лілея", "Русалка", "Нащо мені чорні брови..." тощо). Але у створенні літературної галереї жіночих образів Тарас Григорович йшов принципово новаторським шляхом. Літературна традиція підіймала жінку на п'єдестал, робила її предметом оспівування, обожнювання, метою любовних устремлінь або об'єктом осуду й ганьби. Сучасна Шевченкові література була "зоною юрисдикції" чоловіків і на всі явища життя суспільства здебільшого дивилася "чоловічими очима". Шевченко ж зробив ***жінку***, ставлення до ***жінки*** мірилом справедливості, морального здоров'я, соціальної розвиненості людської спільноти, поставив її у центр обертання всього суспільного життя.

Завдяки особливій чутливості Шевченкової Музи, йому вдалося зареєструвати, глибоко проаналізувати і запропонувати варіанти розв'язання одного з найболючіших питань тогочасного (та й нинішнього) життя – жіночого питання. Творча особистість Т.Г.Шевченка формувалася в епоху, коли жінка перебувала під подвійним, потрійним тиском з боку: родинних традицій, громадських звичаїв, економічних умов, правових нормативів, церковної моралі, влади монархічної держави. І якщо навіть для представниць пануючих верств громадянське і особистісне самоствердження було справжнім подвигом (згадаймо долю героїні війни 1812 р. Надії Дурової чи мужні постаті дружин декабристів), то для покріпаченої селянки заявити свої права на власну долю було майже нездійсненною мрією. Знову й знову в своїх творах порушував Шевченко жіночу тему, моделюючи варіанти її розвитку то у великих епічних полотнах ("Катерина", "Наймичка", "Неофіти", "Марія"), то зовсім стисло, конспективно – в мініатюрах на кілька рядків ("Ой, люлі, люлі, моя дитино...", "По вулиці вітер віє", "Полюбилася я..." тощо).

Головним "полем бою" жінки за свою людську гідність і суверенність для Шевченка, як і для багатьох його сучасників, були інтимні стосунки. Навколо права на вільне щасливе кохання і розгортаються колізії переважної більшості балад, поем, ліричних творів на сторінках Біблії українського народу – "Кобзаря". Не піддаючи жодному сумніву цього права, автор в своїй "Тополі" радить дівчатам: "Кохайтеся, любітеся, як серденько знає!" [11], хоча і сам поки що не може вказати позитивного виходу з любовної колізії. Кохання у кращому випадку приводить героїнь його першої поетичної збірки до трагічних фольклорних символів ("Лілея", "Тополя"), а частіше закінчується реальною трагедією життя й загибелі ("Причинна", "Катерина"). Зазначимо, що материнство виступає у творах Шевченка як закономірний і навіть бажаний елемент повноцінного особистого життя жінки. Навіть на фоні нелюдських страждань матерів-покриток ще сумнішою вважає поет долю самотньої жінки,

позбавленої світла материнства (“Полюбилася я ...”) Перший, хоча й слабкий натяк на позитивне вирішення розглянутої проблеми ми бачимо в поемі 1844 року “Слепая”, героїня якої “стыд любовью заменила”, і знайшла (хоч і ненадовго) розраду в своїй виплеканій доньці [11]. Наступний суттєвий крок у вирішенні проблеми нешлюбного материнства як наслідку порушення жорстких канонів у статевих стосунках, Шевченкова думка робить в поемі “Наймичка” (1845 р.). На відміну від нещасної Катерини, самогубство якої, не тільки позбавило її земних радощів, але й прирекло її сина на безпорадне сирітство, а її саму – на довічні пекельні муки, Ганна знайшла в собі такі моральні сили, які дозволили їй забезпечити щасливе життя своєму синові і його сім’ї, прихистити бездітну старість Трохима й Насті [11]. Цим автор підкреслив колосальну моральну велич щоденного материнського подвигу самозречення своєї героїні.

А життя не скупилося, подаючи поетові все нові варіанти жіночих трагедій, в центрі яких стояли його рідні й близькі, односельці, приятельки. Отже, страждаюча жінка для нього –

“Се не мара.

Моя се мати і сестра.”

Отже, простеживши еволюцію жіночої теми в творчості Т.Г.Шевченка, можна зазначити, що: по-перше, сам факт постановки жіночого питання і пристрасна увага поета до цієї теми відповідали вимогам часу щодо необхідності докорінної зміни статусу жінки в суспільстві. По-друге ж, неоціненний внесок Кобзаря в розробку жіночої теми у світовій літературі наблизив нас до ствердження майбутнього паритету в стосунках двох статей в людській спільноті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вічний як народ: Сторінки до біографії Т.Г. Шевченка. – К. : Либідь, 1998. – 272 с.

2. Гнатюк М.П. Поема “Марія”// Радян. літературознавство. – 1974. – № 3. – С. 27- 35.

3. Голумбйовський Й.М. Шевченкові жіночі образи в оцінці Івана Франка // Укр. літературознавство. – 1972. – Вип. 17. – С.81-86.

4. Голумбйовський Й.М. Еволюція образу матері в поемах Т.Г.Шевченка // Укр. літературознавство. – 1973. – Вип.19. – С. 103-109.

5. Дорошенко К. Жіноча доля в поезіях Шевченка // Дорошенко К. Слово про Великого Кобзаря. – К., 1965. – С. 99-106.

6. Забужко О.С. Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу. – К. : Абрис, 1997. – 144 с.

7. Рильський М.Т. “Жіноча” лірика Шевченка // Збірник праць ювілейної десятої шевченківської конференції. – К., 1962. – 371 с.

8. Франко І. Твори в 20 томах. Т. 18. – К. : ДВХЛ, 1955.

9. Чалий Д.В. Образ жінки в поезії Шевченк а// Наук. зап. Київ. пед. ін-ту. – 1956. – Т.22. – С. 30-47.

10. Шагинян М.С. Тарас Шевченко. – М. : Худ. лит., 1964. – 272 с.

11. Шевченко Т. Кобзар. – К. : Рад. шк., 1983. – 628 с.

Чепіга К.В., ст. ЧНТУ

Чернігівський національний технологічний університет

МОВОТВОРЧА ОЦІНКА ЗА ТВОРАМИ Т. ШЕВЧЕНКА

Актуальність: роль письменників для з'ясування української літературної мови є винятково актуальним і Шевченко як найкраще відкрив і показав світу нову українську літературну мову.

Мета: розкрити питання, що стосуються вивчення творів Т. Шевченка, враховуючи його індивідуалізм в мовотворчості.

Ступінь дослідження: дослідженням проблем мовотворчості займалися багато дослідників: Т. Тимошенко, І. Білодід, Г. Грабович, А. Кримьский, С. Єрмоленко, В. Жайворонок, В. Чапленко та інші.

Оцінка мови за творами Кобзаря була суперечливою і не завжди обгрунтованою. Основним завданням для мовознавців постало питання про дослідження ідіолекту. Цей аспект розкритий в багатьох монографіях, дисертаціях тощо. Проблема вивчення мови художніх творів Т. Шевченка має тривалу історію і розв'язувалася по-різному залежно від рівня розвитку мовознавства і суміжних із ним наук. У філології вивчають природу художнього мовлення Шевченка на лексичному, фонетичному, фразеологічному, морфологічному, словотворчому і синтаксичному рівнях.

Роботи В. Ващенка, І. Білодіда та В. Ільїна зупинилися на особливостях добору лексики, художніх засобів і підкреслили його власний неповторний стиль, який проявився у введені в тканину художнього мовлення нових, навіяних часом елементів.

Також, відомий дослідник В. Чапленко зазначає, що Шевченко, користуючись усіма можливими на той час мовними засобами, дав у межах "основного нормального стилю української мови надзвичайно багату скалю мовностилевих відтінків". Він робить висновок про те, що основне тло Шевченківського мовостилю – це ті риси його мови, що він виніс із свого соціального середовища, плюс ті, що їх він дав від себе. Цієї основи Шевченкового мовостилю не можна визначити, але його легко відчуває і пізнає кожен, хто достатньо знає українську мову. Це те своєрідно-шевченківське, що його не сплутаєш з іншими українськими мовостилями. Але частковості визначаються легше [7;101] .

Т. Шевченко мав і фольклорну особливість. Не тільки в його поезії, але навіть і в листах до близьких друзів не знайти ні популярних на Звенигородщині форм типу *ходю, просю, закусюють,* ні сплутування відмінкових форм іменників першої, другої і третьої відмін; він уживає закінчення -ею в орудному відмінку однини іменників м'якої і мішаної груп першої відміни *(клунею, землею)* та в давальному і орудному відмінках однини іменників м'якої та мішаної груп другої відміни *(зятем, гноєм, дощем).*

Лексика Тараса Шевченка є різноманітною, бо автор використовує загальновживану лексику, типову для народнопісенної творчості. Якщо старанно проаналізувати лексику його творів, то виявиться, що поет дуже мало використовує специфічно побутову і сільськогосподарську лексику, досить обмежено вводить слова на позначення рослинного і тваринного світу. Найчастіше назви із сфери рослинного й тваринного світу, сільського господарства виступають у складі порівнянь: *Залилась дрібними, як горох, сльозами* [5; II, 107]; *Ростуть, як капуста на городі* [5; II, 53]; *Розвіяла, мов ту полову* [II, 323]; *Збиралися кардинали, Гладкі та червоні, Мов бугаї в загороду* [5; I, 269]; *Заснули, мов свиня в калюжі* [5; II, 345] тощо. І над проблемами народнопоетичної лексики поета працював Н. Журавльов; над релігійно-культовою лексикою – О. Синявський, Г. Левченко; над проблемами архаїзмів та неологізмів – В. Жайворонок, Я. Дзира тощо.

Також автор переймає ритм думи, як спеціальний стилізуючий засіб, нанизує сполучення «іменник + прикметник» у характеристиках дійових осіб (типу *лицаря старого, брата військового),* використовує військову й батальну лексику тих часів *(гармата, ножі обоюдні, шаблюка, ратище, самопал, козак, запорожці,* та ін.), вдається до сполучень іменників за типом прикладок *(батьку-отамане, пани-брати, козацтво-товариство)* і парних дієслів-синонімів *(стогне-плаче, в'ються-гнуться* та ін.).

Слід відмітити і роль синоніміки в творах Шевченка. Особливо ця роль відчутна у віршах, тому що вони служать одним із засобів організації мовного цілого. Над лексичною синонімікою плідно працював В. Ільїн [3;70] і прийшов до висновку, що в творах Шевченка найширше представлена дієслівна синоніміка, вужче – іменникова, прикметникова і прислівникова. Проблему повторення синонімічних та близькозначних слів і виразів поета досліджувала О. Клименко і зробила висновок, що вони є відображенням загального прийому повторів, що відіграють величезну роль у системі зображення засобів мови Шевченка [4;178-179].

Отже, індивідуалізм мовного стилю Т. Шевченка можна лише побачити прочитавши його неповторні твори, а мовотворча оцінка його творів є безцінною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грабовський П. Зібр. Творів: У 3 т. – И. З. – К., 1960. – 416 с.
2. Грабович Г. Між словом і схемою (у пошуках Шевченкового тесту) // Сучасність. – 1993. - №11. – С. 105-127; №12. – С. 145-153
3. Ільїн В.С. Курс історії української літературної мови. – Вип. V: Мова творів Т.Г. Шевченка. – К.: Рад. Школа, 1957. – 70 с.
4. Клименко О. Смислове і стильове значення синонімічних повторів та близькозначних слів і виразів у поезії Т. Шевченка // Зб. Праць XII наук. Шевч. конф.- К.: Наук. думка, 1964. – С. 178-189
5. Шевченко Т.Г. Повне зібрання творів: У 10 т. — К., 1949-1963.
6. Чабаненко В.А. З мовотворчої спадщини Кобзаря // УМЛШ. – 1979. - № 3. – С. 21-25.

7. Чапленко В. Українська літературна мова. Її виникнення і розвиток (XVII ст.. – 1917 р.) – Нью-Йорк, 1955 – С. 97-120.

Рогова Д.Г., студ ЧНТУ

Чернігівський національний технологічний університет

Мова «Щоденника» Т.Г. Шевченка

Сьогоднішня непроста суспільно-політична ситуація в Україні черговий раз актуалізувала болюче для нашого соціуму мовне питання. Відтак захотілося звернутися до авторитету Великого Кобзаря, ювілей котрого так символічно співпав з серйозним зламом не лише політичної системи України, але й світобачення, сприйняття себе як нації та інших націй.

Тарас Шевченко — геній нашого народу, чий внесок у розвиток української мови важко переоцінити. Сьогодні ми хочемо поміркувати над тим, чому Шевченко, якого ототожнюємо з Україною й українською мовою, свій щоденник писав російською мовою? Щоденник... найінтимнішу річ... Хтось із цього приводу жалкує, хтось ладен докоряти Шевченкові, а хтось і зловтішається: от, мовляв, «ваш» Шевченко теж писав російською, то чого ж ви затялися... і т.ін. Але ми розуміємо, що український геній жив за цілком певних історичних, суспільних і житейських обставин.

В часи написання «Щоденника» він мав велику спрагу до писання, але йому було заборонено писати малоросійською мовою. Все ж таки Тарас Шевченко сприймав себе як громадянина Російської імперії. І, опинившись у Петербурзі, він змушений був вивчити російську мову, аби пізнати еліту, аби вміти розмовляти з нею. Натомість свою українську ментальність у мові він так і не зміг приховати.

Шевченко, як і всі українські літератори колись і тепер, прекрасно володів російською мовою і в разі потреби нею вільно користувався. Нікому не йшлося про принципове неприйняття російської мови, йшлося про те, щоб вона не витісняла української, не підмінювала її — йшлося про оборону й утвердження української мови. Що надзвичайно актуально сьогоднішнім реаліям. Тоді це був нелегкий і тривалий процес. За умов заборони україномовного друку навіть права української мови доводилося обстоювати російською, в тих із російських видань, які були толерантними в національних справах. Майже всі українські літератори писали також і російською. Більше того, нею ж і спілкувалися в побуті — поза межами свого вузького кола, тим більше в офіційних ситуаціях. Таким було життя в «русском мире»... "Журнал" породжений збігом обставин, але також і внутрішньою потребою.

Погляньмо, як добре володіє Шевченко російською, описуючи свої переживання: «Странно еще вот что. Все это неисповедимое горе, все роды унижения и поругания прошли, как будто не касаясь меня. Малейшего следа не оставили по себе. Опыт, говорят, есть лучший наш учитель. Но горький опыт прошел мимо меня невидимкою. Мне кажется, что я точно тот же, что был и

десять лет назад. Ни одна черта в моем внутреннем образе не изменилась. Хорошо ли это? Хорошо. По крайней мере, мне так кажется. И я от глубины души благодарю моего всемогущего создателя, что он не допустил ужасному опыту коснуться своими железными когтями моих убеждений, моих младенческих светлых верований. Некоторые вещи просветлели, округлились, приняли более естественный размер и образ. Но это следствие невозмутимо летящего старика Сатурна, а никак не следствие горького опыта» [1, 13].

Отже, підіймаючи питання використання російської Т. Шевченком, не забуваймо, за яких обставин його написано, в якому мовному середовищі він тоді перебував, хто його оточував. Не забуваймо й того, що прозовописні жанри українською мовою тоді ще тільки народжувалися. Якось Вадим Скуратівський на це сакраментальне запитання: «Чому Шевченко писав щоденник російською мовою?» — відповів просто: «Бо інакше б у нього вийшла поезія, а не щоденник!» Парадокс, але глибока думка — про владу мови, яка диктує, що і як...

Не забуваймо й головного: Шевченко в Російській імперії плекав і виборював мову свого народу, а ті, хто не без єхидства «підловлює» його на вживанні російської мови, силкуються довести непотрібність мови української в державі, яка зветься: Україна. Але, разом з тим, Кобзар показав нам зразок поваги до російської мови.

Тож читаймо його «Журнал», переймаймося його щирими думами, вчімося в нього любити Україну і будьмо толерантними один до одного і до культури і мови інших народів.

Література:

1. Шевченко Т. Щоденник / Шевченко Т. Зібрання творів: У 6 т. — Т. 5. — К.: Наукова думка, 2003.

СЕКЦІЯ 4. ПРОВІСНИК ДОЛІ УКРАЇНИ:
ІСТОРИКО-ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ ДІЯЛЬНОСТІ
Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Марар Р. А., ст. ЧНТУ

Чернігівський національний технологічний університет

УКРАЇНА ТА УКРАЇНСТВО В ТВОРЧОСТІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Т.Г. Шевченко завжди відкривав проблему українствах у своїх творах. Ця проблема охоплювала багатостраждальні періоди історії нашого народу, несправедливість щодо українського селянства зі сторони поміщиків, а також зламані долі простих людей. Все це чітко видно в творчості.

Тарас Шевченко був дуже вражений смертю автора «Енеїди», написавши вірш «На вічну пам'ять Котляревському». Він усвідомлював який внесок вніс І.П. Котляревський у розвиток української мови, усвідомлення української нації. Відношення до Котляревського показано в цих рядках:

Недавно, недавно у нас в Україні
Старий Котляревський отак щебетав;
Замовк, неборака, сиротами кинув
І гори, і море, де перше витав [3; с. 155-156].

Поема «Гайдамаки» повертає нас до часів боротьби не словесної, а боротьби зі зброєю проти свавілля загарбників та за державність України. Сюжет наповнений переживаннями автора за його героями. Трагічні смерті, помста та боротьба – це все супроводжується в поемі, що свідчить про співчуття Тараса Шевченка до цих патріотів та їхньої долі. Логічним завершенням основної сюжетної лінії є зображення гайдамацького повстання – «Епілог», в якому розповідається про поразку повстання. «Епілог» перейнятий сумним настроєм, характерним і для народних пісень про Коліївщину [1; с. 32-34].

Після першої подорожі на Україну Т.Г. Шевченко написав вірш «Розрита могила», в якому висловив осуд поневолення українського народу царською Росією. Тарас Шевченко написав гостро політичну поему «Сон» («У всякого своя доля») з критикою самодержавної системи Російської імперії [2; с. 45-49]. Він різко засуджує гніт над українським народом та зраду українців в минулому такими словами:

А тим часом перевертні
Нехай підростають
Та поможуть москалеві
Господарювати,
Та з матері полатану
Сорочку знімати [3; с. 209-2010].

Тарас Шевченко пристав до Кирило-Мефодіївського братства – таємної політичної організації, заснованої з ініціативи Миколи Костомарова. Але потім

слідував арешт Т.Г. Шевченка і заслання на довгі роки. В засланні митець тужив за Україною, по при заборону, він писав вірші та малював переважно українське, що свідчить про неймовірну віру цієї людини в Україну та українців, а також про тугу за рідною землею і прагнення зробити щось для свого народу.

Дуже різним політичним силам вдається знаходити серед висловів Тараса Шевченка такі, які свідчать про нібито його близькість переконання до ідеології саме цих сил. Зокрема, образ Т.Г. Шевченка брався на озброєння як офіційною радянською пропагандою, так і націоналістичними колами. Натомість існує думка, що насправді політичні переконання Тараса Шевченка були нечіткими, оскільки він був насамперед поетом, а не політиком [2; с. 99-102].

Революційна творчість Т.Г. Шевченка була одним із головних чинників формування національно-політичної свідомості народних мас України. Його вплив на різні сторони духовно-національного життя нації відчуваються до сьогодні в нашому сприйнятті творчості цього генія. Нині Тараса Григоровича Шевченка стали називати не лише генієм літератури, а й пророком, оскільки в своїх віршах він оспівує трагізм нашого народу, але разом з тим дає надію, з якою ми живемо і в наш час.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анісов В., Середа Є. Літопис життя і творчості Т. Г. Шевченка. 2-ге вид. – К., 1976.
2. Білецький О., Дейч О. Тарас Григорович Шевченко. Літературний портрет. – К., 1964.
3. Кобзар / Передмова Л.Н. Новиченко. – К.: «Дніпро», 1983. – 646 с.

Федусь Д.М., ст. ЧНПУ ім. Т.Г. Шевченка

Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка

Т.Г. ШЕВЧЕНКО В НАЦІОНАЛЬНІЙ ІДЕЇ УКРАЇНИ

1. Україна не може існувати без національної ідеї. Країна без такої ідеї – як людина без принципів і цілей, без розуміння того, що добре, а що ні, що і як вона хоче досягти.[1]
2. Шарль Моррас писав: “Ми не вибираємо нашу національність, ми не спроможні ані позбутися її, ані тим паче прийняти. Батьківщину - землю твоїх батьків, - не вибирають, як не вибирають батька й матір.”
3. Однією з ознак глобальної соціально-політичної, економічної та ціннісно-культурної кризи в Україні є, як відомо, втрата народом ідентичності зі своєю країною, втрата Батьківщини як такої, нарешті втрата особистісної самоідентичності, відчуття власної причетності до соцієтальних процесів, що відбуваються начебто поза бажанням і розумінням переважної більшості громадян України.[2]

4. Ми говоримо про національну ідею, коли який-небудь народ помічає свою єдність, свій внутрішній зв'язок, свій історичний характер, свої традиції, своє становлення і розвиток, свою долю і призначення, робить їх предметом своєї свідомості, мотивуванням своєї волі— Бубер М.[3]
5. Національна ідея Шевченка – це буття українського народу взагалі, його соціального становища в іншій державі його мрії. Це ідеологічний і політичний панслав'янізм, ідея Костомарова про створення федерації рівних братніх народів, пов'язаних спільною словянською історією з центром у Києві, адже він – „мать городов Руських". Де влада буде демократичною і справедливою для всіх слов'янських племен.
6. Можна виділити наскрізну проблему послання –осудження Шевченком української соціальної освіченої еліти, котра вчинили гріх перед нацією. Цим гріхом поет вважав зраду інтересів народу, соціальний та політичний проімперський конформізм, космополітизм, що проявився у забутті власної історії, в ігноруванні національних цінностей та ідеалів –мови, культури, у втраті національної гідності та продукуванні української меншовартості." [4].
7. Т. Шевченко вдається до морально-етичних настанов, які мають значний внутрішній підтекст. Він проголошує:

   "Полюбіте щирим серцем
   Велику руїну"[4].
8. Крізь усю творчість Т. Шевченка проходить мотив протиставлення героїчного минулого поетовій сучасності. І це протиставлення –не на користь останньому. У посланні воно знаходить відображення в рядках: "Славних прадідів великих Правнуки погані"[4].

ЛІТЕРАТУРА

1. Національна ідея [Електронний ресурс] : сайт «Українська правда». –Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/articles/2007/02/26/3212643/. – Дата звернення: 30.03.14

2. Политическая идентификация [Електронний ресурс]: сайт «Мир психологии». – Режим доступу: http://my-psy.ucoz.ua/publ/politicheskaja_identifikacija/1-1-0-307. – Дата звернення: 28.03.14

3. В. Трачук Українська національна ідея як модернізацій ний проект // Трачук В. – К., 2007. – С.154-159.

4. Василюк В.І. Національна ідея у творчості Т. Шевченка / Валентина Василюк // Вітражі. Збірник матеріалів викладацько-студентських наукових читань / За ред. В.Т. Чайковської, Г.Д. Левченко, О.О. Юрчук, В.І. Василюк. – Житомир: ЖДУ імені Івана Франка, 2009. – С. 50-54.

Матвієнко О. М., ст. ЧНТУ

Чернігівський національний технологічний університет

ТАРАС ШЕВЧЕНКО І КИРИЛО-МЕФОДІЇВСЬКЕ БРАТСТВО

Кирило-Мефодіївське братство(товариство) – перша нелегальна українська політична організація. Вона суттєво вплинула на розвиток українського національно-визвольного руху, зіграла важливу роль у житті Т. Г. Шевченка.

Поінформованість суспільства про діяльність товариства мала дещо детективний характер.

Студент Київського університету Олексій Петров втерся в довіру до свого сусіда по будинку Миколи Гулака. Натхненний цікавістю і природженим провокаторським талантом Петров поволі почав викликати його на відвертість. Довірливий і азартний Гулак став агітувати Петрова приєднатись до якогось таємничого товариства. Коли достатня інформація була зібрана, Петров написав донос. Навесні 1847 р. царська охранка провела арешти, товариство було розгромлено [4; с. 336-337].

Головною метою своєї діяльності кирило-мефодіївці вважали утвердження національно-державної незалежності України з демократичним ладом за зразком Сполучених Штатів Америки або Французької Республіки у конфедеративній спілці, таких же незалежних слов'янських держав. Кожна з цих держав мала б становити окремий штат або ще розподілятися на кілька штатів. Київ мав стати центральним містом конфедеративної спілки, в якому раз на чотири роки збирався б найвищий спільний консультативно-регулюючий міждержавні взаємини орган—собор(або сейм). Для загального захисту федерації від зовнішніх ворогів передбачалося мати невелике регулярне військо, а кожний штат мав би свої збройні сили, упорядковані постійними міліцейськими формуваннями. Всі громадяни мали навчатися військовій справі, щоб бути готовими вразі війни стати на захист батьківщини. Щодо громадянських прав населення Всеслов'янської федерації й України в ній, то передбачалися скасування станів, смертної кари і тілесних покарань, обов'язкове початкове навчання, свобода віросповідання, заборона "будь-якої пропаганди як марної при свободі".

Ідеї визволення слов’янських народів з-під іноземного гніту та їх державно-федеративного єднання мали поширюватися шляхом літературно-просвітницької пропаганди. Члени товариства виступали за повалення царського самодержавства й ліквідацію кріпацтва в Російській імперії [3; с. 149].

Заснували братство професор Київського університету Микола Костомаров, службовець канцелярії генерал-губернатора Микола Гулак, вчитель Василь Білозерський. Членами були молоді інтелігенти, переважно викладачі і студенти.

Тарас Шевченко долучився до участі у товаристві навесні 1846 р. після знайомства з М. Костомаровим.

Костомаров згадував, що коли познайомив Шевченка з ідеєю єднання слов’янських народів, то Шевченко прийняв її з великим захопленням.

Значна частина того, що Шевченко міг почути від Костомарова про ідеї й завдання Братства, безперечно відповідала й його переконанням . Досить прочитати Шевченків «Кавказ» і «Посланіє мертвим і живим», наскрізь пройняті християнською етикою і на ній опертими ідеями національної й політичної свободи.

Авторитет самого ж Т. Шевченка серед кирило-мефодіївців був надзвичайно великим.

Найстарший за віком, осяяний славою найбільшого національного поета, він впливав на своїх молодших товаришів і силою та імпульсивністю свого чуття і безоглядним радикалізмом своїх соціальних настроїв, а біблійний склад його досить відповідав євангельському християнізмові гуртка [1; с. 140].

З захопленням читали й переписували вони Шевченкові твори з циклу «Три літа». Те, що давав їм і чим був для них Шевченко, було чудом. Для них, що виховувалися в ідеях євангельського християнства, що всі свої помисли скерували на найбільш приниженого ближнього — на селянина-кріпака, на безправну, у злиднях і темноті покинуту масу, для них, що всією душею кохали свою Україну, Шевченко був реальним символом уже воскреслого народу. Цей недавній кріпак пророкував їм, що

Встане Україна,

Світ правди засвітить…

«новим людоїдам» і їхнім підспівувачам — «неситим» українським перевертням — «стяжателям » грозився кривавою революцією; з очей отемнілих земляків здіймав московську «полуду», проклинаючи сполуку України з Москвою й безжалісно розвінчуючи гетьмана Богдана [2; с. 162].

Пантелеймон Куліш пізніше згадував: «…наші молоді мрії знайшли в Шевченкові благословенне оправдання, знайшли заруку своєї будущини… Сам Шевченко… вже був не кобзар, а національний пророк. Восторженому щастям , наукою і поезією, мені здавалось, мов би перед нами сталося те, чого дознав на собі ветхозавітний посол Господень . . . Київська інтелігенція, лучче сказати , плодюща її частина, обгортала українського барда глибоким почитанням». Кияни «взирали на Шевченка як на якийсь світильник небесний, і се був погляд праведний ... Шевченко з’явився між нас, яко видиме оправдання нашого надхнення звиш». «Для мене ж сяєво його духа було чимось надприродним...» [2; с.163]

В той же час у поглядах Т. Шевченка і частини кирило-мефодіївців на засоби й методи боротьби існувала глибока різниця. Якщо ті мріяли реформувати суспільство і гоїти соціальні рани проповіддю євангельської моралі, поширенням освіти і культури, піднесенням культурного рівня панської інтелігенції й кріпацької маси, то Т. Шевченко був глибоко переконаний, що тільки революційні «ножі обоюдні» зможуть «розпанахати погане гниле серце (вкрите болячками), вицідити сукровату, наляти живої козацької тії крови, чистої, святої» [1; с. 141]. В ім’я визволення мільйонів поневолених, в ім’я створення «вольної нової» сім’ї-держави, справді християнської, він уважав за можливе взяти в руки меч проти тих, що те ж мечем тримали в покорі мільйони в ім’я засад фактично антихристиянських і в ім’я їх поневолювали нові й нові

народи. Сказав це виразно і в «Кавказі», і в «Заповіті». Це був голос із підземелля української національної душі — з «великого льоху», якого Москва «ще не дошукалась» і до якого він відкрив землякам стежку, що її вони забули.

5 квітня 1847 р. за участь у діяльності Кирило-Мефодіївського товариства Т. Шевченко був заарештований. У поетовій валізці знайшли , крім шістьох портфелів з рисунками, багато віршів, листів і різних паперів. Розглянувши їх, губернатор на другий день писав до «ІІІ Відділу Власної Його Величності Канцелярії» : «Серед паперів його знайдено рукописну книгу з віршами його творчості [в доданому описі докладніше: «Книга писаних віршів під заголовком „Три літа”»], з них деяк і — бунтівничого й злочинного змісту» [2; с. 169].

17 квітня арештованого Т. Шевченка доправили до Петербургу й жандарми почали допит. Під час слідства поет тримався достойно й благородно.

30 травня арештованим кирило-мефодіївцям оголосили царські присуди. Кара, визначена царем Шевченкові, була найтяжчою.

Російська інтелігенція неоднаково на заходи царського уряду, викликані їхньою справою. Переконаний централіст-русифікатор , найворожіший Шевченкові критик Бєлінський писав своєму приятелеві Аннєнкову: «Шевченка заслали на Кавказ солдатом. Мені не шкода його; коли б і я був суддею, я покарав би не гірше. Я маю особисту відразу до таких лібералів! Це вороги всякого поступу» [2; с. 190].

Однак знайшлась в Петербурзі й така група людей, яка симпатизувала діяльності кирило-мефодіївців. Це була молодь, яка входила до гуртка Буташевича-Петрашевського.

В Україні звістка про царський присуд над братчиками не могла не викликати хвилювання. Шевченко об’їхав мало не всю Україну, скрізь зав’язував знайомства. Свої нелегальні твори він не тільки давав читати й переписувати, а навіть декламував їх не раз і прилюдно, а друковані твори його знав мало не кожний освічений українець. Костомаров і Куліш теж були постатями дуже популярними. В ту добу шукання нових шляхів — у добу нового розуміння нації, в добу розбудженого народництва, все, що було живе в Україні, не могло не хвилюватися, не реагувати на ув’язнення й заслання головних провідників — ідеологів нового руху.

Таким чином Кирило-Мефодіївське товариство ознаменувало новий етап українського національного відродження. Воно сприяло самоусвідомленню українцями себе як окремого, самобутнього народу, дало новий поштовх до поширення національно-визвольного руху на всій території України. Великий вплив на його діяльність мали погляди та творчість Т. Г. Шевченка. Приналежність же до товариства драматичним чином змінила й подальшу долю кобзаря.

ЛІТЕРАТУРА

1. Михайло Грушевський. З історії релігійної думки на Україні. – Київ «Освіта», 1992. – 192 с.
2. Зайцев П. Життя Тараса Шевченка. – К.:АТ «Обереги», 1994. – 456 с.

3. Історія України / В. Ф. Верстюк, О. В. Гарань, О. І. Гуржій та ін.; Під ред. В. А. Смолія. – К., Альтернативи, 1997. – 424 с.
4. Попович М. В. Нарис Історії культури України. – 2-е вид., випр. – К.: «АртЕк», 2001. – 728 с.

Іванова Я.С., Побожа М.В., ст. ЧНТУ

Чернігівський національний технологічний університет

ІСТОРИКО-ПОЛІТИЧНІ ПОГЛЯДИ ШЕВЧЕНКА. ЙОГО РОЛЬ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ У КИРИЛО-МЕФОДІЇВСЬКОМУ БРАТСТВІ

Ідеї соціального й національного визволення породжувалися тим нестерпним колоніальним режимом, у якому перебувала Україна впродовж багатьох століть. Особливо це стало проявлятися в період польського та російського поневолення. Економічна політика російського уряду незмінне йшла врозріз з інтересами України як суто хліборобського краю. Митні тарифи, фінансова політика, непомірні податки викликали в українського населення гнів та обурення, спричинювали антиросійські настрої.

Дуже важливу роль у формуванні думки тогочасного суспільстві відігравало Кирило-Мефодіївське братство, яскравим представником якого був Т.Г. Шевченко.

Світогляд Тараса Шевченка формувався і розвивався в період, коли в Україні сталася криза феодально-кріпосницької системи господарства, посилився процес формування капіталістичних відносин. Його революційні погляди вперше відображені і в «Кобзарі» і поемі «Гайдамаки». Безкомпромісно осуджуючи феодально-кріпосницьку систему і самодержавство, Тарас Шевченко закликав народ до боротьби за свободу. Революційні твори Кобзаря згуртовували сили однодумців.

Його заслуга полягає в тому, що визволення України з під національного гноблення розглядав складовою частиною соціального розкріпачення народів Росії, викривав лжепатріотизм кріпосників і таврував ганьбою тих, у «кого нема любові до батьківщини, ті серцем жебраки, каліки». Та Тарас Шевченко не тільки звертався до минулого, але й бачив зразок демократизації державно-політичного ладу в республіканському ладі Сполучених Штатів Америки.

Т. Г. Шевченко, як ніхто інший, дав глибоку й нищівну критику російського законодавства, організації суду та судочинства, першим в історії революційної думки в Україні показав злочинну суть тодішніх законодавчих актів, висловив рішучий протест проти царських законів та юридичного їх трактування як способу пригнічення трудової людини. Він писав, .що ці закони "катами писані", що "правди в суді немає".

Тарас Григорович Шевченко стояв на революційно-демократичних позиціях. Виходець з кріпаків- селян, який зазнав всіх утисків і зневаги підневільного існування, Тарас Шевченко в силу свого соціального становища ненавидів самодержавно-кріпосницький лад. Характеристика минулого України переслідувала мету розкрити історичну основу для аргументації ідеалу всеслов'янського єднання, ідеалу, закладеному в самому історичному бутті українського народу, що протягом віків боровся зі своїми гнобителями за свободу і незалежність.

Говорячи про політичний ідеал Т. Г. Шевченка, слід підкреслити його увагу до сили закону, причому "праведного закону", як він неодноразово наголошував. "Праведний" закон уже за своєю суттю збігається з традиційними поняттями "правда", "воля", "справедливість".

Беручи участь у діяльності братства, Тарас разом з кирило-мефодієвцями розпочали втілювати в життя свої далекосяжні плани. Вони збиралися на квартирах членів братства, обговорювали програмні документи, питання політичного життя, залучали нових членів, налагоджували стосунки з прихильниками національного відродження інших слов'янських народів.

Твори Т. Шевченка «Кавказ», «Сон», «Великий льох», «І мертвим, і живим...», «Заповіт» найрадикальніше відображали засади братства. Вони категорично заперечували самодержавство й закликали до негайного скасування кріпацтва. Своєю поезією Шевченко поєднав культурні традиції українського суспільства: старшинсько-дворянську і традицію трудящого люду. Його твори захоплено читали і селяни, і дворяни, оскільки вони знаходили в поезіях Т. Шевченка відображення своїх інтересів.

Великий Кобзар зумів визначити українську національну ідею як потребу одночасного і національного, і соціального визволення. Саме в такому вигляді вона стала дороговказом для українства другої половини XIX-XX ст.

Шевченка-поета, борця-революціонера завжди звернені до майбутнього, вони надихають нові покоління. Ця людина завжди служила правді і боролася за щасливе майбутнє свого народу. І зброєю у цій боротьбі поет зробив слово.

І дійсно, на той час процес становлення нової української літератури відбувався одночасно із процесом розвитку науки і культури. А твори Т. Шевченка є зразками глибокої народності, критичного реалізму. У літературі з'являються нові герої: селяни-протестанти, бунтарі, повстанці, борці проти феодального гніту. Література збагатилася новими жанрами: ліро-епічна поема, політична поезія, оповідання й повість...

І в своїх безсмертних поезіях, і в живописних полотнах Шевченко пропагував світлі ідеали свободи, рівності; закликав народ до боротьби проти усіх гнобителів, вказував простому люду конкретний шлях цієї боротьби, тим самим впливаючи на розвиток і літератури, і мистецтва, і духовної культури.

Та все ж таки, незважаючи на те становище, яке панувало в тогочасній Україні, Шевченко вірив, що колись на його рідній Батьківщині запанує мир, злагода, свобода та рівність між усіма верствами населення:

“І оживе добра слава,
Слава України,

І світ ясний, невечірній
Тихо засіяє...
Обніміться ж, брати мої,
Молю вас, благаю!”

ЛІТЕРАТУРА

1. Губернський Л.В., Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Культура. Ідеологія. Особистість: Методолого-світоглядний аналіз / Київський національний ун-т ім. Т.Г.Шевченка. – К.: Знання України, 2002. – 580с.

2. Дорошенко Д.І. Нарис історії України / Передмова І. О. Денисюка. – Львів: Світ, 1991. – 576с.

3. Енциклопедія українознавства. під ред. проф. Кубійовича В. – Львів. – Т. 3. – 1994. – С. 960-1204.

4. Копиленко О.Л. Політико-правові ідеї Т.Шевченко та І.Франка в сучасній ідеологічній боротьбі / Від ред. Б.М.Бабій. – Акад. наук Укр. РСР. – К.: Наук. думка, 1990. – 116с.

5. Костомаров М. І. Закон Божий (Книга буття українського народу). – К., 1991. – 38с.

Товстуха А. С., ст. ЧНТУ

Чернігівський національний технологічний університет

ДІЯЛЬНІСТЬ Т. Г. ШЕВЧЕНКА У КИЇВСЬКІЙ АРХЕОГРАФІЧНІЙ КОМІСІЇ

Тарас Шевченко був першим, хто відчув, що самоствердження України має й історичний, і суспільний вимір – і саме це в процесі історії порядило її політичне, а зрештою й державне відродження [1; с.106].

Цим пояснюється те, що шевченкознавство сьогодні перетворилося на одну з найважливіших галузей суспільних наук в Україні.

Важливим для більм глибокого розуміння життєвого й творчого шляху Т.Г. Шевченка є з’ясування його діяльності у Київській археографічній комісії.

Її було створено у 1843 р. при канцелярії Київського, Подільського й Волинського генерал-губернатора для збирання, вивчення та видання документальних історичних матеріалів, народних переказів, дослідження археологічних пам’яток, проведення розкопок [3; с.289].

У березні 1845 р. Т. Шевченко закінчує навчання в Академії мистецтв, отримавши «звання некласного художника» і їде до Києва [4; с.137]. Саме в цей час він і долучається до співпраці з Київською археографічною комісією.

За дорученням комісії, Т. Г. Шевченко здійснив у 1845-1846 рр. Три подорожі по Україні й намалював чимало історичних пам’яток, брав участь в археологічних розкопках могил та ілюструванні видань, водночас залишив багато філософських суджень і висловлювань про історичні події на Україні.

Свою першу подорож (влітку – восени 1845 р.) для вивчення і малювання історичних пам'яток Т.Г. Шевченко розпочав з Густинського монастиря, розташованого поблизу м. Прилуки.

Донині збереглися три акварелі Т.Г. Шевченка, написані ним під час першої подорожі: «В Густині. Церква Петра і Павла», «В Густині. Трапезна церква», «Брама в Густині. Церква св. Миколая».

Плідною була подорож Т.Г. Шевченка на Полтавщину, коли він побував у Яготині, Лубнах, Пирятині, Ромнах, Миргороді, Веселому Подолі, Хоролі, Полтаві, Березовій Рудці, Ісківцях, Переяславі, Єрківцях та багатьох інших містах та селах [5; с.46].

У серпні 1845 р. Т.Г. Шевченко побував у Переяславі.

Тоді ж, влітку 1845 р., Т.Г. Шевченко здійснив подорож і на південь Київщини – в Чигирин і Суботів.

Малюнки Тараса Григоровича стали документами, що відобразили тодішній стан історичних пам'ятників: сепії «Кам'яні хрести в Суботові» і «Чигиринський дівочий монастир», акварелі «Мотрин монастир», «Богданові руїни в Суботові», «Чигирин з суботівського шляху» [5; с.47].

Він виявився дуже потрібною для Археографічної комісії людиною і 10 грудня 1845 р. голова Комісії М. Писарев звертається до генерал-губернатора з проханням про запрошення художника Тараса Шевченка до роботи в якості співробітника комісії з заробітною платнею 150 крб. на рік серебром [3; с.287].

Другу наукову подорож на Полтавщину і Чернігівщину Т.Г. Шевченко здійснив у грудні 1845 – квітні 1846 р. Він виїхав з Києва і прибув до Переяслава.

Грудень 1845 р. був особливо плідним для Т.Г. Шевченка на поетичній ниві: у с. В'юнище він створив поему «І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм в Украйні і не в Украйні моє дружнєє посланіє» (14 грудня), вірш «Холодний яр» (17 грудня), поему «Псалми давидові» (19 грудня) і, нарешті, в Переяславі – славнозвісну поезію «Заповіт» (25 грудня). Ці твори розповсюджувалися в списках по всій Україні.

В цей час стають помітними зміни в ідейній спрямованості творчості Т. Шевченка. В ранній період йому була властива деяка ідеалізація минувшини свого народу. Але що в ній ідеалізував поет? Насамперед боротьбу за волю, відчайдушність і самопожертву, великість вдач і доль, які народжувалися в обороні рідної землі, нескореність і незмиреність – усе те, чого, на його думку, бракувало сучасникам.

Однак Шевченко досить швидко подолав ідеалізацію минувшини, козацтва, виробив об'єктивніший і критичніший погляд на українську історію [2; с.93-94].

В другій половині січня 1846 р. Т.Г. Шевченко приїхав у с. Ісківці Лубенського повіту на Полтавщині до знайомого письменника О.С. Афанасьєва-Чужбинського. Незабаром вони виїхали через Лубни, Прилуки і Ніжин до Чернігова.

Історичні пам'ятки Чернігова давно привертали увагу Т.Г. Шевченка. В Чернігові Тарас Григорович за завданням Київської археографічної комісії

оглянув і описав рештки цитаделі, Спаський (XI ст.), Борисоглібський (XII ст.) собори, церкву Успення (XI ст.) в Єлецькому монастирі, Борисоглібську (XII ст.) і П'ятницьку церкви, Троїцький монастир, колишній будинок наказного гетьмана України Павла Полуботка, де містилася духовна семінарія з бібліотекою. Кожній історичній пам'ятці він давав стислі характеристики, що містили цікаві відомості про їх минуле і сучасне [5; с.49].

Восени 1846 р. Т.Г. Шевченко здійснив третю наукову подорож по Україні, на цей раз на Правобережжя. Наприкінці вересня 1846 р. він виїхав на Поділля і одразу відвідав Кам'янець-Подільський (2-7 жовтня).

З Кам'янця-Подільського Т.Г. Шевченко поїхав на Волинь, де відвідав міста Почаїв, Кременець, Острог, Дубно, Корець, Ізяслав, Луцьк, Новоград-Волинський, Житомир, багато сіл, де вивчав історичні пам'ятки, знайомився з побутом і народною творчістю [5; с.52].

Наприкінці жовтня 1846 р. Т.Г. Шевченко повернувся до Києва, а 31 грудня подав у канцелярію генерал-губернатора рапорт з додатком шнурового зошита про грошові витрати під час відрядження в справах Київської археографічної комісії. Це було останнє доручення, яке він виконав.

Загалом служба Т.Г. Шевченка в Київській археографічній комісії мала неабияке значення: він зробив чимало історико-археографічних записів, малюнків пам'яток історії та пейзажів, зібрав багато народних пісень, переказів і легенд, спостерігав життя українського народу.

Праця в Комісії вплинула на формування світогляду Т.Г. Шевченка, дала безцінний матеріал для його художньої і літературної творчості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Григорій Грабович. Шевченко, якого не знаємо (З проблематики символічної автобіографії та сучасної рецепції поета).- К.: Критика, 2000. – 319 с.
2. Дзюба І.М.. У всякого своя доля / Епізод із стосунків Шевченка зі слов'янофілами /: Літ.-критич. нарис. - К.: Рад. письменник, 1989. – 371 с.
3. Іван Дзюба. Тарас Шевченко. - К.: Видавничий дім «Альтернативи», 2005. – 704 с.
4. Зайцев П. Життя Тараса Шевченка. - К.: АТ «Обереги», 1994. – 456 с.
5. Г.Я. Сергієнко. Діяльність Т.Г. Шевченка у Київській археографічній комісії (1845 – 1847 рр.) // Український історичний журнал. – 1991. – №3. – С. 43-54

Кисловець А. С., ст. ЧНТУ

Чернігівський національний технологічний університет

ТАРАС ШЕВЧЕНКО – БОРЕЦЬ ЗА ДЕРЖАВНІСТЬ

Визначну, неперевершену роль у формуванні почуття соборності й українськості, безперечно, відіграв Пророк нашої нації Тарас Григорович

Шевченко. Ідеями свободи і єдності пронизані, здається, усі твори поета. Та це й не дивно, враховуючи, що революційність Т. Г. Шевченко черпав із тогочасного політичного життя, саме тому його твори різного періоду різняться за своїми закликами.

Починаючи із раннього періоду творчості у його творах засуджується самодержавно-кріпосницький лад і робляться заклики любові до рідної землі попри все. Яскравим прикладом цього є вірш «О люди! Люди небораки!»:

О люди! Люди небораки! Нащо здались вам царі?
Нащо здались вам псарі? Ви ж таки люди не собаки! [1; с. 321].

Він вірив сам і переконливо примушував повірити інших, що лише скинувши ярмо пригнічення і злившись у одну сім'ю ми зможемо народитись знову з почуттям гідного самоусвідомлення, прагнення до свободи й незалежності. Такі судження яскраво проявляються у творі «І Архімед, і Галілей»:

…на оновлені землі врага не буде супостата,
А буде син, і буде мати, і будуть люди на землі [1; с. 246].

Ще задовго до створення Кирило-Мефодіївського товариства у передмові до поеми «Гайдамаки» поет уперше висловив демократичну ідею єднання слов'янських народів [1; с. 63]:

Нехай житом-пшеницею, як золотом, покрита,
Нерозмежованою останеться навіки
Од моря і до моря – слов'янська земля [1; с. 63].

Слід підкреслити, що перше видання «Кобзаря» привертає увагу до сили закону, причому «праведного закону». Закон же прийнятий експлуататорською владою, не можна сприймати як «справедливий», тому що він не відповідає людським цінностям. Для Т. Г. Шевченка соціальне справедливим є рівномірний розподіл землі між членами суспільства, ліквідація станового поділу громадян, уведення юридичної рівності, обов'язкова праця всіх членів суспільства, усунення експлуатації.

В другім періоді, що тягнеться до його арешту весною 1847 р., знаходимо тільки бурхливі заклики до повалення російського режиму та зародження думки самостійності України. У творі «Кавказ» він негативного засуджу не тільки дії влади, а й виступає проти втручання церкви в справи держави, вважаючи, що вона повинна бути відсторонена від держави, щоб не ламати християнські заповіді:

Коли одпочити ляжеш, Боже, утомлений?
І нам даси жити? [1; с. 280].

Усі твори цього періоду також закликають до єднання української еліти, на яку була покладена функція об'єднання народу. Але гострої критики їй не вдалося уникнути. Все ж таки Т. Г. Шевченко не втрачає надії на те, що націю вдасться об'єднати в ім'я її визволення, визволення України і кожного українця. У творі «І мертвим, і живим, і ненародженим» в ньому проявляється його глибока мудрість та послідовна державницька позиція:

І на оновленій землі врага не буде супостата,
А буде син і буде мати і будуть люди на землі [1; с. 285].

Арешт і заслання в солдати є тими історичним віхами, які ділять життя в неволі між двома «ковтками свободи». Саме в цей період він намагається показати, щоб люди не здавалися і вірили в свою мету. Так у творі «Свою Україну любіть» Т. Г. Шевченко намагався показати це через кохання:

Україну любіть. Любіть її… во врем'я люте,
В остатню, тяжкую мінуту За неї Господа моліть! [1; с. 534].

Поет почав свою творчість на засланні поезією «Думи мої, думи мої» що відкривається тими самими словами, що й заспів до «Кобзаря». Цим Т. Г. Шевченко підкреслив незмінність своєї ідейно-поетичної програми та нерозривність свого зв'язку з рідним краєм і народом.

Тарас Шевченко в останні роки підпорядковував ідейне спрямування своєї політичної і особистої лірики меті пробудження національної і соціальної свідомості народних мас України. У вірші «Заповіт» він розкриває завісу політичного і національного насильства, і пророкує неминучість майбутньої революційної розправи над гнобителями України:

Поховайте та вставайте, кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю і Волю окропіте [1; с. 306].

Україна, її минуле і майбутнє стоїть в центрі державо-політичних поглядів Т. Г. Шевченка. Поряд з цим значне місце в них займають і ряд інших проблем, зокрема доля всіх поневолених народів і слов'янських, зокрема. У багатьох поезіях він з теплотою згадує чеських і словацьких «будителів», що поклали початок демократичного слов'янофільства. Для поета близькою є ідея того, що в майбутньому «зіллються слов'янські ріки» в одне море, але при цьому він твердо стоїть на позиції тог, що «в своїй хаті своя правда, і сила, і воля» [1; с. 285]. Даний принцип був яскраво виділений в центральних ідеях слов'янофільства, викладеній у програмних документах Кирило-Мефодіївського товариства і саме його послідовно дотримувався Тарас Григорович Шевченко до кінця своїх днів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кобзар / Передмова Л. Н. Новиченко. – К.: «Дніпро», 1983. – 646 с.

Скрипка О.А., ст. ЧНТУ

Чернігівський національний технологічний університет

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ЗАСАДИ ПОЛІТИЧНОГО ІДЕАЛУ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Світогляд Тараса Шевченка формувався і розвивався в період, коли в Україні сталася криза феодально-кріпосницької системи господарства, посилився процес формування капіталістичних відносин.

Оцінка політичних поглядів Т. Шевченка в різних наукових школах досить часто є відмінною і, навіть, суперечливою. В суспільній думці поет

часто перетворювався в «міф», який було зручно використовувати для маніпуляції масовою свідомістю та виправдання тих чи інших дій. Для представників радикально-націоналістичного напрямку української політичної думки Т. Шевченко був «Пророком», «батьком нації», «затятим ворогом Росії та москалів». Для різного роду соціалістів, «бездержавників» – у першу чергу «Кобзар», «захисник прав кріпаків», «борець за соціальне визволення та дружбу народів». [7, с. 489]

Говорячи про політичний ідеал Т. Г. Шевченка, слід підкреслити його увагу до сили закону, причому праведного закону, як він неодноразово наголошував. Праведний закон уже за своєю суттю збігається з традиційними поняттями «правда», «воля», «справедливість». Для Т.Г. Шевченка соціальне справедливим є рівномірний розподіл землі між членами суспільства, ліквідація станового поділу громадян, уведення юридичної рівності, обов'язкова праця всіх членів суспільства, усунення експлуатації.

Т.Г. Шевченка, без особливого перебільшення, можна вважати «батьком» української національної ідеї сформованої в традиційній для цивілізованої Європи формі. Його поезія змогла не лише забезпечити «зв'язок часів», але й поклала початок перетворення української етнографічної маси, що фактично втратила свою власну політичну еліту і, здавалося б, була приречена на повну асиміляцію, в європейську націю, давши їх розуміння минулого і дороговказ у майбутнє, надію і сподівання.

Однією з вихідних філософсько-політологічних категорій, яка є центральною у багатьох мислителів і, зокрема, у творчості Т.Г. Шевченка – це категорія «свободи».Свобода для Шевченка – це унікальне поняття, яке при всенародному і вселюдському значенні має найбільш персональний характер; для нього воля народу була одночасно конкретною і особистісною волею кожної окремої людини в загальному складі. [3, с. 325]

Про зрілість політичних поглядів Т.Г.Шевченка свідчить його роль у діяльності Кирило-Мефодіївського товариства, яке ставило за мету національне і соціальне визволення України, скасування кріпацтва, станових привілеїв, проголошення свободи совісті та ін.

Слід відзначити, що, поділяючи загальні засади своєї програми, члени товариства розходились у питанні про першочергові завдання. М.Костомаров вважав першочерговим завданням домогтись єдності слов'ян. П. Куліш наголошував на розвитку, насамперед, української культури. Тарас Шевченко пристрасно відстоював ідеї соціального і національного звільнення українців. За радикалізм своїх ідей Тарас Шевченко був покараний найжорстокіше. Тут, до речі, слід наголосити, що творчість селянського поета-бунтаря, який піднявся від раба-кріпака до вершин поезії й мистецтва, відчутно позначилася й на формуванні революційно-демократичного крила в Росії 50-60-х років XIX ст. [5, с. 5-6]

Говорячи про той вплив, який мали на учасників Кирило-Мефодіївського товариства виражені в талановитій поетичній формі ідеї Т.Шевченка, один з перших систематичних дослідників історії політичної думки України Ю. Охримович робить цілком слушний висновок про те, що

національно-політична ідеологія Шевченка сформувалася ще до його знайомства з Костомаровим, і в національних справах, як і взагалі в політичному і національному радикалізмі, Шевченко мав більший вплив на Костомарова, ніж навпаки.

Звичайно ж, Кирило-Мефодіївське товариство чітко відстоювало ідеал свободи, рівності і братства для українського та інших народів, насамперед, слов'янських народів, які зазнавали соціально-політичного, економічного, національного гніту, але, керуючись таким принципом, відкидало всі форми гноблення, виступало проти царизму і всієї системи самодержавного ладу, заперечувало кріпосне право, гноблення людини людиною. [6, с. 55]

Тарас Шевченко – поет, що зробив для відродження і становлення сучасної української нації чи не більше за будь-якого українського політичного діяча чи теоретика політики, відродив у ній національну самоповагу та прагнення до самостійного державно-політичного існування, поставив боротьбу за відродження держави із становища мрії в стан надії, сподівання і, врешті, активної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дорошенко Д.І. Нарис історії України / Передмова І. О. Денисюка. – Львів: Світ, 1991. – 576 с.

2. Енциклопедія українознавства. під ред. проф. Кубійовича В., – Львів. – Т. 3. – 1994. – С. 960-1204.

3. Політологія: історія та методологія / Андрущенко В. П., Антоненко В. Г., Ануфрієв Л. О. та ін.; За ред. Ф. М. Кирилюка. – К.: Здоров'я, 2000. – 632 с.

4. Сергійчик В. Українці в імперії. – К., 1992. – 92 с.

5. Костомаров М. І. Закон Божий (Книга буття українського народу). – К., 1991. – 38 с.

6. Копиленко О.Л. Політико-правові ідеї Т.Шевченко та І.Франка в сучасній ідеологічній боротьбі / Від ред. Б.М.Бабій. – Акад наук Укр. РСР – К.: Наук. думка, 1990. – 116 с.

7. Губернський Л.В., Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Культура. Ідеологія. Особистість: Методолого-світоглядний аналіз / Київський національний ун-т ім. Т.Г.Шевченка. – К.: Знання України, 2002. – 580 с.

8. Політологія. Підручник. / За ред. Панова М.І., Герасіної Л.М. та ін. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2005. – 520 с.

Ходюк К. Ю., ст. ЧНТУ

Чернігівський національний технологічний університет

СУЧАСНА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ У ТВОРЧОСТІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

«Феномен Шевченка відбиває нашу національну природу, наше світосприйняття, наше минуле і нашу надію на майбутнє. Він символізує душу українського народу, втілює його гідність, дух і пам'ять…».

Є. Сверстюк

Т. Шевченко один із перших письменників та громадських діячів, які доволі гостро поставили питання самоусвідомлення українців себе як нації, яка має право на самовизначення та власну державу. Особливо гостро ця потреба відчувалась на території сучасної України, яка перебувала під владою Російської імперії, де особливо відчувалось засилля абсолютизму та русифікація українського народу, що накладає свій відбиток і на сучасність.

Творчість Т.Г. Шевченка відкрила новий щабель у розвитку української літератури, заклала основи революційно-демократичного її розвитку. Саме у цій площині і будуватимуться його погляди на українську державність та засади існування нації.

Україна у творчості Великого Кобзаря – це передусім волелюбний народ, героїчна боротьба, душевна краса поборників волі.

Тараса Шевченка турбувало те, що українці зрікаються своєї Батьківщини, нехтують мовою, культурою; він прагне залучити народ український до глибокого вивчення своєї історії:

…та й спитайте
Тоді себе: що ми?
Чиї сини? Яких батьків?
Ким? За що закуті? [1; с. 332]

Особливо емоційно насичене Кобзареве послання «І мертвим, і живим...». Здається, що в його ритмічних, пройнятих духом всеосяжного людинолюбства рядках чується стукіт зболеного серця великого поета. Слова, вихоплені з глибин його відкритої та щедрої душі, промовляють до нас схвильовано і правдиво:

Нема на світі України
Немає іншого Дніпра,
А ви претеся на чужину
Шукати іншого добра... [1; с. 329]

У творі «І мертвим, і живим…» Т.Г. Шевченка звучить ідея самобутності України, її самодостатності й спроможності побудувати самостійну державу. Поет закликає:

Розкуйтеся, братайтеся!
У чужому краю
Не шукайте, не питайте
Того, що немає
І на небі, а не тільки на чужому полі.... [1; с. 329]

Т.Г. Шевченко однаково ненавидів як кріпосницьку сутність тогочасного панства, так і його зрадницьку щодо своєї нації поведінку. Пристрасно і гнівно звучать слова Тараса Шевченка, коли він засуджує своїх сучасників:

- за пасивність і байдужість:

Доборолась Україна

До самого краю.
Гірше ляха свої діти
Її розпинають. [1; с. 333]

- за незнання рідної мови:

І всі мови
Слов'янського люду –
Всі знаєте. А своєї
Дастьбі. [1; с. 331]

Ми по праву пишаємося, що був у нас такий справжній патріот і пророк, який побачив нову Україну. Про це у вірші «Ісаія. Глава 35» звучить думка:

…Бог судить, визволяє
Довготерпеливих…
…убогих. І воздає
Злодіям за злая. [1; с. 619]

Отже, народ, який так багато терпів, скеровується Богом до нового шляху, на якому вже не буде вбогих і злидарів, а будуть нові люди нової землі.

Тарас Григорович Шевченко мріяв про велику Україну, її велич він убачав у величі краси, неповторності, у величі одухотвореності, пам'яті народної, яку не можна стерти. Чи такою вона уявлялася Кобзареві, якою є зараз? Не нам судити про це. Однак у сучасному житті та в Шевченкових мріях є незаперечно спільне: ми спромоглися зберегти пам'ять народну, зберегли нашу калинову мову, котра є генетичним кодом майбутнього нації, освяченим високою духовністю:

Боже великий, єдиний!
Нам Україну храни!
Волі і світла промінням
Ти її осени…

ЛІТЕРАТУРА

1. Шевченко Т.Г. «Кобзар» / Вступ. ст. та примітки Р. Полонського. – Х.: Фоліо, 2009. – 736 с.

Бриль А.І., ст. ЧНПУ ім. Т.Г. Шевченка

Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка

ВПЛИВ «КОБЗАРЯ» Т. Г. ШЕВЧЕНКА НА ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ В СУЧАСНОЇ МОЛОДІ [ТЕЗИ]

- 9 березня 2014 р. Україна відсвяткувала двохсотріччя дня народження генія. Світ його знає як гуманіста та інтернаціоналіста, патріота та художника, що стояв непохитно за Батьківщину.
- Своєю творчістю Т. Г. Шевченко відкрив нову епоху в літературі, створив поезію, що звучала як гнівне звинувачення в нарузі над українським народом, як заклик до боротьби за кращу долю.

- 27 січня виповнилося 154 роки з дня виходу «Кобзаря» – книги, що стала епохою в історії українського народу. Її значення не тільки в літературній цінності, вона являється частиною, втіленням української думки, ідеї любові до Батьківщини.
- За традицією ми звемо весь поетичний, віршовий доробок Т. Г. Шевченка «Кобзарем», хоч відомо, що так назвав поет лише невелику ранню збірку своїх поезій [3; с. 3].
- У реєстрі рукописів, розглянутих 1840 р., про «Кобзар» записано: «подана до цензури – 7 березня; назва – «Кобзарь, малороссийские песни и стихотворения», кількість сторінок – 20, від кого надійшов рукопис – «от г. Гребенки», цензор – Корсаков, дата схвалення – 7 березня. Незважаючи на те, що Є. П. Гребінка вдавався до знайомого цензора, Кобзар вийшов у світ із багатьма купюрами в поемі «Катерина», посланні «До Основ'яненка» та поемі «Тарасова ніч» [1; с. 118].
- В своєму «Кобзарі» Шевченко розмірковує над долею України, намагається пробудити в читачеві почуття національної гідності та патріотизму [3].
- Життєвий і творчий шлях поета вивчається в усіх класах загальноосвітніх шкіл. Особливу увагу цій постаті приділяють в програмах середніх і старших років навчання. Це зумовлено саме намаганням сформувати в дітей почуття національної ідентичності, гідності, ідеї українства.
- Пробуджує Т. Г. Шевченко в українцеві патріотизм, гідність. Про ці священні почуття поет говорить без риторики, трьома епітетами: «Вкраїна мила», «степ широкий», «лани широкополі».
- З особливою душевною теплотою опоетизовує Шевченко красу української хати, побуту як джерела сакральної енергії, підносить до символу ідеал української родини, адже для українського світомислення хата – це перша ланка в організації світу, для української ментальності найвища цінність родини в забезпеченні виховання порядного, працелюбного, шанобливого до батьків, людей нового покоління.
- Не треба будувати ілюзії, що молодь буде докладати надзусилля для того, щоб «дорости» до Т. Г. Шевченка, його життя, пошуків, перемог та поразок.
- Треба прагнути максимально наблизити Шевченкову спадщину та долю до інтересів та доль сучасної молодої людини, показати, як Шевченко не лише, як здається збоку, легко долав соціальні та культурні комплекси бездержавного народу, а й ставав законодавцем мод і володарем дум.
- Цілком ймовірно, що ідея активних користувачів соціальних мереж – провести в Україні квест за його творами – зробить Т. Г. Шевченка модним серед сучасної української молоді [2].
- З всього вище сказаного, можна зробити висновок, що Т. Г. Шевченко своєю творчістю намагався не тільки виразити особистий протест тогочасній владі, а й переслідував більш вишу мету – віднайти в пригнобленій нації власну свідомість.

- Україна стала незалежною, але народ ще тільки починає прокидатись. Саме образи рідної землі, так щедро змальовані поетом, є тим каталізатором, що запускають процеси патріотизму в головах молодого покоління.
- Саме ці діти, що в школі вперше торкаються розумом до головних тем українства, будуть формувати еліту, творити по істині Україну для світу і самих себе.

ЛІТЕРАТУРА

1. Доля: Кн. про Тараса Шевченка в образах та фактах / В. О. Шевчук. – К.: Дніпро, 1993. – 779 с.
2. Костюк Б. Наближаємо Шевченкову спадщину до молодих українців [Електронний ресурс] / Б. Костюк // Українське слово. – Режим доступу до статті: http://ukrslovo.org/arkhiv/2013/9-13-3624-27-bereznia-2-kvinia-2013-roku/20-nablyzhaimo-shevchenkovu-spadshchynu-do-molodykh-ukraintsiv.
3. Шевченко Т. Кобзар / Т. Г. Шевченко; передмова М. Ф. Рилського. – К.: Державне видавництво художньої літератури, 1960. – 540 с.

Лубенець Є.А., ст. КНУ

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПРОБЛЕМИ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ В ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Початок 2014 року є важливим для Української незалежної держави: у контексті останніх подій та важких випробувань, що випали на долю країни, наш народ відзначає знаменну дату – 200 років від дня народження Тараса Григоровича Шевченка.

Тарас Григорович Шевченко є одним із геніїв українського народу. Як зазначав про нього Іван Якович Франко: «Він був сином мужика і став володарем у царстві духа» [1, с. 255]. Творчість та діяльність Тараса Григоровича охоплювала всі важливі аспекти життя українського суспільства. Своїм красномовним словом чи хвилюючим офортом митець торкався глибинних проблем всього людства. У контексті цього доречно визначити які саме питання всесвітнього масштабу турбували чи ненайвідомішого сина України.

Як відомо, для написання своїх робіт він вивчав роботи не лише українського походження, а і польські, кримськотатарські, турецькі, візантійські, західноєвропейські історичні джерела, рукописи Київської Русі, Стародавньої Греції та Риму (чотиритомна історія Геродота, нотатки Гіппократа), записки іноземних мандрівників (книги «Описи України нормандсько – французького інженера Гійома Боплана), друковані праці з історії країн Західної Європи та східних регіонів.

За підрахунками Петра Сергійовича Гончарука, Тарас Шевченко у своїх працях більше, ніж півтори тисячі разів, посилався на авторитет найвідоміших істориків та діячів культури світу [2, с. 170 - 171].

Дослідження творчості Тараса Григоровича засвідчує, що він активно залучав факти з історії Стародавньої Греції та Риму до своїх творів. Завдяки міфологічним героям, діячам тої епохи, культурним доробкам в літературній та художній спадщині митець проводив паралелі зі своєю сучасністю. Так, в історико – філософській поемі «Неофіти» Тарас Григоровича втілює в образі Нерона [3, с. 498] царя Російської імперії Миколу І:

Нероне лютий! Божий суд,
Правдивий, наглий, серед шляху
Тебе осудить.

Важливе місце у творчій спадщині Тараса Шевченка займає історія християнства. Зокрема, цьому питанню він приділяє увагу в таких творах як «Неофіти», «Кавказ», «Єретик», «Гайдамаки». Вся творча спадщина українського генія пронизана образами Божої Матері та Ісуса Христа. Щоправда, його ставлення до релігії є неоднозначним: він спілкується з Богом ніби нарівні, тоді як вже перед смертю, у вірші “Чи не покинуть нам, небого” Великий Кобзар підноситься до предтеч відродження язичницької віри [3, с. 579]. Крім того, аналізуючи історію християнства, Тарас Григорович рішуче засуджує Велику схизму 1054 року, висвітлює інтереси Ватикану як пагубні по відношенню до України.

Загальновідомо, що Великий Кобзар приділяв значну увагу і історії слов’янських народів, що тісно пов’язано з його особистим життям. Так, на фоні революційного піднесення польського народу у середині XIX століття митець пише поему «Кавказ», котру через члена Кирило – Мефодіївського товариства, студента Празького університету Савича передає Адаму Міцкевичу [2, с. 178]. Окрім цього, Тарас Григорович ретельно досліджував всю складність співжиття українців та поляків, торкався проблематичних сторінок сусіднього народу і намагався дати правдиву оцінку подіям.

Надзвичайно цікавим є момент висвітлення історії Чехії та Словаччини нашим Кобзарем. Тарас Шевченко, який симпатизував прогресивним діям і своїми творами дав неоціненний поштовх до віри у їхню реалізацію, у поемах «І мертвим, і живим...», «Гайдамаки», «Єретик» всесторонньо висвітлює національний розвиток середньовічної Чехії. Незаперечним є той факт, що Ян Гус постає в творчості митця як національний герой, він навіть називає його «чехом святим», «славним Гусом», «великим мучеником» [3, с. 206]:

Про чеха святого,
Великого мученика,
Про славного Гуса.

Завжди важливим і стратегічним у питанні світової історії було становище кавказьких народів. Тарас Григорович особливо близько сприймав цю проблему, адже розумів, що російський царизм намагався найбільш радикальним способом придушити місцевий волелюбний дух. У поемі «Кавказ» саме горцям Великий Кобзар присвячує пророчі і знаменні слова [3, с. 253]:

Борітеся — поборете,
Вам Бог помагає!
За вас правда, за вас слава
І воля святая!

У визначеній поемі яскраво звучить тема двох контрастних світі: «цивілізована» і «християнська» Росія постає як носій моральної ницості, цинічної антигуманності на фоні «дикого» кавказького народу – носія свободи, романтики, прометеївської свободи [4, с. 131].

Узагальнюючи вищесказане, можна додати, що Тарас Григоровича активно цікавився сучасними йому подіями: наприклад, він висловлював невдоволення російсько–турецькими сутичками, австро – італо – французькою війною 1859 року, імперським абсолютизмом у Росії та Франції, становищем молдаван, що перебували у турецькій неволі тощо.

Отже, у творчості Тараса Шевченка ми бачимо різностороннє висвітлення подій світової історії не лише XIX століття, а і більш ранніх періодів. Їхнє вміле поєднання з українською дійсністю забезпечило колоритність та правдоподібність сюжетів як у літературній, так і в художній спадщині Кобзаря.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончарук П.С. Суспільно-політичні та історичні погляди Т.Г. Шевченка: монографія. – К., 2009. – 232 с.
2. Грибкова Ю. Сатира та іронія творчості Тараса Шевченка / Ю. Грибкова // ДОКС. – 2005. – Вип.7: Людина на межі смішного і серйозного.
3. Тарас Шевченко. Кобзар. – К.: Дніпро, 1985. – 624 с.
4. Франко І. Я. Зібрання творів: В 50-ти т. Т. 39. – К.: Наукова думка, 1983. – 702 с.

Юхимець А.С., асп.

Інститут суспільства Київського університету імені Бориса Грінченка

ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ СВЯТКУВАННЯ 100 РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ Т.Г. ШЕВЧЕНКА У КИЄВІ У 1914 РОЦІ (за матеріалами тодішньої періодики)

Вшанування пам’яті Тараса Григоровича Шевченка є важливим для кожного свідомого українця. У березні 2014 року ми відзначили 200 років від дня народження пророка української нації. Пошанування 100 річчя від дня народження великого Кобзаря у 1914 році стало знаковою подією для українців та київської громади зокрема.

Цікаву інформацію про підготовку до святкування містять тодішні періодичні видання - *газети “Діло” та “Киевлянин*”.

Газета «Діло» була найстарішим, і впродовж багатьох років єдиним українським провідним часописом Галичини, виходила у Львові із 1880 по 1939 роки, була офіційним органом Української національно-демократичної партії.

Газета «Киевлянин» була однією із самих впливових на Україні та однією із кращих провінційних газет всієї тодішньої Російської імперії, виходила в Києві з 1864 по 1919 рік, мала помірно-ліберальний та консервативно-монархічний напрямок, згодом стояла на позиції великодержавного шовінізму.

Наша мета прослідкувати як відбувалася організації святкування 100 річчя з дня народження Т.Г.Шевченка у Києві в 1914 році через аналіз інформації у тодішніх періодичних виданнях "Діло" та "Киевлянин".

Для організації святкових урочистостей присвячених 100 річчю від дня народження великого Кобзаря у Києві був створений *спеціальний Шевченківський комітет*. Для підготовки і проведення свята потрібні були певні кошти. Тому, комітет звертається до *київської міської ради* з відповідним клопотанням.

У номері від 5 лютого (23 січня ст. ст.) 1914 р. львівська газета "Діло" у своїй статті "Кругом Шевченківськьго ювілею" повідомляє: "*Комітет для вшанування 100 літнього ювілею в Києві старається в міській раді, щоб вона визначила на цю ціль 5 тисяч рублів*". [2; с. 6]

Визначивши таке клопотання за доцільне, було прийнято відповідне рішення про виділення зазначених коштів: *"... київська Дума постановила своїм коштом і заходом святкувати 100 літній ювілей народження Т.Г. Шевченка... на організацію свята асигновано 5 тис карбованців*». [3; с. 2]

До свята було заплановано здійснити низку заходів, зокрема: «*... одну й найголовніших київських вулиць (Бульварно-Кудрявську) [сучасна вулиця Воровського – А.Ю.] постановлено найменувати Шевченківською; 25 лютого постановлено відправити панахиду, а у вечері того ж дня впорядити урочисту «академію» на честь Шевченка; 26-го лютого ранком буде посвячене місце для пам'ятника, а у вечері відбудеться великий концерт у городському театрі*». [2; с. 2]

Окрім того, «Діло» повідомляє про те, що планувалось також: *«…зорганізувати в день ювілею в школах роздачу шкільній молоді вибраних творів поета (т. зв «Малий Кобзар»), його портретів і життєписів, уладити публічні акти з відповідними промовами і відчитами, в театрах давати торжеств енні представлення, на які запросити також шкільну молодь…»*. [3; с. 2] Було заплановано відправлення святкової панахиди.

Одним із найважливіших питань було спорудження пам'ятника Кобзареві. Для цього було влаштовано кілька конкурсів на кращий проект.

В газеті «Діло» знаходимо ряд відомостей про процес вирішення даного питання та, зокрема, найновішу стадію в заходах коло вибрання проекту достойного великого поета і достойного столиці України: «*Перший конкурс на пам'ятник Т. Шевченка відбувся в 1910 р.; на конкурс прислано 60 проектів і всі вони були забраковані осудом журі. Другий конкурс на пам'ятник відбувся у 1911 р. 15 лютого (проектів було 45). Журі постановило першої премії не видавати. Другу премію вирішено дати Ф. Балавенському, третю – Гаврилкові.*

Окрім того, видано 5 додаткових премій по 100 карбованців. Третій конкурс, на якому забраковано всі проекти відбувся в 1912р. 20 грудня. Після сих невдач загальних конкурсів оголошено іменний». [4; с. 3]

Процес проведення іменного конкурсу був відображений і в київській газеті «Киевлянин», зокрема так: *«Вчора о 12-й годині в приміщенні київської міської управи відбулось засідання особового журі для розгляду проектів пам'ятника Т. Г. Шевченко в Києві… комітет в справі побудови пам'ятника визнав за необхідне доручити кільком скульпторам виготовити моделі пам'ятника и пред'явити їх на іменний конкурс. Було обрано 5 – Шіортино (директор академії мистецтв у Римі), Шервуд, Гаврилко, Андреев, Волнухін… кожному з них за виготовлення моделі пам'ятника поставлено сплатити 1000 руб. Всі п'ятеро…представили виготовлені ними моделі пам'ятника в назначений день. Окрім того, на конкурс поступило 5 проектів в моделях і одним малюнком від бажаючих взяти участь у конкурсі добровільно.*

Обговоривши достоїнства представлених проектів, журі визнало найбільш відповідним проект скульптора Л.В. Шервуда, але зазначило… в його проект має бути внесено ряд змін. За підрахунками Шервуда, вартість всіх частин зі встановленням сягає 150,000 руб.». [1; с. 4]

Незважаючи на начебто вирішене питання, знаходимо в «Ділі» відомості про зміну рішення й обрання переможцем інший проект: *«Об'єднаний комітет будування пам'ятника Т. Шевченка на вчорашньому засіданні розглядав постанову журі і ухвалив відмінно від постанови журі - проект скульптора Шіортино».* [4; с. 3]

Встановлення пам'ятника в Києві було особливою подією, до якої прагнули долучитися українці із інших міст: *«Катеринославська міська дума… обрала ювілейний Шевченківський комітет, який має… відправити в Київ делегацію на закладини пам'ятника 26 лютого… у Полтаві міська дума… для участі в закладинах пам'ятника у Києві обрала делегата...».* [3; с. 2]

Отже, ми бачимо яким важливим був цей день для українців. Ювілейна річниця від дня народження Кобзаря України – Тараса Шевченка була подією, що мала бути організована на найкращому рівні. Було заплановано проведення низки заходів із залученням всіх патріотів та прихильників таланту великого генія української землі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конкурс проектів пам'ятника Т. Г. Шевченко в Києві // Киевлянин. – 1914. лютого. – № 34.

2. Кругом Шевченківського ювілею // Діло. – 1914. – 5 лютого (23 січня ст. ст.).

3. Кругом Шевченківського ювілею // Діло. – 1914. – 10 лютого (28 січня ст. ст.).

4. Пам'ятник Шевченка у Києві // Діло. – 1914. – 19 (6 ст. ст.) лютого.

5. Ювілей Шевченка в Російській Україні // Діло. – 1914.- 13 лютого (31 січня ст. ст.).

Мусіяченко О.С., асп.

Інститут суспільства Київського університету імені Бориса Грінченка

РОЛЬ ОБРАЗУ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В МУЗИЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ КИЄВА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ.

Досліджуваний період – важливий етап у розвитку українського національного руху, на який припадає період українського національного відродження: друга половина XIX століття – культурницький етап, початок XX століття – політизація національного руху.

Місто Київ в другій половині XIX століття стало одним із центрів українського культурного життя, його серцем. Тому роль київського музичного середовища в загальнонаціональних мистецьких процесах важко переоцінити. Але музичне середовище Києва не тільки вирізняло культурну панораму, а й набувало більш ширшого, громадського значення в контексті українського національного відродження.

Спогади про Тараса Шевченка були ще досить «живими» в середовищі інтелігенції, оскільки частина була знайома з Тарасом Шевченком особисто ще за життя поета. Але поступово в свідомості українців він став символом боротьби за Україну, взірцем відданості Батьківщині. Як зазначається у передмові до видання «Спогади про Тараса Шевченка», *за порівняно короткий час з'явилося більше двохсот спогадів, переказів, згадок, листів. Серед їх авторів були видатні російські та українські письменники, художники, вчені, артисти. Багато сприяли появі спогадів і рядові солдати, службовці, вчителі, лікарі, селяни, ремісники, які охоче ділилися враженнями від зустрічі з Шевченком, переповідали легенди, що складалися навколо його імені. М. Шигарін зазначав 1880 р., що в очах народу Шевченко став уже чимось великим, неземним, і до того, хто бачив його, розмовляв з ним, виявлялась особлива пошана* [6; с. 6.]. Почав формуватися *образ Кобзаря*, до якого в подальшому зверталися ще не раз. Особливо рідним та зрозумілим цей образ ставав українцям у важкі часи, в часи боротьби. Саме тоді він знаходив в свідомості особливий «відклик».

Відповідно, в другій половині XIX століття виконання творів Шевченка, «шевченківська тематика» набула суспільно-політичного звучання, почала сприйматися символічно. Особливо яскраво це відобразилося в музичному мистецтві: велику кількість віршів Тараса Шевченка було покладено на музику, багато цих творів швидко перейшли в народнопісенний репертуар [див.: 4].

Але було б помилкою обмежувати музичне середовище Києва лише професійною творчістю композиторів. Їх діяльність мала набагато ширші масштаби та тісно переплiталася з тогочасними культурними процесами, включаючи, таким чином, у сферу музичного середовища широкі кола діячів освіти, науки та мистецтва.

Отже, щоб *охарактеризувати роль образу Тараса Шевченка* в музичному середовищі Києва, розглянемо різні складові музичного середовища Києва зазначеного періоду та охарактеризуємо значення для них цього образу.

В контексті шевченківської тематики, розглянемо такі складові музичного середовища Києва:

- *Професійна творчість композиторів, які створювали музику до творів Тараса Шевченка* (Понад вісімдесят пісень на слова Шевченка належить Миколі Лисенку, його традицію продовжили К. Стеценко, Я. Степовий, С. Людкевич, В. Заремба. Микола Аркас створив оперу «Катерина» - одну з перших на твори Тараса Шевченка).
- *«Ідея Тараса Шевченка» цікавила композиторів не лише з точки зору професійної діяльності, а й як активних громадських діячів. (* Для родили Лисенків традиційними стали поїздки у Канів, на могилу Кобзаря. До них часто приєднувались десятки знайомих – Старицькі, Косачі, учні, хористи Миколи Віталійовича. Чернеча гора стала священним місцем для всіх українців, шанувальників творчості Шевченка та української культури [2; с. 42]. Микола Лисенко взяв активну участь в діяльності комітету зі спорудження пам'ятника поетові, який було організовано при Київському Українському клубі [2; с. 264]. Правління Українського клубу, або «Українського громадського зібрання» очолив також Микола Лисенко [2; с.170]. Діяльність членів клубу розцінювалася російськими чиновниками як зародок політичної організації. Відповідно, чинилися перешкоди щодо підготовки заходів. Наприклад, під час організації відзначення 50-х роковин від дня смерті Тараса Шевченка, що було заплановане на лютий 1911 року, заборонили проводити святкування в Києві, і перенесли до Москви і Курська [2; с.174-176]).
- *Організація музичних заходів на шевченківську тематику* була дуже важливим явищем в суспільному житті Києва, залучаючи, таким чином, в музичне життя широкі верстви населення. Ці заходи не лише згуртовували свідомих українців, а й пропагували патріотичні ідеї серед широкого кола киян засобами мистецтва. (Від 1862 р. Лисенко щорічно організовує концерти пам'яті Т. Шевченка, що, до речі, породжує нову концертну форму — змішаний концерт. Сам композитор виступає в цих концертах як піаніст і хоровий диригент. Звучать його обробки й авторські твори, композиції інших авторів на слова Шевченка та інших поетів, вірші Т. Шевченка і фрагменти з вистав за його творами [див.:3])
- *Ставлення городян до музичних творів на вірші Тараса Шевченка* різнилося залежно від соціального та національного походження. *(*Все ж варто зазначити, що в Києві мешкали представники різних національностей. І хоча представники неукраїнської інтелігенції були великими шанувальника класичної музики, частині з них «українська тематика» була не дуже близька. Одночасно з цим виступи хору Миколи Лисенка, в репертуарі якого було чимало творів на поезію Тараса Шевченка, користувалися великим успіхом у робітників та селян, в середовищі яких під впливом цих концертів виникало багато аматорських хорових гуртків [1; с.80]).

Певні паралелі можна провести і з сьогоденням: у вихорі бурхливих та драматичних подій Тарас Шевченко вкотре став для українців символом

самопожертви та боротьби за свободу, ще більш сучасним та актуальним. Його слова промовисто відлунюють у наших серцях, так само як і блискучі твори українських композиторів на його вірші. Атмосфера, що панувала в кінці XIX на початку XX ст., ті переживання та проблеми з новою гостротою постають в уяві українця XXI ст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булат Т.П. Микола Лисенко. К., 1973. – 106 с.
2. Булат Т., Філенко Т. Світ Миколи Лисенка. Національна ідентичність, музика і політика України XIX – початку XX століття. – Нью-Йорк: Українська Вільна Академія Наук у США; Київ: Майстерня книги, 2009. – 408 с.
3. Відомі українці. Інтернет-ресурс. Режим доступу: http://ebk.net.ua/Book/biographies/vidomi_ukraintsi/part3/lysenko.htm
4. Єрмоленко С.Я. Шевченко і народна пісня. Інтернет-ресурс. Режим доступу: http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine26-1.pdf
5. Кобилянський Л. Микола Лисенко: (біогр. нарис). – Львів: Накладня М. Таранька, 1930. – 96 с.
6. Спогади про Тараса Шевченка / Упоряд. і приміт. В.С. Бородіна і М.М. Павлюка; передм. В.Є. Шубравського. – К.: Дніпро, 1982. – 547 с.

Авраменко О.О., ст. ЧНТУ

Чернігівський національний технологічний університет

МУЗА Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Роль Т.Г. Шевченка в житті українського народу важко переоцінити: це великий поет, громадський діяч, провісник долі України, національний пророк. Так на сьогодні сприймається образ великого Кобзаря в суспільстві. Але ж Шевченко перш за все був людиною і йому були притаманні всі почуття які властиві звичайним людям.

Аналізуючи його особисте життя слід відзначити що Тарас Григорович був дуже комунікабельним і легко заводив дружні стосунки з різними людьми. Шевченко, особливо в молодості, привертав жіночу увагу і подобався різним жінкам. Ось деякі з них: Оксана Коваленко (перше його кохання, вона стала для Шевченка прототипом жінки, чорні брови, кучери… хоча її життя склалося вдало, вона стала узагальненим образом української дівчини покритки) [3; с.10], Дуня Гусиковська (Вільно, полька за походженням, дівчина яка надихнула поета на боротьбу за волю і дала йому впевненість в тому, що він повинен бути і буде вільним, за своїми здібностями і покликанням) [4; с.82], Амалія Клоберг (Петербург, німкеня образ якої поет увіковічнив у своїй роботі «Жінка у ліжку» і яка стала приводом свар між Шевченком і його другом Іваном Сошенком) [4; с.83-85], серед них були і заміжні жінки: Ганна

Закревська [4; с. 86-88], Агата Ускова [2; с.120-128], Марія Максимович [3; с.9-10], повне розчарування в ідеалі Ликери Полусмакової [5; с.8-13] та ін.

На цьому фоні на досить своєрідний вигляд мали стосунки з княжною Репніною, які вплинули на творчість на духовне життя Шевченка.

Варвара Рєпніна була надзвичайною людиною з цікавою біографією. Народилася вона в 1808 році. Дитинство минуло в Західній Європі, де батько служив посланником, а в 1814 році – був віце-королем Саксонії. Трирічною дитиною вона запам'ятала в Парижі комету 1811 року, гралася, як вона згадувала, «з дітьми королів». Після невдалого роману женихів не траплялося. Широке коло знайомств на батьківщині, різноманітні події зовнішнього характеру не задовольняли палкого прагнення кохання. Пробуджений пізній еротизм задовольнявся мріями [3; с.8-9].

Шевченко познайомився з княжною коли завітав до маєтку Репніних, а перебував він там з жовтня 43-го по жовтень 44-го року, в той же час поет написав портрет старого князя. Не зважаючи на знатність походження, родина Репніних дуже приязно зустріла молодого Шевченка і допомагала йому в багатьох питаннях.

Сама ж дочка князя, правнучка Кирила Розумовського, 35-річна Варвара, захопилася талантом і поезією Шевченка й закохалася в нього на все життя. У листах до наставника молодості французу Ш.Ейнара вона відверто писала про свої душевні муки: «Шевченко зайняв місце в моєму серці, я часто думаю про нього…Я не усвідомлювала того почуття ревнощів через переваги, які він надавав» [2; с.88].

Поет з великою повагою поставився до трепетного почуття Варвари, але не міг примусити серце відповісти на щире кохання.

Врешті-решт між ними зав'язалася тепла довірлива дружба, яка не переривалася майже до останніх років життя Т.Шевченка.

Розумна, освічена, знавець кількох мов, талановита письменниця прагнула діяльності. І Рєпніна починає боротися проти того негативного, що, на її думку, оточувало поета. Захоплюючись його талантом, княжна дивувалася, як він може годинами говорити про порожні речі. Вона обурювалася, коли він вступив до так званого товариства мочемордія – це було коло любителів випити, що гуртувалося навколо основного організатора, Віктора Закревського. Тим часом це товариство було певною формою протесту проти всілякої фальші життя. І молоді люди, усамітнившись, не лише «мочили морди» у вині, а й говорили про наболіле, обговорювали й аналізували події, що турбували суспільство.

І княжна починає надокучати поетові своїми настановами, направляючи його на путь істинний. Натура Шевченка, який ненавидів усіляке рабство і всяку опіку над собою, опиралася й протестувала проти цих настанов Варвари Миколаївни.

Княжна хотіла стати музою і моральним наставником поета, не взявши до уваги того, що талановиту людину не можна тримати в рамках, які інколи бувають гіршими за кайдани.

Одного разу, довідавшись, що Шевченко під час вечірки дозволив собі випити більше, ніж, як їй здавалося, можна, княжна висловила йому письмову догану, написану у формі пишномовної алегорії. І 9 листопада 1843 року вручила поетові цю записку разом з переписаними начисто його віршами, чекаючи увечері відповіді. Та Шевченко, прийшовши у вітальню, жартував так, ніби нічого не сталося, хоча потім кілька днів уникав спільного чаювання.

Та щойно поет з'явився, як Рєпніна почала докоряти йому, що він весь вечір говорив якісь дурниці. По закінченні нотації запала тиша, і Шевченко мовив: «Тихий янгол пролетів». «Ви вмієте розмовляти з ангелами, – сказала княжна, – то розкажіть, що вони вам говорять». Тарас Григорович схопив аркуш паперу, перо і написав княжні присвяту до твору, який пообіцяв вручити згодом. Перед присвятою було написано «На пам'ять 9 листопада». Варвара Миколаївна торжествувала. Вона надихнула його до написання поеми «Трізна», яка починається словами:

Душе с прекрасным назначеньем
Должно любить, терпеть, страдать;
И дар господний, вдохновенье,
Должно слезами поливать…

А закінчувалась пресвята такими рядками:

...Ваш добрый ангел осенил
Меня бессмертными крылами
И тихостройными речами
Мечты о рае пробудил. [2; с.89-90].

Всі ці події не зашкодили їхній щирій дружбі, дружбі з усією родиною Рєпніних. Адже завдяки клопотанню Рєпніних міністр освіти на початку 1847 року призначив Т.Шевченка професором малювання в Київському університеті.

Варвара Миколаївна допомагала розповсюджувати естампи «Живописної України», створені Шевченком. Вона листувалася з поетом під час його заслання. 19 березня 1848 року вона написала йому : «…я завжди молюся за Вас, я бажаю вам багато доброго, кращого. – Прошу Бога, аби Він дозволив мені побачити Вас ще раз в моєму житті…

Віддана Вам душею
Варвара Рєпніна [6; с.67].

Збереглося вісім листів Шевченка і 16 – Рєпніної. Вона зверталася у «третій відділ» (орган політичного розшуку і слідства) з проханням полегшити долю поета, внаслідок чого їй взагалі заборонили листуватися з Шевченком.

1858 року, повертаючись із заслання, Тарас Григорович кілька разів відвідав давно не баченого друга, 50-літню княгиню, яка на той час жила в Москві. Але зустріч старих друзів відбулася не в тій атмосфері, яку кожен із них, мабуть, уявляв собі: вони не зуміли знайти ні відповідного тону, ні відповідних слів. «Вона змінилась на краще: погладшала, ніби помолодшала і кинулась у святошество» – записав у щоденнику Т. Шевченко [1; с.302].

Остання їхня зустріч відбулася 24 березня 1848 року.

Княжна надовго пережила свого кумира і померла на 83-му році життя, 1891 року.

Варвара Репніна дуже цікава особистість, яка залишила яскравий слід в житті та творчості Т.Г.Шевченка.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зайцев П. Життя Тараса Шевченка. – К.: АТ «Обереги», 1994. – 456 с.
2. Ковтун Ю.І. Тарасові музи. – К.: Україна, 2003. – 207с.
3. Кохання у житті Тараса. / Гетьман. №6(53). – 2013р.
4. Реп´ях С.П. Тарасові сліди. Марево. Есе. – Чернігів, 1993. – 136с.
5. Студьонова Л. Чернігів у житті славетних. – Чернігів, 1996. – 90с.
6. «Я дуже щиро Вас люблю…»: Шевченко у розповідях сучасників. – Х.: Прапор, 2004. – 352с.